ION FILIPCIUC

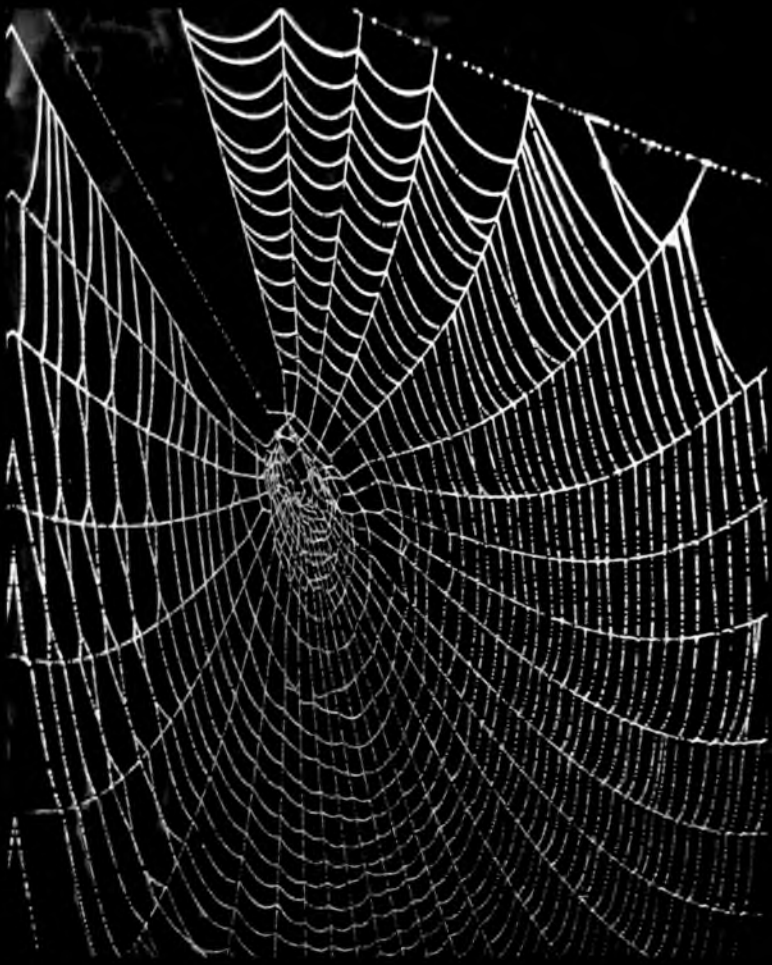

SIMPTOMURI POLITICE ÎN BOALA LUI EMINESCU

ION FILIPCIUC

SIMPTOMURI POLITICE ÎN BOALA LUI EMINESCU

Culegere, corectură şi tehnoredactare: I. Filipciuc
Fotografie copertă: Dumitru Vlădeanu
Coperta: Căpitan Rodica

Consilier editorial: Gabriel Stănescu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
FILIPCIUC, ION
Simptomuri politice în boala lui Eminescu / Ion Filipciuc. – Ed. a 2-a, rev. – Bucureşti
2009
Bibliogr.
ISBN 978-973-8982-45-1

821.135.1.09 Eminescu , M.
929 Eminescu , M.

ION FILIPCIUC

SIMPTOMURI POLITICE

ÎN BOALA LUI

EMINESCU

Ediția a doua, revăzută și adăugită

București, 2009

CUVÎNT ÎNDĂRĂPTNIC

Broşura de faţă reproduce, în mare parte şi cu adaosurile cuvenite, paginile cu acelaşi titlu din volumul ***Simptomuri politice în boala lui Eminescu***, apărut la Editura Timpul din Iaşi, în anul 2005, subvenţionat de Ministerul Educaţiei, prin Autoritatea Naţională pentru Cercetare Ştiinţifică şi prin osîrdia directorului editurii, scriitorul Cassian Maria Spiridon, într-un tiraj confidenţial, din care autorul a primit 30 de exemplare ca drepturi de autor şi a cumpărat încă 50 ca drepturi de cititor, transferate cladestin unor prieteni şi cunoscuţi sub jurămînt să nu scrie nici un cuvînt despre carte. Tăcerea aceasta prelungă mi-a oferit bucuria că nimeni n-a sfîrtecat opul şi, mai cu seamă, că nu a văzut cele multe şi neiertate greşeli de culegere. Le mulţumesc cititorilor pentru răbdarea dumnealor şi îngăduinţa cu care au parcurs volumul pomenit.

E drept că Biblioteca Naţională a Bucovinei „I. G. Sbiera" din Suceava a organizat, prin grija d-nei director adj. prof. Paula Tudose, în primăvara anului 2006, o lansare, în care am fost onorat cu observaţiile unor specialişti precum conf. univ. dr. Sabina Fînaru, asitent dr. Gina Puică şi prof. univ. dr. Mircea A. Diaconu de la Universitatea „Ştefan cel Mare" din Suceava, şi ale regretatului istoric literar Emil Satco, faţă de care mă simt încă profund îndatorat şi le mulţumesc frumos şi pe această cale. Însă admiraţia şi gratitudinea mea nu au margini faţă de rîvna cărturarului Constantin Cubleşan de la Cluj, care, în 9 volume ***Eminescu în***... (conştiinţa, perspectivă, orizontul, oglinzile, universalitate, reprezentări, privirile, comentarii) ***critice/criticii***, publicate în răstimpul 1994-2008, a prezentat mai toate cărţile despre M. Eminescu, încriminînd astfel orice propoziţie privitoare la dezinteresul românilor pentru hulitul lor „poet naţional".

Totuşi, d-na prof. Paraschiva Abutnăriţei a scris, o cronică măgulitoare la ***Simptomuri politice în***..., chiar şi pentru un autor neobişnuit cu laudele, în volum, ***Exerciţii de lectură***, Editura AXA, Botoşani, 2009, pentru care gest îi sunt recunoscător. De asemenea le port recunoştinţă şi le mulţumesc din toată inima d-lui dr. Erich Beck

şi colegului Iohann Laub din Germania, d-lui Dragoş Olaru de la Arhivele de Stat din Cernăuţi, d-lui prof. dr. N. Georgescu de la Universitatea „Hyperion" din Bucureşti şi d-lui dr. Liviu Papuc de la B. C U. „M. Eminescu" din Iaşi, care m-au ajutat cu materiale şi îndrumări documentare de importanţă deosebită.

Cum tirajul s-a epuizat iar o reeditare a întregii cărţi nu interesează pe nimeni, am găsit nimerit să repun în discuţie doar elementele pe care le-am înfăţişat despre boala lui Eminescu şi să profit de acest prilej spre a face cîteva observaţii în legătură cu oarecari atitudini iconoclaste din partea unor literaţi „recenţi" faţă de opera şi viaţa lui Eminescu.

Spre exemplu, nu-mi dau seama astăzi cît de reacţionar sau paseist era Eminescu la vremea lui; constat doar că viziunea sa din articolul ***Poziţiunea noastră geografică,*** din 1880, are încă actualitate pentru România din pragul mileniului al III-lea, în relaţie cu popoarele din jur, cu care trebuie: „... *să ne inspirăm de politica noastră tradiţională. În ce constă însă aici tradiţiunea? Ea constă în ceea ce ne impune chiar poziţiunea noastră geografică, de-a evita orice conflicte, orice provocare faţă cu puterile noastre vecine şi de-a întreţine îndeobşte cu toate puterile cele mai bune relaţiuni. Prin aspiraţiunile noastre, prin dezvoltarea intelectuală ce şi-a dat România de jumătate de secol încoace, ea cată a se apropia de civilizaţiunea apuseană; ideile de progres, dezvoltarea noastră economică trebuie să fie pururea ţinta noastră pentru a ne întări înlăuntru şi a inspira încredere în afară.*"

În privinţa literaturii şi a celorlalte arte, nu Eminescu i-a împiedicat pe literaţii şi creatorii români ca în două decenii de libertate obsolută (şi de gîndire şi de expresie, fie şi relative) să realizeze măcar o singură capodoperă în proză, în poezie sau în dramaturgie; tot aşa nu Eminescu ori statuile sale i-au ţinut pe sculptori să creeze un monument... grăitor al creativităţii româneşti post-decembriste; aşijderea, nici pe compozitorii români poetul nu i-a stînjenit în liniştea şi instrumentariul lor ca să compună oratorii, simfonii, lieduri sau măcar un scurt şi semnificativ text apt să intre în palmaresul unei ediţii Eurovision.

Altfel spus, nu Eminescu ne prisoseşte şi îngrădeşte, fie şi din ... debara, ci ne lipseşte nouă tocmai ceea ce poetul clama la un moment dat – şi a trecut de-atunci aproape un veac şi jumătate! – o idee, un concept, o imagine care să diriguiască spiritul poporului spre a-şi primeni averea şi puterea de creaţie. Nu pesimismul lui Eminescu

ridică obstacole insurmontabile ieşirii României din marasmul unei vieţi vitregite de orice perspectivă; tristeţea e că, ori cu Eminescu ori fără el, noi am fost precum rămînem, priponiţi în ţarcul strîmt – ca să nu spun „cercul strîmt" – al conştiinţei egocentrismului hazliu şi ghiviziu.

Pe unii cititori, poezia lui Eminescu îi lasă rece. Şi dacă i-ar încălzi sau înfierbînta ce folos ar putea aduce asemenea specimene într-o cultură în curs de bezalfabetizare?

E foarte simplu şi facil să te documentezi asiduu cîteva decenii spre a trage concluzia în urma unor argumente irefutabile că Eminescu era păros nevoie mare pe întreg corpul său de statură mică şi asediat de celulită; numai un specialist în antropologie literară e în măsură să facă asemenea achiziţii ştiinţifice fără de care cultura şi mersul economiei româneşti ar şchiopăta încă o jumătate de mileniu.

Experimente de laborator, teste psihosomatice şi behaviorice, fişe clinice consemnate zilnic vreme de mai bine de-un sfert de veac, sinopse ale tratamentelor, mărturiile indubitabile rămase de la personalul medical alcătuit din somităţi de rang mondial, precum şi de la cei însărcinaţi cu hrana, îmbrăcămintea, încălţămintea şi lenjeria intimă a pacienţilor, ca să nu contabilizăm şi declaraţiile sub prestare de jurămînt ale portarilor stabilimentelor de alientaţie prin care a fost perindat Eminescu, pentru a glosa cu aplomb de psihiatru nominalizat la Premiul Nobel pentru sonaţiune mintală că poetul român cu problematice „semne de alienaţie" este reprezentativ în cultura universală ca „idiotul naţional" al românilor. Fireşte că instituţii desemnate de UNESCO vor cerceta cu maximă probitate spre a descoperi şi monitoriza cu rigoarea necesară şi idioţii judeţeni, urbani sau rurali din România ... tutolor inteligenţelor.

În spirit autentic proletcultist se întocmesc liste cu studii şi cărţi „netrebnice" despre Eminescu – regret amar că inchizitorii dilematarzi n-au văzut din ce am scris şi eu decît cartea ***Înspre alt Eminescu***, Augusta, Timişoara, 1999, unde este inclus textul publicat în „Bucovina literară", iunie 1998, care putea fi cuprins în antologia ***Cazul Eminescu***, Polemici, atitudini, reacţii din presa anului 1998, dar era prea aspru! – spre a lăsa eventualului cititor mintea limpede pentru înţelegerea unor caricaturi al căror geniu descinde etonant din mîzgîliturile pe care şcolarii retardaţi le performează cu mustăţi, ochelari, bărbi şi urechi clăpăuge peste portretele scriitorilor, savanţilor sau voievozilor din manualele alternative.

Iar dacă asemenea escapade creatoare se cheamă inteligenţă artistică sau mai cum, nimerit e să-i dăm cuvîntul chiar poetului „nepereche" în acumularea invectivelor, spre a ne lămuri şi astăzi:

„De mult aud lăudîndu-se inteligenţa extraordinară a românului, deşi poate nimic nu-i mai neadevărat decît această laudă. Căci pe [ce] se bazează o asemenea supoziţie? Un popor căruia îi este silă de orice muncă ştiinţifică, a[l] cărui prisos de inteligenţă se consumă în lucrarea desigur cea mai uşoară a minţii omeneşti, în suduituri sau ridicare în cer a guvernanţilor săi, nu poate fi numit un popor inteligent." (ms. 2258, f 249 v, după G. Munteanu, ***Eminescu şi antinomiile posterităţii***, Ed. Albatros, Bucureşti, 1998, p. 89)

*

Ce deranjează şi nu suportă inteligenţa emanată în 1989?

Adevărul rostit în urmă cu un veac şi jumătate de către ziaristul M. Eminescu, care îşi păstrează actualitatea... de atunci şi în primul deceniu al mileniului trei şi, Domane fereşte, să nu-şi prelungească termenul de garanţie vreme de încă un leat:

„Un ministru, fie el cît de genial, în România nu va isprăvi nimica, pentru că nu are la dispoziţiune alţi factori cu cari să calculeze decît astfel de oameni. Azi omul meu e de-un principiu, mîne bagi de samă că s-a schimbat. Azi roşu, mîne alb; azi alb, mîne negru; azi Rada, mîne Neaga – ba-ncă cu toate astea pretinde să-l şi respect, să şi zic: Mare-i, mă! Şiretu-i, mă! Grozavu-i, mă! Uite, mă! etc. Iată ce vor să zică partidele-n România – pardon partidele personale – cine-ar putea presupune aşa ceva despre onorabilele partide din România şi mai cu samă încă de toate, fără deosebire! Auzi acolo prezumţiune! Inamicul comun al acestor donquixonade e aşa-numitul simţ comun. Ce principiu, domnule – îmi zicea un biet mitocan robust şi roşu la faţă – ce principiu şi libertate... Nu vezi că toţi îmblă după chivirniseală. După chivirniseală. Vorbă mare, căci ea e deviza tuturor partidelor, tuturor purtătorilor de stindard cum s-ar zice, căci în urma urmelor fiecare e în stare ca să moară pentru stindard şi pentru ... chiverniseală. Dar acuşi mă pomenesc c-un ziar roşu ţipînd: Domnule! D-ta batjocureşti opiniunea publică. D-ta calomniezi ţara! D-ta, cinic şi corupt, despreţuieşti presa! D-ta insulţi naţiunea! Naţiunea! Hoho! Naţiunea va să zică. Un rău au partidele noastre: că se identifică

fiecare din ele cu naţiunea. «Suntem naţiunea... nu mai sunt partide-n ţară! Toată ţara-i numai o partidă: naţiunea!» Iată zic unii, iată zic şi ceilalţi. Ba nu, domnişorilor, nu sunteţi dv. naţiunea, nici unii, nici alţii, nici măcat toţi la un loc, nici măcar generaţiunea toată, căci naţiunea are zeci şi iarăşi zeci de generaţiuni. Dv. puteţi fi o generaţiune, un fragment, drept să vă spui cam mizerabil şi cam putred, al acestui corp ce trăieşte zeci de secoli: naţiunea. Dar dv. sunteţi consecvenţi. Aţi zis că sunteţi naţiunea şi vi se pare că o şi sunteţi – sau cel puţin faceţi ca şi cînd o aţi fi – îngrijiţi adică pentru dv. şi – mărire cerului – numai pentru dv. Trecutului îi daţi cu piciorul, viitorului nu-i testaţi nici ştiinţa, nici limba, nici ţara, ci numai corupţiunea dv. cea mare şi partidele dv. cele fără caracter. Mîncaţi venitul ţării, a trei generaţiuni viitoare, căci mîncaţi pe datorie pînea copiilor, nepoţilor şi-a strănepoţilor dv. Tot luxul ce-l faceţi azi, poimîne la ei va fi mizerie. Dar finanţele ţării se ruină. Ce vă pasă, voi sunteţi naţiunea... cu moartea voastră a murit şi naţiunea, vorba ţiganului: ce-mi pasă mie că trăieşte toată lumea, dacă mor eu. Dac-am murit eu, toată lumea a murit." (***Articoli nepoliticoşi***)

Fără a-l decreta pe poet vizionarul politic de peste veac, să luăm seama că pentru cele ce s-au petrecut în urmă cu cîţiva ani în Cosovo ar fi trebuit cumpănite mai din vreme şi frazele scrise de Eminescu în ziarul „Timpul", ***Sempiterna problemă balcanică***, prin anul 1880:

„Noi revenim asupra opiniunei [...] că, fără o serie de principii de drept public, introduse în mod egal şi cu bună credinţă în toate ţeritoriile balcanice, împăciuirea nu va fi cu putinţă. Multele tendenţe de predominare ar trebui atenuate prin principiul că toate limbile şi naţionalităţile sunt în mod egal recunoscute în biserică, în şcoală, în comună şi în ţinut. Pentru a exercita o predominare nestricăcioasă, unul din elementele etnice ale Peninsulei ar trebui să fie cu mult mai numeros, sau, în fine, cu mult mai cult decît celelalte, ceea ce pînacuma nu e. O civilizaţiune reală le lipseşte tuturora; încît predominarea se traduce, din partea elementului dominant, în acte de barbarie, din partea celor stăpînite – în acte de rebeliune, cu cît mai naturale cu cît sunt, din nefericire, mai justificate. Astfel, o egală incultură, o egală valoare numerică şi o egală slăbiciune face ca fiecare din ele să nu poată învinge momentan decît prin o influenţă străină."

Se prea poate ca ziaristul de la „Timpul" să fi cerut prea mult de la contemporanii săi, transcriind cu ferimitate trăsăturile ideale cu care ar

fi dorit să fie înzestraţi bărbaţii reprezentativi din societatea românească de atunci, într-un articol din februarie 1880:

„Nouă nu ne inspiră respect decît o inteligenţă superioară, osîndită fatalmente de a urma adevărului, oricare ar fi caracterul purtătorului ei, sau un caracter superior, asîndit asemenea de a fi adevărat oricare ar fi inteligenţa purtătorului lui. Respectăm pe Baco de Verulam, autorul scrierii *Novum Organon*, întemeietorul ştiinţei moderne, care cu toate defectele caracterului său, prin mărimea creierului era condamnat a fi rob al adevărului; respectăm, căci aici putem fi mai acasă, pe fraţii Goleşti, cari, cu toată mărginirea intelectuală, aveau caractere statornice şi limpezi. Tot ce e la mijloc, pe jumătate onest sau pe jumătate inteligent, e pentru noi lume problematică, nimic. Aurea mediocritas e pentru noi o oroare în amîndouă laturele fiinţei omeneşti, precum era pentru Dante. Acest «element moderator», dacă voiţi, al caracterelor şi inteligenţelor, e lăcaşul minciunii, al tertipului, al meschinăriei, lăcaşul acelui avocat pe care Scaunul papal îl numea advocatus diaboli. Aceştia sunt oameni născuţi spre a pretexta intenţii bune şi a face fapte rele, oameni ce nu cred ceea ce zic şi nu zic ceea ce cred; ei nu sunt nici buni, nici răi, ci sunt de-a dreptul mici, şi existenţa lor în lume este o persiflare a existenţei."

Or, ceea ce îi insipra lui Eminescu respect era tocmai idealul său interior – „o inteligenţă superioară" şi „un caracter superior". Iar dacă în urma lui, ura încă nu conteneşte şi capătă expresii tot mai înverşunate, faptul nu poate fi explicat decît că anume inteligenţe problematice şi caractere josnice au alergie la idealul eminescian.

Fireşte că nu tot ce a scris Eminescu în paginile ziarului „Timpul" sau în foile rămase prin lada lui cu manuscrise trebuie luat ad-litteram, dar parcă unele întrebări şi observaţii ar suna şi astăzi foarte exact şi dureros formulate în Parlamentul României:

„...să stăm la vorbă gospodărească şi să vă întrebăm, ce poftiţi d-voastră? Şi ca să ştim că aveţi dreptul de a pretinde, să întrebăm ce produceţi? Arătaţi-ne în adunările d-voastră pe reprezentanţii capitalurilor şi fabricilor mari, pe reprezentanţii clasei de mijloc, care să se deosebească de fabrica de mofturi ale Telegrafului şi ale Românului şi de fabrica d-voastră de palavre din dealul Mitropoliei [...]. Ciudată ţară, într-adevăr! Pe cei mai mulţi din aceşti domni statul i-a crescut, adică i-a hrănit prin internate, ca după aceea să-şi

cîştige, printr-un meşteşug cinstit, pîinea de toate zilele. Dar statul a ajuns la un rezultat cu totul contrar. După ce aceşti domni şi-au mîntuit aşa-numitele studii, vin iar la stat şi cer să-i căpătuiască, adică să-i hrănească pînă la sfîrşitul vieţii. Dar nu-i numai atîta. Dumnealor vor să facă pe boierii, 3-4-500 de franci pe lună nu-i liniştesc şi nu-i fac să se puie pe muncă pentru a deveni folositori naţiei, de pe spinarea căreia trăiesc. Sunt născuţi pentru lucruri mai înalte, pentru deputăţii, ministerii, ambasade, catedre universitare, scaune în academie, tot lucruri mari, la care cinstiţii lor părinţi [...] nici nu visaseră – şi nici n-aveau dreptul să viseze, căci nu dăduseră naştere unor feţi-frumoşi cu stele-n frunte, ci unor băieţi groşi la ceafă şi tîrzii la minte, de rînd, adesea foarte de rînd. Căci din două, una. Sau aceşti oameni sunt toţi genii şi prin «calitatea» muncii lor intelectuale merită locul pe care-l ocupă, sau neproducînd nici o valoare, nereprezentînd nici un interes general decît pe al stomacului lor propriu, trebuie reîmpinşi în întunericul ce li se cuvine."

*

Deocamdată cei care-şi permit să-l batjocorească pe Eminescu nu s-au arătat nişte genii sau „feţi-frumoşi cu stele-n frunte", cel puţin la vîrsta pe care o avea poetul, pe cînd scria în „Timpul", la 26 septembrie 1878, despre metehnele de căpătîi ale românilor:

„Nestatornicia noastră, iubirea de schimbări, deasa răsturnare a ţuturor temeliilor statului şi rivalitatea copilărească de a întrece pe toată lumea a făcut, atît în trecut, cît şi în prezent, ca să irosim o mulţime de puteri vii, care se puteau utiliza pe un teren folositor, pe lucruri de nimic sau de-a dreptul stricăcioase. Aceste defecte mari ale caracterului nostru naţional sunt, pe lîngă împrejurările de dinafară, cauza pentru care un element etnic atît de răspîndit ca al nostru să nu ajungă la nici o însemnătate în lume, ci bucăţit între zeci de stăpîni, să reziste ici şi colo, să fie absorbit însă în multe locuri [...] Pe cînd ruşii au cea mai mare îngrijire pentru triburile cele mai neînsemnate chiar care se ţin de marea familie slavă, pe cînd germanii stăruiesc prin autorităţile lor consulare pentru cele mai neînsemnate colonii ale lor din Orient şi pe cînd fiecare popor apusean dezvoltă o deosebită îngrijire pentru naţionalii săi din aceste locuri, singuri noi ne zbuciumăm în lupte interne pentru cea mai bună formă posibilă a

organizării omeneşti, neavînd un ideal de cultură, ci cel mult idealuri politice cari nu stau în proporţii cu puterile noastre şi cari, în loc de a da naştere la fapte, vor fi cel mult cauza unor aventuri periculoase."

Precum se vede, Eminescu s-a dus în plata Domnului, iar metehnele contemporanilor săi trec din generaţie în generaţie şi prin pîcla tuturor tranziţiilor, fără de vreo sfială, măcar pentru... o întrebare oarecum piezişă în legitatea ei exprimată prin glasurile vajnicilor detractori:

De ce oare tocmai într-un oraş ca Bucureşti, capitala ţării, de unde cîndva răsărea soarele pentru toţi românii, Eminescu este hulit mai vîrtos şi mai constant, ca să nu spun din zece-n zece ani sau bine planificat în cîte-un cincinal de patru ani şi jumătate?

Răspunsul pare să-l fi dibuit Perpessicius într-o notă răzleaţă, ***Indezirabilul Eminescu***, în „Cuvîntul", Bucureşti, an IX, nr. 2914, din 7 iunie 1933: *„Toate încercările de a încetăţeni amintirea lui Eminescu în această Capitală a tuturor schilodelilor politice, în bronz şi marmură, au rămas fără ecou. Capitala care l-a martirizat nu-l doreşte nici după moarte. Urmaşii eminenţelor electorale nu cedează cu nici un chip barajul. Surghiunit în marginea Capitalei, în mormîntul de la Bellu, ei îşi socotesc datoria împlinită dacă i-au pus la cap, cum a cerut dînsul, un tei.*

Cît despre luceafăr, poartă singur de grijă să lumineze..."

Într-un cuvînt, există o perpetuă rîvnă în acţiunea unor români de a demola statua morală, intelectuală şi artistică a gînditorului Mihail Eminescu, însă obstinaţia încercărilor pare a se izbi de fiecare dată de o stîncă tot mai puternică – am spune chiar cu o bună vorbă a poetului – de „pruba de piatră a adevărului"...

Pentru că, şi la vremea modernităţii lui şi în vremurile post-moderne de astăzi, *„Ceea ce-i neadevărat nu devine adevărat prin împrejurarea că-i naţional, ceea ce-i injust nu devine just prin aceea că-i naţional, ceea ce-i urît nu devine frumos prin aceea că-i naţional; ceea ce-i rău nu devine bun prin aceea că-i naţional..."*

Ba, mai mult, un neadevăr nu devine adevărat prin împrejurarea că e repetat de cît mai mulţi şi cît mai des...

SIMPTOMURI POLITICE ÎN BOALA LUI EMINESCU

„Ceea ce e crezut de toți și totdeauna
peste tot are toate șansele să fie fals."

Paul Valéry

Firește că nu sînt de așteptat aplauze ...prelungite pentru „simptomurile politice" pe care le propunem spre luare aminte, dar credem că literatura de investigație cultural-istorică ar trebui să abandoneze metoda „cercului strîmt", apăsat greu și redundant asupra unui singur fapt, fără nici o relație cu paradigma mai largă în care s-a petrecut evenimentul. Apoi, în ultimii zece ani s-au scris cîteva cărți despre boala lui Eminescu și am pomeni aici doar titlurile sub care autorii au reușit să clintească lecturile academice instituite de Titu Maiorescu și reconstituite de G. Călinescu. „Să clintească" poate e puțin spus și „să sclintească" ar fi mai potrivit pentru că imediat s-au ridicat oarece glasuri cu autoritate – dar nu spunea însuși poetul că *argumentul autorității* din panoplia sofiștilor e cel mai slab argument? – pentru a protesta și chiar a profera injurii împotriva noilor intrați în arena dezbaterilor.

Și totuși următorii autori și-au rostit cuvîntul:

Nicolae Georgescu, ***A doua viață a lui Eminescu***, Editura Europa Nova, București, 1994, 176 p.; ***Cercul strîmt, Arta de a trăi în vremea lui Eminescu***, Ed. Floare Albastră, [București], 1995, 206 p.; ***Moartea antumă a lui Eminescu, 1883-1889***, Ed. Cartier, București, 2002, 304 p.; ***Cu Veronica prin Infern, I. Cartea despărțirilor, II. Cartea regăsirilor***, Ed. Floare Albastră, București, 2004, 160+142 p.; ***Boala și moartea lui Eminescu***, Abodare filologică de..., Criterion publishing, București, 2007, 160 p.;

Theodor Codreanu, *Eminescu – **Dialectica stilului***, Ed. Cartea Românească, București, 1984, p.; ***Modelul ontologic eminescian,*** Ed. Porto-Franco, Galați, 1992, 268 p.;

Controverse eminesciene, Ed. Viitorul românesc, Bucureşti, [2000], 248 p.; ***Dubla sacrificare a lui Eminescu***, Ed. Macarie, Tîrgovişte, 1997, 174 p.; ***Mitul Eminescu***, Ed. Junimea, Iaşi, 2004, 328 p.;

Ovidiu Vuia, ***Misterul morţii lui Eminescu***, Eminesciene, Ed. Paco, [Bucureşti], 1996, ***Despre boala şi moartea lui Mihai Eminescu*** – studiu patografic –, Ed. „Făt-Frumos", Bucureşti, 1997; ***Spre adevăratul Eminescu***, vol. I-II, Ed. Almarom, Rîmnicu Vîlcea, 2000, 638 p.;

Călin L. Cernăianu, ***Recurs Eminescu, Suprimarea gazetarului***, Ed. Semnele timpului, Tamaşi, 2000, 358 p.; ***Conjuraţia anti-Eminescu***, I, Ed. Semnele timpului, Bucureşti, 2000, 54 p.; vol. II, 2001, 96 p.; vol. III, Ed. Semnele timpului, Bucureşti, 2002, 414 p.

Constantin Barbu, ***Codul Invers*** - Arhiva înnebunirii şi uciderii nihilistului Maihai Eminescu, vol. I-VII, 2009 (în curs de apariţie)

Adică, în zece ani, aproape douăzeci de cărţi despre cam aceleaşi subiect: condiţiile în care poetul Mihail Eminescu a fost surghiunit din redacţia ziarului „Timpul", din viaţa social-culturală a Bucureştilor, din hotarele ţării – căci trimiterea la sanatoriul din Ober-Döbling, înainte de a fi un spaţiu de grabnică însănătoşire, pare să fi fost o subtilă claustrare sub privirile atente ale oficiilor împărăţiei austro-ungare – din hotarele autorităţii sale ca reprezentant al celei de-a patra puteri în statul român modern şi chiar din propriul său tezaur de gîndire – din lada cu cărţile şi manuscrisele sale – şi memorie, pentru a nu-şi mai putea exercita voinţa şi talentul în a rosti adevărul în chestiunile privitoare la soarta poporului român. Prin intentarea „demenţei" din ziua de 28 iunie 1883, poetul era îmbrăcat în cămeşoiul de forţă al umilinţei trupeşti şi al compromiterii inteligenţei sale în faţa opiniei publice româneşti şi nu numai, căci agenţiile de ştiri din împărăţia cesaro-crăiască contabilizau şi comunicau orice afirmaţie îndrăzneaţă din ziarele româneşti.

Precum se poate lesne vedea, autorii incriminaţi nu numai că au mai citit cîte o carte dintr-un capăt în celălalt, dar au şi scris mai multe cărţi – Nicolae Georgescu şi Theodor Codreanu sînt doctori în

filologie, cu lucrări de probitate ştiinţifică – ale căror problematică şi modalitate de expunere impun, dacă nu respectul cuvenit unui cărturar, măcar prudenţa de a nu vîntura etichete injurioase.

Între paginile celor de mai sus s-ar aşeza şi „simptomurile politice", în virtutea faptului că una din cele *şapte zile blestemate* din viaţa lui Eminescu – pe care le urmăresc într-o lucrare mai bogată – este cea de *marţi, 28 iunie 1883*, din cele mai caniculare, ca să nu spun „cîinioase" zile din vara anului, cînd ziaristul de la „Timpul" e răcorit în camizolul de forţă trimis de la stabilimentul dr. Al. Şuţu.

După cele de mai sus, ne îngăduim o impresie măcar, fără a bănui în aceste împrejurări o lucrare masonică bine pusă la punct (după cum vede lucrurile Nicolae Georgescu în tot ce i s-a înscenat ziaristului de la „Timpul"), nici o conspiraţie anti-Eminescu din partea guvernului roşu condus de I. C. Brătianu în strînsă colaborare cu oameni din fruntea „opoziţiei miluite" (cum apreciază Călin L. Cernăianu) şi nici un act sacrificial asumat de însuşi poetul (după cum propune Th. Codreanu): Eminescu a fost în ziua de marţi, 28 iunie 1883, pur şi simplu un tribut natural – din visteria de aur a celei de-a patra puteri – cerut de Sublima Poartă de la Viena.

Concret, ziaristul de la „Timpul" făcea parte din falanga celor şapte carpatini pe care guvernul român a fost obligat de negociatorii împărăteşti de la Viena şi din Berlin să-i surghiunească din ţară spre a nu-şi putea pune în fapt proiectul pregătit de Societatea „Carpaţii" pentru dezrobirea Transilvaniei printr-o acţiune paramilitară de anvergură.

Expulzarea primilor cinci împricinaţi – între care Emile Galli, directorul de la „L'Independence Roumaine" – s-a făcut prin grija poliţiei, iar ceilalţi doi – M. Eminescu şi Ioan Slavici – au fost lăsaţi în seama lui Titu Maiorescu, responsabil politic de orice faptă necugetată a protejaţilor săi.

În fapt, Eminescu a săvîrşit o mare imprudenţă în comentariul despre ploconirea guvernanţilor români la Curtea din Viena, cu îngenunchierea lui Petru Grădişteanu şi clamarea iertăciunii de rigoare în legătură cu nestematele din coroana regească a României. Căci, după ce descrie ceremonialul, ziaristul de la „Timpul" nu se poate înfrîna să nu destăinuie şi în acelaşi timp să şi ameninţe cu împlinirea idealului întinat prin vorbele nesăbuite din toastul lui Grădişteanu la banchetul de la Iaşi. A ne închipui că inteligenţa serviciilor secrete din cercul

imperial vienez trata cu superficialitate aceste fraze înseamnă să nu-l credem pe cuvînt nici pe M. Eminescu atunci cînd scrie că „*Viena ne cunoaşte mai bine decît ne cunoaştem noi înşine*".

Pentru imperialii austro-ungari, fraza – „*Alte mîini, mai pure, alte inimi, lămurite în flacăra durerii şi a abnegaţiunii, vor ridica semnul tainei cei mărturisite înaintea unui popor ce-şi aşteaptă mîntuirea, nu mîini de negustor de vorbe şi de principii, nu mîini de speculanţi de sentimente.*" – e mai gravă decît mărgăritarele lui Petru Grădişteanu. Pentru că diferenţa este de la cer la pămînt: Grădişteanu vorbea la un pahar de politichie şi afecta un ton măgulitor, din întîmplarea ca atare fiind ameninţător doar acceptul tacit al regelui şi lipsa unei replici oblojitoare din partea unui orator guvernamental cu mai multă prudenţă politică, în vreme ce ziaristul de la „Timpul" rostea un mesaj metaforic din partea Societăţii „Carpaţii" în plină desfăşurare a pregătirilor pentru o descindere forţată în Transilvania, poate chiar în Banat şi Bucovina. Ba chiar textul din „Timpul" conservatorilor putea fi citit ca o subtilă pactizare din partea „opoziţiei miluite".

Riscul în care ar fi fost implicată România într-o asemenea acţiune, casa domnitoare, înainte de toate, în plan internaţional, şi poporul român, în circumstanţele interne, nu era doar acela ca regatul România să fie ocupat pe calea armelor de către Austro-Ungaria, ci de a fi protejat de Rusia şi, în urma intervenţiei armatelor ţarului de la Moscova, de a fi alăturat Basarabiei, dimpreună cu Transilvania, Banatul şi Bucovina. Ceea ce fireşte că ar fi răscolit întreaga Europă!

Altfel spus, ziaristul Eminescu era în iunie 1883 un virtual pericol pentru liniştea Europei din două pricini absolut logice: pe de o parte, cel ce nu folosea „eufemismi" în articolele din „Timpul" s-a dovedit un cap limpede în descîlcirea ţelor din politica Austro-Ungariei şi a Germaniei iar, pe de altă parte, acelaşi cap limpede avea ştire sau simplă intuiţie întemeiată pe un bun inventar de fapte şi pe o largă relaţie logică între aceste fapte, mergînd către preparativele tratatului secret de alianţă a României cu Austro-Ungaria şi Germania.

Titu Maiorescu nota în jurnalul său preţios că despre tratatul secret ştiau cîţiva apropiaţi. Or, dacă ştia Slavici, ştia şi Eminescu. Fie că i s-a spus, fie că i s-a ascuns, ziaristul deprins a face „conexiuni inverse" între elemente disparate şi fără nici o legătură între ele a reuşit să intuiască viitorul de aur ce i se pregătea neamului românesc în cercul

tripticului împărătesc din Europa. O vorbă în vînt sau un simplu gest de uimire din partea poetului vor fi fost îndeajuns ca Slavici să alerge la protectorul său din str. Mercur nr. 1 spre a-i mărturisi „ştirea" lui Eminescu. Un scurt articol în „Timpul" ori în altă gazetă ar fi zguduit întreaga şandrama politică a României, iar ţapul ispăşitor ar fi fost un singur om: Titu Maiorescu, protectorul carpatinului Mihail Eminescu.

Vertiginoasa cădere a guvernului condus de I. C. Brătianu s-ar fi arătat floare la ureche. Guvernele pier pre limba vorbelor şi faptelor lor. Au încă şanse de a reveni la putere. Căderea lui Maiorescu în dizgraţia unanimă – a conservatorilor, a liberalilor, a casei regale, a cabinetelor imperiale din Viena şi de la Berlin – n-ar mai fi avut sorţi de tămăduire. Iată, aşadar, cîte interese – regale şi imperiale, de partid, guvernamentale, particulare – punea în joc o simplă frază scrisă cu patimă şi logică de condeiul inflexibil al ziaristului Eminescu.

Şi poetul nu a fost pedepsit „au pentru care fapte", ci doar priponit de ţăruşul nebuniei înseninate din al cărei „cerc fatal" de strîmt nu mai putea rosti nici un singur cuvînt spre a nu fi luat în derîdere. Un glas – cel mai limpede, cel mai pătimaş, cel mai logic şi cel mai cuprinzător – din cea de-a patra putere în statul român a fost redus la tăcere în 28 iunie 1883. Şi nu la o simplă tăcere, ci la una umilită în puterea lui de judecată. Orice adevăr ar fi rostit Eminescu, sortit era din capul locului să fie considerat drept fruct al nebuniei. Şi cămeşoiul de forţă de la sanatoriul lui Al. Şuţu s-a dovedit o vestă anti-glonţ uşor de purtat peste politica externă a României în următorii cinci ani.

În discuţia despre boala care l-a copleşit din senin pe Mihail Eminescu în ziua de marţi, 28 iunie 1883, investigaţiile pornesc cel mai adesea, în lipsa documentelor oficial-medicale, de la cîteva rînduri scrise ceva mai devreme sau chiar din ziua cu pricina în jurnalul lui Titu Maiorescu, de la un mănunchi de scrisori din timpul convalescenţei poetului şi de la impresii culese mult mai tîrziu de la martori care susţin că au fost de faţă la desfăşurarea nefericitului eveniment. Or, toate aceste nu pot alcătui un set de fişe medicale urmărind simptome ale bolii sau semne ale însănătoşirii. Dar Eminescu nu a dat nici un semn de îmbolnăvire nici duminică, 26 iunie, nici luni, 27 iunie şi, după o noapte de somn, marţi dimineaţă, pe la ora 6, ar fi trebuit să arate odihnit şi calm. Nici biletul doamnei Slavici şi nici biletul lui Slavici însuşi nu dau vreun amănunt în legătură cu

manifestările de peste noapte ale poetului şi nici chiar din dimineaţa fatidică. Gestul cu datul ochilor peste cap din salonul lui Maiorescu ar putea fi un tic teatral, uşor de explicat la un fost sufleur şi actor ambulant, căci Livia Maiorescu-Dymsza, în scrisoarea către Ilie Torouţiu, din 21 aprilie 1939, mărturisea: „Cînd a înnebunit a venit la zece la noi, l-a îmbrăţişat pe D[omnul] Maiorescu tremurînd, ne-a dus înaintea statuei lui Hermes şi a lui Jupiter din salonaşul d-lui M. cu lacrimile în ochi, cu mîinile întinse ca de binecuvîntare a rosti cu glas nenatural: «Ţineţi minte. Ei se vor întoarce pe pămînt şi va renaşte fericirea.» Săracul de el, apoi a cerut 2 lei pentru birjă, a plecat şi de acolo l-au dus la [Sanatoriul Doctorului] Şoutzo." (1)

Într-un cuvînt, orice simptom extras din „cercul fatal" de strîmt al comportamentului afişat de Eminescu în ziua de 28 iunie 1883 nu are nici o relevanţă patologică şi nu poate justifica spănuirea poetului în camizolul de forţă şi internarea precipitată în stabilimentul doctorului Al. Şuţu.

Însă pentru o abordare din perspectiva epocii în care s-au desfăşurat faptele, credem că nu ar fi chiar lipsit de farmec investigativ să deprindem metoda propusă de însuşi criticul Titu Maiorescu în mărturisirea ***Din experienţă***, publicată ceva mai tîrziu după evenimentele din 1883, în *Almanahul Societăţii Academice social-literare „România Jună"* din Viena, cu dezvăluirea principalelor achiziţii teoretice şi practice în cunoaşterea sufletului omenesc: „Aşadar în privinţa sufletului omenesc trebuie astăzi să renunţăm la toate pretenţiile de sistem, să părăsim peruca medievală şi tonul autoritar de pe catedre, să aruncăm coaja cuvintelor lipsite de miezul înţelesului şi, restrîngîndu-ne în poziţia smerită ce ne-o impune sărăcia şi ignoranţa în care ne aflăm pînă acum, să ne mărginim la observarea neprevenită, la constatarea şi la pătrunderea urmărilor acelor stări sufleteşti care nu sunt supuse la îndoială îndată ce sunt bine observate. Multă vreme va trebui să treacă numai cu acest inventariu elementar al constatărilor de fapt." (2)

Vom alcătui, prin urmare, un „inventariu elementar" al consemnărilor care ar putea avea orecare legătură cu boala lui Mihail Eminescu, iar, ca să ne fie şi mai lesnicios, vom distribui „constatările de fapt" în şapte... cercuri.

A. Cercul fatal de strîmt al poetului ar putea porni dintr-o scrisoare, din februarie 1880, către Veronica Micle, unde avem putința să depistăm cel dintîi simptom al „bolii" lui Eminescu, din propria lui conștiință, din propria lui mărturie, și anume „*sunt peste voia mea grăitor de adevăr*", sîmburele caracterului său și al consecințelor oricăror împrejurări decurgînd din acest punct de stație al tuturor nenorocirilor care i-au marcat viața poetului:

„*Tu trebuie să fii îngăduitoare cu mine, mai îngăduitoare decît cu oricine altul, pentru că eu sunt unul din oamenii cei mai nenorociți din lume.*

Și tu știi care este acea nenorocire. Sunt nepractic, sunt peste voia mea grăitor de adevăr, mulți mă urăsc și nimeni nu mă iubește afară de tine. Și poate nici tu nu m-ai fi iubit câtuși de puțin, dacă nu [era] acest lucru extraordinar în ființa mea care e totodată o extraordinară nenorocire. Căci e bine ca omul să fie tratabil, maniabil, să se adapteze cu împrejurările și să prinză din zbor puținul noroc care îl dă o viață scurtă și chinuită, și eu nu am făcut nimic din toate acestea, ci te-am atras încă și pe tine în cercul meu fatal, te-am făcut părtașă urei cu care oamenii mă onorează pe mine. Căci acesta e singurul reazim al caracterului meu – mă onorează ura lor și nici nu mă pot închipui altfel decât urât de ei." (3)

Singurul document medical din care suspiciunile transpar subțiri și puține este cel emis de prof. Obersteiner:

„Herr Eminescu, de la «isolare»

Sanatoriul particular / Prof. Obersteiner / Viena, Döbling

Sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail

Pacientul a dus un fel de viață spirituală obositoare și dezordonată. El este unul dintre cel mai prețuit și eminent poet român. De 6 luni, survine o viață neregulată, irascibilă, de 4 luni violentă stare de iritare, delir, diverse halucinații, insomnie, comportare agresivă, vociferări. [Primit] în sanatoriul Dr. Souzo este tratat cu vezicătoare, băi de picioare, chlor, morfină, iodură de potasiu. Se ameliorează, rînd pe rînd, stările de iritare violentă, rămîne în continuare delirul.

Starea și decursul bolii.

[2 noiembrie 1883] Foarte confuz, vorbește și cîntă, total dezorientat. Numește diverse persoane cu aceleași nume: regele

Norvegiei, regele evreilor, Heinrich Heine, împăratul Chinei şi aşa mai departe. Uneori, mai iritat, bate în uşă.

8 noiembrie 1883. Criză cu pierderea cunoştinţei, uşoare convulsii şi mai pe urmă vărsături.

10 noiembrie. Deseori repede iritat, vorbeşte neîntrerupt în ton de predică, cu pătura în cap, lucruri absurde: Abra-Kadabra. Prin vorbe însufleţite de încurajare, poate fi adus la răspunsuri raţionale.

26 decembrie. De un timp, secreţie uşoară a urechii drepte.

10 ianuarie. De două zile, mai liniştit.

12 ianuarie. Este scos din secţia de izolare. Nu mai cîntă, uşor deprimat, nu mai dă numiri false, citeşte. Vizita lui Maiorescu nu-l influenţează.

24 ianuarie. Pare destul de bine, dă răspunsuri corecte, îşi aminteşte de începutul bolii, ia parte la discuţii, serios, prietenos, doreşte informaţii în legătură cu situaţia lui.

8 februarie. Destul de bine, dar rezervat, tăcut, se interesează foarte mult de mîncare, nu se poate preocupa de nimic, citeşte puţin.

26 februarie. Pleacă cu domnul Chibici la Florenţa.

Durata şederii în localitate: 2 noiembrie 1883 - 26 februarie 1884."(4)

Dar nici aceste date nu sînt scutite de întrebări, întrucît i-au fost aduse lui Ion Grămadă de către un asistent al spitalului din Ober-Döblig, ca un fel de rezumat – aşadar nu sunt copii fotografice ale însemnărilor din registrul de observaţii asupra pacienţilor – iar peste cîţiva ani, cînd cercetătorii români au revenit cu intenţia de a le citi de iznov şi facsimila, cei din spitalul dr. Leiserdorf au declarat că foile cu observaţiile asupra bolnavului M. Eminescu au fost ridicate de către un reprezentant de la Ambasada României la Viena.

Ba, se poate observa o bizară valorificare a observaţiilor „psihiatrice" din jurnalul lui Titu Maiorescu în acel „sumar din povestea bolii Domnului Eminescu Mihail", medicii de la Ober-Döbling aflînd despre „un fel de viaţă spirituală obositoare şi dezordonată" din fişa pe care au primit-o de la dr. Al. Şuţu din Bucureşti, la sosirea pacientului în 2 noiembrie 1883, în Viena, sau din cele spuse de Maiorescu în timpul vizitei din ziua de 12 ianuarie 1884. De unde însă teama specialiştilor psihiatri că vizita lui Maiorescu ar fi putut să-l influenţeze – în bine sau în rău? – pe pacientul Eminescu Mihail?

Şi totuşi criza din 8 noiembrie, „cu pierderea cunoştinţei, uşoare convulsii şi mai pe urmă vărsături" ar putea avea următoarea explicaţie: Pregătit spre a fi transportat la Viena, pacientului nu i se administrează medicaţia obişnuită pînă atunci; o zi şi o noapte de drum, fără medicamente, în loc să-l obosească pe Eminescu, îl întremează; medicul curant de la Ober-Döbling nu-l tratează cu nimic, în ciuda celor comunicate de la Bucureşti, şi aşteaptă simptomele descrise; starea pacientului pare normală; atunci i se administrează medicaţia prescrisă de bucureşteni şi corpul bolnavului, în dezobişnuire de tratament, reacţionează prin convulsii şi vărsături.

Alt simptom îmbucurător: în 26 decembrie, urechea dreaptă îi supurează, semn că organismul, pe calea dezintoxicaţiei, află resurse de autoapărare.

Nu se prea ştie cine va fi avut ideea trimiterii bolnavului M. Eminescu pentru tratament la sanatoriul din Ober-Döbling, de lîngă Viena, dar se poate ca sugestia să fi venit din partea Emiliei Humpel, sora lui Titu Maiorescu, încă din 3 / 15 septembrie 1883, cînd îi scria, din Iaşi, fratelui său: *„Îmbolnăvirea lui Eminescu a fost şi rămîne pentru mine ceva adînc tulburător. Atunci am scris de îndată Clarei – tu erai deja plecat –, opinînd că ar trebui imediat internat într-unul din spitalele cele mai bune din străinătate. M-am oferit să trimit imediat 200 de franci, iar la nevoie şi mai mult. Se pare că atunci nu s-a putut deoarece eraţi toţi plecaţi. Pot să-mi exprim acum aceeaşi părere? Oricît de bine ar fi el găzduit la Sutzo, pentru sănătatea lui nu se face nimic. Clara mi-a scris deseori despre el, despre noile simptome şi despre faptul că este pierdut. Dar ce ştim noi, ce ştiu de fapt toţi medicii bucureşteni la un loc despre asta?"* (5)

Din care fragment va trebui să observăm măcar trei elemente importante:

1. Pentru sora lui Maiorescu îmbolnăvirea poetului este „ceva adînc tulburător", greu de înţeles adică şi inexplicabil;

2. După ce-a aflat de îmbolnăvirea lui Eminescu, probabil pe la început de iulie 1883, Emilia i-a scris cumnatei sale, Clara Maiorescu, propunînd ca poetul să fie internat imediat „într-unul din spitalele cele mai bune din străinătate", şi

3. Între timp, în pofida lăudatei îngrijiri în spitalul lui Al. Şuţu, bolnavul manifestă „noile simptome", mult mai grave decît cele

pentru care a fost internat inițial, căci „pentru sănătatea lui nu se face nimic" în stabilimentul din București.

Care sînt vechile simptome și care sînt cele noi nu se prea înțelege.

În data de 8 / 20 octombrie 1883, C. Popasu, văr cu Titu Maioerscu, îl înștiința pe vărul său în legătură cu alegerea casei de sănătate din Viena, în care ar putea fi instalat M. Eminescu, și anume în stabilimentul dr. Schlager, institut al statului austriac sau în spitalul lui Leidesdorf, medicul român din Viena alăturînd scrisorii și prospectele sau statutele ambelor spitale pentru a se compara formalitățile pentru internare, condițiile de îngrijire și costurile aferente fiecărei clase:

„*Asemenea mi-am luat voie a alătura și prospectul casei lui Leidesdorf, Aici este mult mai scump. Leidesdorf nu se bucură de o reputație prea bună, fiind puțin conștiincios – așa se zice – Odăi sunt libere. Este însă neapărat de lipsă a cunoaște mai înainte cum se manifestează boala, pentru ca să se poată pregăti. În genere la casele de nebuni de aici, cînd vrea cineva să ia informații, prima întrebare e: cum e pațientu? violent sau liniștit?*

Mă rog a-mi arăta care este diagnoza făcută, pentru ca să cer sfatul prof. Meynert, pe care-l cunosc bine." (6)

Diagnoza nu este consemnată însă în nici un document.

Peste o lună, 3 noiembrie 1883, stil vechi, adică a doua zi după ce poetul a fost instalat la spitalul din Ober-Döbling, același C. Popasu îi scrie precipitat lui Titu Maiorescu: „*Pe Eminescu l-am internat imediat în institutul Leidesdorf, nefiind la Schlager nici un loc liber. O diagnoză și o prognoză încă nu s-a putut face; abia după zece zile, după ce se va studia pațientul se va putea spune ceva. În tot cazul, cred că mai întîi de toate va fi de lipsă o cură anti-syphilitică.*" (7)

Ceea ce confirmă subtextual că la spitatul lui Al. Șuțu diagnoza a fost făcută pe un presupus fond sifilitic și pacientului i s-a aplicat o cură anti-sifilitică, în urma căreia vor fi apărut și „noile simptome" observate de Clara Maiorescu înainte de spetembrie 1883.

Abia în 16 decembrie 1883, medicul român C. Popasu mărturisește că în două rînduri, probabil în partea a doua a lunii noiembrie, a încercat să vorbească direct cu unul dintre medicii lui Eminescu – Leidesdorf și Obersteiner – de la Ober-Döblind însă nu a reușit decît să primească un simplu bilet: „*Zilele trecute am primit de la Leidesdorf epistola pe care îmi iau voia a o alătura.*" (8) și care sună astfel:

„Euer Wohlgeboren,

Herr Eminesco leidet en einem noch anfallenden Zustand maniakalischen dessen Grundursache in einem luetischen Krankung zu suchen ist.

Demnach ist eine mögliche Besserung oder halbes Heilung nicht ausgeschlossen.

Ergebenst"

În traducere:

„Domnia Vostră,

Domnul Eminesco suferă de o stare maniacală cu accese, a cărei cauză trebuie căutată într-o boală luetică.

În consecinţă nu este exclusă o posibilă ameliorare sau o videcare parţială.

Al dvs. prea devotat"

Documentul ridică însă destule probleme şi anume: nu este semnat de *Leidesdorf*, nu are data emiterii şi locul, ceea ce nu-i de conceput la un medic austriac şi încă într-un document spitalicesc, iar numele pacientului e grafiat după canoanele limbii franceze. Cu atît mai mult cu cît în documentele care i-au fost puse la dispoziţie lui Ion Grămadă şi pe care acesta le-a inclus în lucrarea ***Mihail Eminescu***, 1914, numele lui Eminescu şi al lui Maiorescu sînt grafiate întocmai ca în scrierea limbii române.

O scrisoare a altui medic român D. Boghean, timisă din Viena, la 1 / 13 februarie 1884, lui Petre Th. Missir, la Iaşi, spune cîte ceva şi despre comportamentul pacientului M. Eminescu în spitalul din Ober-Döbling şi anume:

„Şi acum să trecem la motivul principal al scrisorii tale.– Las la apreţierea ta plină de tact, dacă cele ce sunt constrîns, sper în interessul lui Eminescu, a-ţi comunica aici sunt susceptibile de a fi cetite în totalul «Junimei» întregi ori comunicate numai parţial unor junimişti aleşi pentru un scop anumit.

Sunt acum două luni, cînd am sosit aici, l-am visitat pe Eminescu fără a mă presinta lui, l-am putut vide şi auzi – şi aceasta pentru a evita orice emoţiune. Era cu o glugă pe cap făcută din coperta crivatului şi zice că e aici Buda, aici un brahman indian – că numeră la alfabetul seu egyptean – că drul Obersteiner ar fi Heine etc. Agressiv

nu fusese niciodată. Diagnosa nu era bine stabilită, se credea că ar fi fost «Progressive Paaralehse des Irren». Afecţiune progresivă specifică nebunilor şi se aştepta o schimbare, numai pentru a se pute confirma această dyagnosă ori modifica. Mă exprimasem îndată la doi sau trei junimişti – junimişti încă, pe cît ştiu eu – că de se confirmă suszisa dyagnosă casul era pronostic tare dubios, deşi sonaţiunea tare rară era de tot esclusă.

Azi însă Eminescu e de cîteva septămîni complet restabilit. Vin chiar acum de la Döbling, unde m-am întreţinut cu dînsul o jumătate de oră fără să fi putut descoperi în vorba lui nici o urmă cît de palidă de demenţă. Boala lui era o pseudopsychosă syphilitică care a trecut cu iodul care l-a luat. Nu-i melancolic, dar psychic deprimat. Grija lui este sărăcia. Nu ştie cine l-a trimis şi în ce condiţii se află în ospiţiu şi mai ales cine are să-l scoată. 'Mi mărturissi că grija asta nu-l lasă să doarmă noaptea. Cînd i-am spus că ar fi bine să eassă – o dată a venit la Viena – mai adesea, el 'mi mărturissi că e tare sărac, n-are nici un ban, [ceea ce] e momentan realitate.

Atunci l-am asigurat că operele lui care s-au tipărit (el posseda un exemplar) se vînd şi din asta se va strînge mult; atunci zîmbi E[minescu] ironic: «Nu ştiu eu cît se citeşte la noi!» 'mi zisse el; «ş-apoi nici nu-mi place că s-au publicat fără să le pot revide, era atîta de îndreptat!» Şi cînd i-am zis că le va pute revide la o a doua ediţie – 'mi spusse cu acelaşi zîmbet că nu speră să vadă o a doua ediţie – şi aceasta nu că nu va trăi – ci tot pentru că se citeşte puţin de tot la noi. Doctorul Obersteiner (traducătorul «funcţiunilor crierului» a lui Ferrier) – care era de serviciu, 'mi comunică că nu mai vede nici un motiv pentru reţinerea lui E[minescu] în ospiţiu şi că s-ar fi esprimat în sensul acesta Dlui Maiorescu, care i se pare că e cunoscătorul principal al soartei lui Eminescu acum. O trecere directă a lui E[minescu] în ocupaţii care cer o încordare mentală ar fi tare nefolositoare. Mult mai bine ar fi dacă s-ar pute să fie scos din Döbling cît mai degrabă şi să petreacă cîteva luni într-o climă caldă liniştit pentru a se pute restaura complet şi eşi din stadiul de convalescenţă în care se află. Ar fi însă tare hazardat a-l lăssa în voyaj singur. Deocamdată ar fi tare folossitor de i s-ar trimite din partea competentă o assigurare mai positivă decît cuvintele mele, ca să nu se creadă aşa de lipsit de orice mijloace şi părăssit, neştiind «cine are să

vie o dată sî-l scoată din ospiţiu». Că stă între alienaţi ştie positiv. Şi aceasta contribuie a-l deprima. Se ţine isolat şi-mi declară motivul. Nu apare în salon, unde vin cîţiva «alienaţi» pe care nu-i cunoaşte, nici are ce vorbi cu ei, nici poate lua parte la conversaţiile lor. Cînd mi se comunică că ponderea corpului lui a crescut în scurt timp cu 6 pînă la 7 kilograme, mă întreabă E[minescu] ce are a face ponderea că el crede că sanatatea depinde de starea sănătăţii genitorilor, şi circonstanţele de existenţă a individului născut şi nu de pondere. După explicaţia dată, remase convins. Alimentaţia nu-i pare destul de abundentă. În adevăr – fără a jigni hygiena, atît de preţioasă pentru dînsul – ar pute consuma ceva mai mult. Citeşte teatru uşor. A voit să scrie azi lui Dl. Maiorescu. Dar nu ştie ce, zice el, fiindcă nu ştie unde se află. Vezi o assigurare în sensul acesta ar fi deocamdată tare preţioasă pentru confirmarea stărei lui psychice şi împăştierea grijei – acestui puternic corrosiv a[l] minţei. Apoi o călătoriei şi în fine va pute fi redat patriei." (9)

În orice caz, alt fapt straniu în această chestiune rămîne dispariţia observaţiilor medicale în legătură cu simptomele bolii şi ameliorarea sănătăţii lui Eminescu.

Iată însă că medical român Ovidiu Vuia, literat încercat prin cîteva cărţi care au trecut neluate în seamă nici în ţară şi nici peste hotare, găseşte între scrisorile tînărului Sigmund Freud, ajuns, după absolvirea Facultăţii de Medicină din Viena, medic practicant pentru scurtă vreme, în vara anului 1885, în sanatoriul de la Ober-Dobling, o serie de date semnificative pentru reconstituirea tratamentului în urma căruia M. Eminescu s-a însănătoşit şi s-a întors teafăr în patria lui.

Una dintre observaţii ar fi că între cei vreo 30-40 de pacienţi din spitalul de la Ober-Döbling nu se făceau discriminări pe motive de condiţie socială, religioasă, etnică sau de altă natură: „Nu există – opiniază Ovidiu Vuia – nici o altă mărturie că Eminescu s-ar fi bucurat de un tratament special, în afara unei izolări şi abstinenţe de la toate, cum zice într-un loc şi Slavici, fapt foarte important pentru aprecierea diagnosticului real al bolii sale. Este clar de-acum ca lumina zilei că Eminescu după aproximativ şase luni de criză psihică, fără vreo terapie specială, a prezentat o remisiune spectaculară a bolii, aşa că medicii lui curanţi, în cele dintîi Obersteiner, cît şi persoanele din jurul său, au putut constata o vindecare aproape totală."(10)

Cu toate acestea, Ovidiu Vuia transferă funcţia imaginilor literare din cîmpul poetic în spaţiul clinic pe motiv că simptomele manifestate de Eminescu „sînt caracteristice psihozei depresive, melancoliei, cum şi-a intitulat una din capodoperele sale, psihoză fără substrat patologic decelabil în evoluţia căreia bolnavul, prezentînd tulburări afective, are celelalte capacităţi ale intelectului păstrate, lipsesc modificările organice sau semnele demenţiale, cum nu e cazul la un paralitic general, acesta din urmă n-are conştiinţa bolii, drept urmare confabulează (înlocuieşte datele reale uitate cu producţii inventate) şi, ce-i mai important şi în cea mai raţională construcţie a minţii sale, la o examinare mai atentă, se descoperă nucleul demenţial, absurd." (11)

Se prea poate însă ca Eminescu, avînd conştiinţa bolii sale şi, înţelegînd motivele extra-medicale pentru care a fost internat la spitalul lui Al. Suţu şi a fost dus apoi la stabilimentul lui Leidesdorf, să joace pur şi simplu teatru şi să confabuleze. Sigur pe observaţiile sale, care nu sînt de natură clinică, ci doar extrase din domeniul literaturii mărturiilor tardive despre cazul lui Eminescu, Ovidiu Vuia conchide că poetul a suferit de o psihoză maniaco-depresivă: „Întorcîndu-ne la Eminescu, tabloul afecţiunii sale este atît de grăitor clinic încît pentru orice cunoscător al bolilor psihice, diagnosticul de psihoză maniaco-depresivă apare ca sigur, fără nici o dificultate. Personal, arătînd rătăcirile inacceptabile ale lui G. Călinescu, partizanul unui sifilis cerebral, paralizie progresivă la Eminescu, nu am făcut decît să readuc în actualitate diagnosticul adevărat al medicilor curanţi ai poetului nostru, şi anume de psihoză maniaco-depresivă, pînă ce doctorul Iszak nu a început să-l trateze cu mercur presupunînd nişte gome sifilitice atît la picioare cît şi la creier (???). Urmarea a fost că poetul nostru a făcut o intoxicaţie mercurială după care prin slăbirea inimii (miocradită toxică, mercurială) a murit într-o sincopă cardiacă." (12)

Însă după ce medicii din Bucureşti l-au considerat aproape irecuperabil, iată că la Ober-Döbling Eminescu dă semne de însănătoşire. Şi fiindcă nu i se administrau medicamente, pacientul a căpătat poftă de mîncare iar după ce mînca – de patru ori pe zi – rămînea totuşi cu senzaţia de foame pe care nu se sfia să o mărturisească în ciuda faptului că la Ober-Döbling, în răstimp de trei luni de zile, a crescut în greutate cu aproximativ 7 kg.

„Să se fi schimbat – se întreabă Ovidiu Vuia – aşa de mult regimul de viaţă într-un an şi cîteva luni interval între internarea lui Eminescu şi sejurul lui Freud la Ober-Doebling? Eu cred că nu. Mai degrabă se poate admite că dejunul copios de la orele unsprezece şi jumătate, cu prînzul la ora trei, era privilegiul doar a unei părţi aristocratice, din cei 60 de bolnavi internaţi. Din contra, ceilalţi se «bucurau» de-un tratament mai sever, conform alocaţiei ce figura pe lista doamnei Obersteiner şi a dlui inspector." (13)

Volumul cu scrisorile medicului Sigmund Freud, ***Brife 1873-1939***, Zweite, erweiterte auflage ausgewählt und herausgegeben von Ernst und Lucie Freud, a fost editat la S. Fischer Verlag, Frankfurt am Main, în 1968, şi iată că măcar cîteva pagini ar putea să aducă oarecare lumină şi în odăiţa în care a stat vreo patru luni poetul Mihail Eminescu.

Un prim amănunt din textele lui Sigmund Freud e acela despre tratamentul bolnavilor de nervi prin medicamente, domeniu în care viitorul psihanalist întrevede că nu peste multă vreme „chimia va ajunge de plîns":

„Ai dreptate, scriu despre Schönberg şi Minna, în loc să scriu despre noi. Mi se întîmplă tot aşa de des să mă înşele prima impresie.

Tu ai avut dreptate, Marthchen – nu mă mai pot îndoi de aceasta – aşa că nu mai trebuie să-l luăm în seamă şi să ne economisim puterea asupra timpului căci chimia va ajunge de plîns. E fără speranţe, un om cuminte, o amintire intimă de nepreţuit. Nu m-aş încumeta să vorbesc despre pacienţi sau despre rudele lor, căci e o lovitură sub centură, dar cît de puţin! După judecata mea prognoza era gata [...] Nu, boala nu e incurabilă, situaţia şi îndatoririle sale conduc la o îmbolnăvire incurabilă. Şi tu ai văzut-o pe Minna mai bătrînă, doar surorile ei ar fi trebuit să fie [...]" (14)

Ca orice tînăr începător într-un domeniu ştiinţific, şi Sigmund Freud se plînge mai în fiecare scrisoare de sărăcia în care trăieşte şi de obligaţiile costisitoare unei vieţi civilizate în cadrele sociale austriece din acel timp:

„Un examen formal, cred eu, mai mult nimic. Dar cîte trebuie făcute pentru asta! Să cumpăr joben şi mănuşi, şi apoi, ce haină aş putea să îmbrac ?

Trebuie să apar în frac: să-l împrumut oare sau să mi-l fac? Acum am fost la Tischer şi mi-am comandat o haină, dar nu sunt încă hotărît dacă voi păstra comanda sau nu.

Pentru colocviu şi pentru referatul de probă va trebui să-mi împrumut un frac, dar mi-ar trebui şi o haină neagră, de fapt am nevoie de ambele. Sunt disperat şi am multe datorii!

Concediul meu a fost aprobat, de la Paneth am împrumutat o geantă de voiaj, iar de la Obersteiner tocmai am primit o scrisoare, să mă organizez astfel încît să nu dorm acolo pînă joi. Iau cu mine cărţi şi preparate pentru creier." (15)

Problemele financiare de care se izbeşte Freud şi munca intelectuală intensă, întocmai ca în cazul poetului M. Eminescu, nu-l vor împinge pe medicul vienez în braţele pierzaniei despre care cunoscuţii, prietenii sau duşmanii să gloseze la nesfîrşit:

„Este atît de îngrozitor să nu ai bani, iubiţico! Nu ştiu cine a recomandat femeilor să aibă rochii atît de preţioase, încît să nu mai poţi avea curaj să te căsătoreşti cu vreuna din ele. Mi-e groază de nota de plată la croitorie!!!

Procedurile programate pentru următoarele sîmbete mă vor ţine în activitate, astfel încît voi putea să trec peste probabila plictiseală din Döbling." (16)

Dar ceea ce ne interesează pe noi în discuţia despre tratamentul lui M. Eminescu la Ober-Döbling este scrisoarea către Martha Bernays din ziua de luni, 8 iunie 1885, expediată chiar din sanatoriul în care practica tînărul Sigmund Freud.

O vom reproduce în întregime, (17) în traducere:

„Către
Martha Bernays

„Luni, 8 iunie, 1885
Sanatoriul din Oberdöbling

Iubiţica mea dulce,

Iată că totuşi se mai întîmplă cîte ceva. Ieri a fost o zi amuzantă, astăzi este abia zece şi jumătate, totul mi se pare ciudat şi vesel. Aş putea să povestesc mai bine decît să-ţi descriu, dar vreau să încerc ce performanţă pot să am. Ai văzut vreodată sanatoriul? Îţi mai aminteşti de parcul cel frumos de la capătul străzii Hirschen, cel care

se continuă spre Grinzing, acolo unde face strada o curbă? În acel parc, pe o ridicătură mică, se află sanatoriul care se compune din casa „cea mare", cu două etaje, casa cea mică şi o construcţie nouă, iar peste drum se află aşa numită casa de îngrijire, pentru cazuri foarte grele. La ora opt am ajuns aici cu un baston drept bagaj, şi am devenit membru al acestei societăţi pestriţe. Trebuie să-ţi descriu mai îndeaproape persoanele.

Mai întîi este profesorul N. N., marele stăpîn, pe care l-am cunoscut pînă acum doar din auzite şi din văzute. Un domn bătrîn, evreu botezat, cu trăsături ale feţei destul de schimonosite, cu o perucă mică şi mers rigid, datorat fie gutei, fie unei boli nervoase. Este profesor extraordinar în psihiatrie, medic primar la spitalul de nebuni, a fost profesorul lui Meynert, dar elevul l-a eliminat pe profesor din toate poziţiile ştiinţifice, numai în practică nu a putut să-l atingă cu nimic. Nu prea este talentat, dar este ceea ce se numeşte un vechi practician, de un caracter îndoielnic, numai egoist, nu prezintă de loc încredere, dar cu toate că are 65 de ani sau chiar mai mult, nu se dă la o parte de la nici o plăcere.

Sanatoriul îl deţine împreună cu un Dr. Obersteiner, care este frate vitreg cu ministrul Haymerle. Pentru că N. N. are o singură fiică iar Obersteiner, un singur fiu, cei doi s-au căsătorit iar tînărul profesor Obersteiner, ginerele lui N. N., este adevăratul conducător al sanatoriului. Obersteiner este prieten cu Breuer, Fleischl, Exner etc., elev al lui Bruecke, şi de aceea îl cunosc de multă vreme. Am fost deseori la el afară, pentru a împrumuta de la el cărţi de care am nevoie la publicaţii. Este mic, slab şi neprezentabil, dar cu suflet bun, foarte conştiincios şi foarte cumsecade.

În ştiinţă, este un muncitor foarte bun dar fără mari realizări, ca medic este şovăielnic şi modest. Soţia este palidă, înaltă, cu trăsături plăcute, seamănă foarte bine cu tatăl ei, conduce latura economică a sanatoriului, se trezeşte foarte devreme dimineaţa şi munceşte peste tot. Am putut să văd şi doi copii. Cel mai mare, un băiat, este pe jumătate paralizat din cauza unei boli cerebrale. La masă l-am cunoscut şi pe asistentul Dr. K. care se află de 12 ani în casă, un german frumos dar îngrozitor de plictisitor. Este căsătorit, locuieşte cu familia în casă, soţia lui seamănă frapant cu nepoata mea Pauline. Astăzi sînt plecaţi amîndoi în călătorie.

Personalul casei mai cuprinde un tip impozant, inspector, o domnişoară Toni, la bucătărie, o domnişoară Marie, damă de companie pentru femeile din casă, ambele onorabile, nenumaraţi paznici, cameriste foarte drăguţe, probabil selecţionate de bătrînul profesor. În casă sînt îngrijiţi 60 de bolnavi, bolnavi psihici de toate tipurile, de la boli psihice uşoare, pe care omul de rînd nu le observă, pînă la boli psihice grave, ce duc la adîncă întunecare psihică.

Tratamentul medical este redus, se limitează la tratament intern sau chirurgical, de altminteri totul constă în supraveghere, îngrijire, masă, iar bolnavii sînt lăsaţi să se manifeste singuri. Bucătăria este, bineînţeles, în casă. Bolnavii cu boli uşoare iau masa de prînz împreună cu conducerea, medicul şi inspectorul. Sînt desigur numai oameni bogaţi, conţi şi contese, baroni şi alţii asemenea. Piesele de rezistenţă sînt două altiţe, prinţul S. şi prinţul M. Acesta din urmă este, după cum îţi aminteşti, un fiu al Mariei Louise, soţia lui Napoleon, şi, la fel ca şi regele nostru, un nepot al regelui Franz. Nici nu poţi să crezi ce mizerabil arată aceşti prinţi şi conţi, deşi nu sînt nebuni de fapt, ci doar au un amestec de nebunie şi excentricitate.

Şi acum despre mine. Am toate motivele să fiu mulţumit de primirea ce mi s-a făcut. Bătrînul profesor m-a tratat cu prietenie, m-a întrebat despre colocviu şi bursa de călătorie, pentru care mi-a făcut chiar promisiuni. Ieri, la micul dejun, şi astăzi, la cafea, am fost singur cu profesorul. Obersteiner m-a introdus peste tot şi este bun ca întotdeauna. Prin cîteva diagnostice m-am făcut remarcat, se pare, şi el laudă utilizarea mea în relaţia cu un american ce a sosit alaltăieri, ca şi capacitatea mea de a reţine numele bolnavilor şi feţele lor, deşi va vedea pe parcurs cîte încurcături voi mai face. Eşti foarte bine hrănit, la 11 jumătate al doilea mic dejun, la ora 3 prînzul, ieri am mers în oraş înainte de cină. Pentru că nu am cazare, locuiesc în biblioteca lui, o încăpere răcoroasă cu privire spre toate dealurile din jurul Vienei, încăpere în care se află un microscop şi pe pereţi o comoară de literatură a sistemului nervos, cu care cu greu te poţi plictisi. În afară de asta mi s-a instalat în salonul lui N. N. un colţ în care pot să mînînc şi să scriu. Acolo se pune masa, dar eu scriu în bibliotecă. Joi se eliberează o cameră pentru mine, unde voi lua singur mesele. Lucrul constă în aceea de a face de la 8 jumătate pînă la 9 jumătate vizita – împreună, apoi Obersteiner pleacă în oraş şi se

întoarce între orele 2 şi 4, acestea fiind, de fapt, orele între care răspund eu personal, orele în care mai este de făcut şi cîte ceva medical, ca de exemplu de hrănit cu sonda vreo domnişoară, cum am făcut azi, sau de a da relaţii cînd vin vizitatori sau comisii de control. Am timp liber de la vizita de dimineaţă pînă la amiază la ora 3, neţinînd seama de micile intreruperi, şi apoi de la 3 pînă la 7, cînd iar trebuie să mergi prin saloanele bolnavilor. În general nu este mult de făcut, dacă nu eşti director sau bucătar, şi s-ar putea trăi idilic aici cu soţie şi copil, dacă nu ar lipsi elementul stimulator al luptei pentru existenţă. Dacă afară nu se va putea, şi dacă voi dori neapărat să lucrez în anatomia cerebrală, întreb acum soţioara mea, dacă i-ar place o asemenea existenţă, în care nu trebuie să aibă nici măcar grija bucătăriei. Este peste tot un pro şi un contra, dar nu mă face să mă gîndesc acum la asta.

Cele trei săptămîni pot să le folosesc şi altfel, făcînd abstracţie de odihnă, de mîncarea bună, şi anume scriu un raport medical şi strîng literatură pentru o nouă publicaţie la care se adaugă totuşi consultaţii anatomice. De asemenea voi studia şi preparatele pe care le-am făcut luna trecută.

Scrie-mi doar aici, Dr. S. F., medic al sanatoriului Oberdöbling, Str. Hirschen 71, eu doresc să-mi petrec aici cît de mult timp cu putinţă, pentru ca oamenii să mă folosească şi pe mine. Audienţele le ţin doar miercuri şi vineri, în zilele în care vine şi americanul meu, în rest nu prea am ce face în oraş.

Te salută din inimă,

Al tău, Sigmund"

Trei aspecte ar trebui încercate cu atenţie din această scrisoare:

a. Pacienţilor nu li se administrau medicamente şi principalul tratament era o libertate supravegheată pentru a nu se isca eventuale conflicte între cei paşnici şi cei violenţi. Nefiind tratat cu medicamentele de la Bucureşti şi nici cu alte substanţe chimice sau chiar naturale, dar contraindicate simptomelor manifestate de bolnav, Eminescu se însănătoşeşte prin resursele vitale din propriul său organism;

b. Puţinătatea mîncării şi foamea de care se plînge Eminescu în scrisoarea către Al. Chibici nu atestă că în spitalul de la Bucureşti pacienţii erau hrăniţi ca la Casinoul din Constanţa – 14 franci pe zi,

casă şi masă –, ci că în stabilimentul dr. Al. Şuţu Eminescu a slăbit din pricina intoxicaţiilor mercuriale care taie pofta de mîncare; internat la Ober-Döbling şi netratat cu medicamentele medicului bucureştean, pacientul capătă poftă de mîncare, creşte în greutate şi are mereu senzaţia de foame. În mod normal, după cum îl descriu prietenii săi, cînd ziaristul lucra la „Timpul" uitînd de mesele de peste zi şi de somnul de peste noapte, ar fi trebuit ca la spitalul vienez să nu aibă coşmarul absenţei „mămăligii strămoşeşti";

c. Foamea de care se plînge Eminescu putea fi ostoită foarte simplu fie acceptînd invitaţia la masă făcută de directorul spitalului din Ober-Döbling, fie pornind la plimbare în Viena şi comandîndu-şi o porţie de friptură măcar o dată pe săptămînă sau apelînd la destul de frecvenţii şi destul de înstăriţii vizitatori pe care pacientul i-a avut în perioada internării.

Din asemenea motiv, acuzele strecurate de medicul Ovidiu Vuia în paginile despre condiţiile în care a trăit Eminescu în spitalul de lîngă Viena sînt cam exagerate, chiar cu nuanţa lor prudentă: „Nu doresc să aduc nimănui nici o vină postumă, dar diferenţa de clasă în Viena imperială se arată aşa de mare, încît, cu toată demenţa lor excentrică, cu greu se poate închipui că fiul Mariei Luiza, verişorul împăratului Austriei, s-ar fi aşezat la masă cu Eminescu, chiar dacă [acesta] era cel mai mare poet al Românilor." (18)

Credem că, dimpotrivă, ambianţa social-umanitară trebuie să fi fost alta, pentru că într-un spital cu demenţi sau în mare parte doar cu excentrici, poeţii şi împăraţii nu constituiau o raritate. Medicii de la Ober-Döbling îl vor fi tratat pe Eminescu la aceiaşi parametri de protocol spitalicesc precum pe fiul Mariei Luiza, căci românul era vizitat de cîteva feţe simandicoase de la Ambasada Regatului România în Viena, de politicieni români ajunşi prin capitala Austriei şi, nu în ultimul rînd, de către medici, faţă de care nici Obersteiner şi nici Leidesdorf nu ar fi riscat să li se ştirbească reputaţia.

Apoi, stabilimentul de la Ober-Dobling era condus de fratele vitreg al Ministrului Treburilor Interne ale Împrăţiei, în acest ospiciu pare să fi fost trataţi mai degrabă bolnavi implicaţi într-un fel sau altul în politică – să nu uităm că în ziua de An Nou, din 1870, un grup de studenţi români din Viena, între care se afla şi Mihail Eminescu, îl vizitează în acest spital pe fostul Domnitor al Principatelor Române

Unite, Al. I. Cuza. Un catalog al pacienților perindați pe la Ober-Döbling în decurs de cîteva decenii ar putea să ne furnizeze date mai limpezi despre caracterul oarecum ocult al acestui spital.

Din asemenea pricini, de necunoaştere a condițiilor concrete în care s-a însănătoşit Eminescu la Ober-Döbling, e cam riscant ceea ce afirma Ovidiu Vuia: „În concluzie, din toate punctele de vedere internarea lui Eminescu la Viena n-a avut absolut nici un rost. Eventual poate fi socotită ca o altă umilire a poetului. Oare a cîta în viața lui nenorocită?" (19)

Rostul internării a fost însănătoşirea şi, dacă asta a dobîndit Eminescu în patru luni de zile, alt rost nici nu mai trebuie căutat sau incriminat.

În fapt, spre a întîmpina glosele unor exegeți inconturbabili în impresiile şi opiniile priponite la mai vechile şi neverificatele concluzii ale istoricilor literari en titre despre simptomele bolii poetului sau despre tratamentul şi ajutorul „neprecupețit" cu care l-a copleşit pe poet mentorul junimist Titu Maiorescu, vom atrage atenția că nu e musai să fii bolnav ori să te îmbolnăveşti în cazul în care cineva se „întreabă şi socoate" cum a fost cu putință să se îmbolnăvească subit şi să se însănătoşească mai aşijderea un om ca M. Eminescu.

Oricum, de departe se poate constata cu ochiul liber cum prea adesea istoria literară românească încă nu şi-a descoperit leacurile pentru oblojirea şi vindecarea vechilor metehne de a ocoli întrebările, de a călca în picioare amănunte semnificative pentru întreg, de a privi înceţoşat paradigma unui fapt literar-istoric şi de a emite diagnoze riscante.

În sfîrşit, din scrisoarea lui Sigmund Freud se înțelege că, între personalul medical şi pacienții de la Ober-Döbling domnea o democrație umanitară, iar tînărul medic venit în practică la un an şi ceva de la externarea lui Eminescu, parcă doar asemenea tratament – nondiscriminatoriu – are de reproşat canoanelor de ordine interioară din spital: „Ich wollte, ich könnte Dir die schönen Rosen bringen, süssert Schatz, die ich oft in meinem Zimmer finde. Ich habe darin nicht mehr Begünstigung als die moisten Kranken." *[Vroiam să-ți fi putut aduce nişte trandafiri frumoşi, scumpă comoară, precum aceia pe care adesea îi găsesc în camera mea. Nu am aici mai multe favoruri decît majoritatea pacienților.]* (20)

E drept că Eminescu ajunge toamna, stă în spital în lunile de iarnă, însă nu ne putem cenzura întrebarea: I se aşezau flori adesea, dacă nu în fiecare zi, şi în odăiţa pacientului Mihail Eminescu? Se prea poate ca florile dispuse pe masă ori pe prichiciul ferestrei să fi fost o terapie intensivă necunoscută medicilor români.

*

În absenţa unor date concrete, fabulaţia a înflorit şi, în locul unor simptome naturale, au proliferat doar simptomele metaforice.

Tîrziu, după moartea lui Eminescu, un fost adversar, doct şi sobru, de la *„Revista contimporană"*, din Bucureşti, unde în 1875 apăruse articolul lui Gr. G. Gelianu, *Poesiile d-lui Mihail Eminescu*, profesorul Anghel Demetriescu găsea pînă şi în articolele ziaristului de la „Timpul", de prin anii 1880-1883, simptome ale bolii care îl va duce pe poet la pierzanie:

„Aceste violenţe de limbă, aceste personalităţi feroce, nepermise unui om cult, dovedesc încordarea pătimaşă şi morbidă, desechilibrarea nevindecabilă a autorului lor. Frazele pot avea încă meşteşugul maestrului care stăpîneşte mijloacele de manifestare prin vorbă, dar deplina posesiune de sine, măsura tonului, cuviinţa socială s-au pierdut fără a se mai întoarce. Într-o imprecaţie lirică contra unei iubite necredincioase, care rămîne anonimă, asemenea asalturi impetuoase s-ar mai trece şi încă cu oarecare rezervă. Dar în ziaristica unui stat ce se pretinde civilizat, asemenea necumpăniri de expresii, aceste insulte personale şi triviale sunt adevărate barbarii şi semnul unei boli primejdioase.

În adevăr, evoluţia fatală a acestui temperament era aproape de terminatul ei. În luna lui iunie 1883, se iviră cele dintîi simptome neîndoiase de alienaţie mintală şi de aici înainte ele se accentuară mai tare. Amicii şi admiratorii lui făcură tot ce le sta prin putinţă ca să-i redea sănătatea; dar atît ajutoarele lor cît şi îngrijirile medicilor din ţară şi din străinătate rămaseră zădarnice. Se păru cu toate aceste un moment că bolnavul îşi redobîndise limpezimea şi echilibrul facultăţilor sale intelectuale; cîţiva amici credeau că fusese o criză trecătoare şi aşteptau să-l vază pe deplin reabilitat. Iluzii deşerte. Boala, aici dîndu-se afund, aici ieşind iarăşi la suprafaţă, se manifestă în fine cu toate teribilele ei simptome şi din acest moment

orice speranță fuse pierdută. Internat în institutul «Caritatea», el se stinse acolo în ziua de 15 iunie 1889, după o noapte de insomnie care fu urmată de o sincopă." (21)

Dar în Bucureşti nu-ţi trebuia decît pălărie ca să fii considerat om în toate mințile, după cum i s-a întîmplat chiar lui Titu Maiorescu, pe cînd se întorcea dintr-o călătorie prin țară: „Căldura fiind enormă, criticul Junimii stătea la fereastra vagonului spre a se răcori în bătaia vîntului. Pentru ca funinginea aruncată de locomotivă să nu-i înnegrească capul argintiu, Maiorescu şi-a pus pălăria în cap. Vântul însă, şugubăț şi lipsit de respect, îi luă pălăria în mersul trenului şi i-o purtă pe coclauri, aşa că Maiorescu coborî din tren, în Gara de Nord, fără pălărie, cu valiza în mână, intrând descoperit în oraş, cu trăsura. Trecătorii cunoscuți, zărindu-l astfel, comentară faptul cu multă nedumerire, iar după două ore bunii săi prieteni au răspândit svonul că marele critic a înnebunit." (22)

A scăpat teafăr doar din pricină că Ioan Slavici divorțase între timp şi nu mai avea cine trimite avertismente... psihosomatice!

B. ***Cercul moştenirilor din familie*** nu oferă nici un simptom politic pentru boala lui Eminescu. Toate tentativele de a găsi oarece semne ale bolii poetului între membrii familiei sale, a tatălui din Călineştii lui Cuparencu sau a mamei Raluca dinspre partea stolnicului Vasile Iuraşc din Joldeşti, au rămas fără nici un rezultat palpabil şi convingător. Că un frate s-a împuşcat, că altul a murit în condiții bizare, că dulcea mamă ar fi fost infestată cu virusul care a lucrat mai tîrziu în trupul extenuat de muncă şi privațiuni al poetului: toate nu propun ceva concret şi provenind dintr-o observație ştiințifică.

După moartea lui Eminescu, în vol ***Poesii*** de M. Eminescu, 1890, Titu Maiorescu, era foarte ferm în diagnoza poetului:

„Dacă a înnebunit Eminescu, cauza este exclusiv internă, este înnăscută, este ereditară. Cei ce cunosc datele din familia lui ştiu că la doi frați ai săi, morți sinucişi, a izbucnit nebunia înainte de a sa şi că această nevropatie se poate urmări în linie ascendentă.

De altminteri, şi în vremea în care spiritul lui era în vigoare, felul traiului său făcuse pe amici să se teamă de rezultatul final. Viața lui era neregulată: adesea se hrănea numai cu narcotice şi excitante; abuz de

tutun şi de cafea, nopţi petrecute în citire şi scriere, zile întregi petrecute fără mîncare, şi apoi deodată, la vreme neobişnuită, după miezul nopţii, mîncări şi băuturi fără alegere şi fără măsură: aşa era viaţa lui Eminescu. Nu această viaţă i-a cauzat nebunia, ci germenele de nebunie a cauzat această viaţă. Ceea ce o dovedeşte este că toate încercările, adeseori şi cu stăruinţă repetate de unii prieteni ai săi, între alţii şi de mine, nu au fost în stare să-l aducă la un trai mai regulat." (23)

Dincolo de faptul că rîndurile maioresciene pot fi citite ca o traducere îmbogăţită a fişei medicale de la Ober-Döbling, că Anghel Demetriescu parafrazează pasajul din prefaţa lui Maiorescu, „cauza internă..., înăscută..., ereditară..." nu avea la acea dată şi încă n-a avut pînă astăzi nici un reper „în linie ascendentă". Fantezia psihiatrică a marelui critic nu are nici un temei logic sau medical şi ofensa adusă familiei poetului ar fi trebuit sancţionată de Aglae şi Matei, sora şi fratele lui Eminescu, în faţa justiţiei.

Se pune, totuşi, întrebarea firească: în care însemnare zilnică a menţionat criticul Titu Maiorescu vreo încercare de a-l aduce pe Eminescu „la un trai mai regulat"? O vom găsi într-o scrisoare a poetului către Veronca Micle din 28 decembrie 1879: „*Una crede că săptămâna trecută a fost toată plină cu insipide discuţii asupra drumului de fier – discuţii care ţineau pînă la 9-10 seara [...] Închipuieşte-ţi că având de lucru dimineaţa, ajungeam iar să n-am timp să mănânc măcar.*

Sărbătorile, îngerul meu cel dulce care nu vrei să mă crezi, le-am petrecut bolnav între cei patru pereţi ai mei. Numai într-o zi a venit Maiorescu la locuinţa mea din mahala şi m-a luat la masă, căci deşi invitat n-am voit să mă duc nicăieri." (24)

Bun înţeles că asemenea gesturi de alesă grijă faţă de Eminescu au fost numeroase şi nimeni nu le poate pune la îndoială sinceritatea şi mărinimia. Dar oricît de generos ar fi fost Titu Maioerscu, în situaţia critică din săptămîna dintre cele două *marţi negre* – anunţul vizitei ministrului german Saurma în România şi îlăturarea lui Eminescu de la „Timpul", care „era vorba să plece la Botoşani" – singura soluţie a fost ascunderea poetului în cămeşoiul de forţă...

De aceea, pentru investigarea acestui cerc moştenit din familie, nu avem cum să dăm alt element decît fragmentul următor dintr-o scrisoare a lui Mihail Eminescu trimisă, de la Berlin, tatălui său în

Ipoteşti, prin ianuarie 1874: *„Cînd vorbeşti de fraţii mei, se poate că ei ţi-or fi greşit, căci ei poate te-au înşelat, poate ţi-au spus lucruri ce nu erau, eu nu-mi aduc aminte să fi păcătuit decît printr-o extremă iubire de adevăr, şi de aceea îl spun şi acuma."*

C. *Cercul „amicilor reci"* are însă o mare bogăţie de fapte consemnate în scris şi ne vom opri asupra cîtorva, mai cu seamă că Titu Maiorescu ne oferă chiar un temei teoretic: „Această influenţă a strîmteţei cercului luminos este aşa de hotărîtoare, încît trebuie să fie adevăratul punct de plecare al cunoştinţei de oameni şi este numai de mirat cum de nu s-a simţit pînă acum marea însemnătate ce o are pentru toate explicările psichologice posibile şi cum de nu a intrat încă în domeniul cunoştinţelor comune ca un adevăr elementar." (25)

Documentarul se găseşte în acele scurte însemnări zilnice, din care spicuim:

„Montag 30 Mai 83,

Zu heiss. Heute 6 ½ bei mir zu Mittag der amerikanische Gesandte E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques und Frau, Kremnizens, Annette, Eminescu. Sehr gemütlich bis 11 ½ zusammen geblieben. Eminescu Anfang von Irrsinn nach meinem Eindruck."

Care în traducere înseamnă:

„Luni, 30 mai 1883

Prea cald! Astăzi la 6 ½ la prînz la mine ministrul American E. Schuyler, Beldimano, Gane, Jacques [Negruzzi] şi doamna, al-de Kremnitz, Annette, Eminescu. Rămas cu toţii în cea mai plăcută atmosferă pînă la 11 ½. Eminescu, început de alienaţie mentală, după impresia mea."(26)

Două incongruenţe sunt de observat în această notă: una, între ora cînd oaspeţii iau masa – la „6 ½" (seara şi în nici un caz dimineaţa) şi cuvîntul „Mittag", pentru că, dacă în limba română „prînz" din traducerea poate avea şi înţelesul „masă de seară", în limba germană „Mittagszeit" are sensul de „amiază". A doua însă e mai semnificativă, căci masa şi taifasul boieresc urmează cinci ore „în cea mai plăcută atmosferă". Doar Eminescu dă impresia, şi doar amfitrionului, unui „început de alienaţie mentală". Ce va fi făcut poetul? A cîntat, a dansat, a fluturat din mîini, a rîs zgomotos? S-a hrînit „numai cu

narcotice şi excitante; abuz de tutun şi de cafea..., mîncări şi băuturi fără alegere şi fără măsură"? Nimic. Sau poate în discuţia cu ministrul american va fi expus cu năduf elemente concrete grăitoare despre expansiunea imperiului Austro-Ungar şi a celui German către... Porţile Orientului? Se prea poate însă ca incongruenţa dintre „cea mai plăcută atmosferă" şi „început de alienaţie" la Eminescu să provină din inserţia ulterioară a ultimei propoziţii căci, spre deosebire de notaţiile altor zile, unde criticul lasă un spaţiu între o zi şi următoarea, aici cuvintele despre Eminescu sînt scrise pe jumătatea rîndului de la „zusammen gebliben" în continuare şi coborîte în intervalul rămas liber. Propoziţia a fost subliniată cu un creion albastru, nu se poate şti dacă de critic sau de către cititorul de mai tîrziu. Destul că pe margine, cu creion roşu, se face trimitere la ziua de joi, 23 iunie 1883. (La o primă lectură a paginii în ediţia lui Rădulescu-Pogoneanu, într-o copie xerox, am avut impresia că propoziţia despre alienaţia lui Eminescu e subliniată cu creion roşu chiar de către Maiorescu. Manuscrisul m-a lămurit şi imediat i-am comunicat eroarea din lectura mea, prietenului Theodor Codreanu, pentru a nu fi propagată pe mai departe.)

În ziua de miercuri, 22 iunie / 4 iulie 1883, Maiorescu se îngrijeşte – printr-o telegramă – să reţină la Hotel Nanoescu din Curtea de Argeş „cea mai bună odae" pentru două persoane: baronul Anton Fr. Saurma, ministrul ambasador al Germaniei la Bucureşti, şi contele Monts.

Nu-i de mirare că, după întrevederea criticului cu ambasadorul Anton Fr. Saurma, următorul simptom al bolii poetului e consemnat de Maiorescu în ziua de joi, 23 iunie, cu doar cinci zile înainte de intrarea în funcţiune a cămeşoiului de forţă:

„Donnestag 23 Juni 83.

Sehr warm, Lauerei um vom Hurmuzachi verlangte Erklärung vom Minister des Äusseren. abends th. Rosetti samt Frau und der junge Beldimano bei uns zu Tisch. Auch Eminescu der immer ausgesprochener irrsinnig wird. Sehr erregt, gesteigertes Selbstgefühl (albanisch lernen)! Will Mönch werden, aber in Bukarest bleiben." (27)

Joi, 23 iunie 1883:

„Foarte cald. Alergătură pentru declaraţia cerută de Hormuzachi de la Ministerul de externe. Seara Th. Rosetti cu doamna şi tînărul

Beldimano la noi la masă. Şi Eminescu, care devine, din ce în ce mai evident, alienat. Foarte excitat, sentiment al personalităţii exagerat (să înveţe acum albaneza!), vrea să se călugărească, dar să rămînă în Bucureşti."

Nici din aceste notaţii nu se întrevede vreun act serios de alienaţie iar intenţia de a se călugări a lui Eminescu poate fi şi o formă de protest extremist faţă de cele ce se petrec în lumea mireană. O fugară excursie prin textele eminesciene – poezie, proză, teatru, publicistică – ar evidenţia *călugăria* drept constantă conceptuală încifrînd un ideal de viaţă contemplativă într-un spaţiu lipsit de perturbaţiile lumii civilizate. Să ne oprim doar la întrebarea pe care Eminescu i-o pune Veronicăi Micle în scrisoarea din 2 martie 1882: *„Oare n-ai pătruns tu încă natura mea de călugăr pentru a şti că nu există amuzament pentru mine fără tine şi că tot ce vorbeşti tu e moftologhie*?" (28)

Dar nici călugăria şi nici sinuciderea, ca să ne amintim că la un moment dat şi Maiorescu îşi dorea moartea precipitată într-o însemnare zilnică, nu sînt semne de alienaţie şi de „sentiment al personalităţii exagerat".

Peste patru zile, duminică, 26 iunie 1883, baronul Saurma se prezintă la ministrul prezident I. C. Brătianu şi transmite guvernului român ameninţarea – „în secret şi precaut, pentru a nu da prilej de iritare" – din partea lui Bismarck: România poate să-şi piardă independenţa şi integritatea teritorială dacă mai continuă politica de atracţie asupra populaţiei româneşti din Transilvania: *„Un conflict provocat din propria vină cu Austro-Ungaria ar putea fi fatal pentru existenţa României şi ar pune sub semnul întrebării păstrarea integrităţii ei teritoriale."* (Ein selbstverschuldeter Konflikt mit Österreich-Ungarn könne für die Existenz Rumäniens verhängnisvoll werden und die Aufrechterhaltung der teritorialen Integrität in Frage stellen. Dies sei nicht etwa der Ausdruck seiner persönlichen Meinung, sondern die Anschauung des Reichkanzlers, dessen Gabe in die Zukunft zu schauen, nicht unter Zweifel stehen werde.") (29)

„Duminică 26 iunie / 8 iulie 1883. La ora 4 dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui, 15° R. – Eminescu e vorba să plece astăzi la Botoşani, ieri era însă moleşit şi mult mai liniştit. – Vrednică de însemnat scrisoare a lui Slavici, care a plecat ieri la Hall, despre aţîţările lui Rosettaki şi ale poliţiei în contra Austro-Ungariei la

societatea «Carpaţii», pe cînd ministrul Sturdza vrea să potolească lucrurile. – La 6 ½ seara primblare cu trăsura la Măgurele (1 oră), de acolo însă la stînga (privind de la Bucureşti) pe şosea bună, prin 4 sate) Măgurele, Mierlari, Jilava şi încă unul), pe la cimitirul Bellu afară din oraş şi la Filaret, acasă, o oră şi ½. Încîntătoare vieaţă ţărănească dumineca pe la ora 8 seara." (30)

Dar unde este scrisoarea lui Ioan Slavici? Notaţia criticului inversează lucrurile, căci mai întîi au fost „aţîţările" în legătură cu Societatea „Carpaţii", motiv pentru care şi Eminescu şi Slavici trebuie să părăsească urgent capitala, primul, mergînd la Botoşani, iar al doilea peste hotare, la Halle, ca să-şi caute de... sănătate.

În fapt, amîndoi împricinaţii în Societatea „Carpaţii" nu au plecat în conformitate cu un plan cunoscut sau perfectat de „amicii reci": Slavici a mers într-un sat de lîngă Bucureşti, în mod sigur la moşia Oteteleşanu, unde era şi profesor la şcoala boierească de la conac, iar Eminescu a rămas în Bucureşti. Plimbarea lui Maiorescu, fără a preciza dacă era împreună cu Livia sau cu Clara, pe o căldură copleşitoare chiar şi la ora 6 seara, trebuie să fi avut o ţintă urgentă şi nu de dragul peisajului estival.

În ciuda unei atît de „încîntătoare" preumblări, Maiorescu totuşi are o noapte agitată: „*Luni 27 iunie / 9 iulie 83. Nu pot dormi bine, la ora 3 deştept şi scriind.*"

Dar Titu Maiorescu a consemnat în jurnalul său chiar cele întîmplate în ziua de

„*Marţi 28 iunie / 10 iulie 1883, Bucureşti...*

Astăzi, Marţi, la ora 6 dimineaţa, o carte [de vizită] de la d-na Slavici, la care locuieşte Eminescu, cu aceste rînduri scrise: «Domnu Eminescu a înnebunit. Vă rog faceţi ceva să mă scap de el, că foarte reu.» Curînd după aceea Simţion la mine, întîia oară. M-am dus cu el la Dr. Suţu şi am pus să se pregătească în a sa casă de sănătate o cameră pentru Eminescu; am luat asupra mea plata pentru aceasta, 300 de lei pe lună; apoi am venit acasă, am înştiinţat încă pe Th. Rosetii despre aceasta. Pe la 10 veni cu trăsura la mine Eminescu, binecuvîntă, cu privirea fixă, pe soţia mea şi pe Ilie Nicolescu care tocmai pleca, mă îmbrăţişă tremurînd. Eu îi arătai pe Hermes şi pe Venus din Melos, la care el zise, cu privirea în extaz: «Lasă, că va

reînvia arta antică!» Potrivit înțelegerei [ce avusesem cu Simțion], i-am spus că trebue să se ducă la Simțion, pentru Societatea «Carpații». Mi-a cerut să-i dau 5 lei pentru trăsură și a plecat cu trăsura acolo [la Simțion]. De acolo e vorba să fie dus la Dr. Suțu. Numai de s-ar face asta fără greutate! – A venit apoi la mine Caragiali, la masă; a izbucnit în lacrămi cînd a auzit ce e cu Eminescu. – Eu a trebuit să mă duc să pledez la Curtea de casație. Foarte cald! În zilele trecute încercări de aranjament Alex. Soutzo din Atena cu Vlahoutzi.

Ciudat că eu și în acest an intru în călătoria de vacanță cu o scenă de alienație; anul trecut, scena de noapte cu Hella Herrmann, în Iași." (31)

Și aceste însemnări stîrnesc nedumerire:

1. Cîte bilete a primit Maiorescu în acea dimineață despre nebunia lui Eminescu, pentru că Slavici scrie în amintirile sale că el însuși i-a trimis criticului un asemenea bilet prin chiar curierul... Eminescu?

2. De ce nu păstrează criticul biletul de la doamna Slavici alături de scrisoarea, mult mai importantă, de la soțul acesteia?

3. Cum se explică strania coincidență între sosirea biletului d-nei Slavici – la ora 6 dimineața! – și venirea „curînd după aceea" – nu mai tîrziu de 6 și jumătate – a lui Simțion? Nu cumva acesta a fost convocat din ziua precedentă să se prezinte exact la acea oră, 6 și jumătate?

4. Biletul d-nei Slavici are în viziunea lui Maiorescu, om al legilor totuși, greutatea unui proces verbal asupra examinării bolnavului de către o comisie de medici, din cît că mentorul Junimii se grăbește la dr. Al. Șuțu să pregătească internarea lui Eminescu?

5. Ce temei pentru diagnoza „alienatului" găsește Maiorescu în scrisa doamnei Slavici cînd în casa unde locuia M.Eminescu era o permanentă... nebunie?

Și credem că nu este lipsit de importanță a prezenta cîteva crochiuri cu figura doamnei Slavici în atributee sale domestice.

14 martie 1882: „*Madame Slavici caută casă și tot casă se face. Pân-acum nu mi-a dat nici un răspuns de ceea ce are de gând să facă pentru că nici nu știe. Preocupată de bărbatu-său câte o dată turbă*

plângând, apoi iar se mai împacă câte o zi două cu el – apoi iar îi vine focul şi-aşa la infinit." (32)

Tot în martie 1882, poetul îi scrie Veronicăi Micle:

„Madame Slavici caută casă de Sf. Gheorghe unde să-ncap eu... vorba vine ... dar să-ncapi tu mai cu seamă. Ea cam se lăsase de căutat casă, pentru că se făcuse iar ruptură definitivă cu bărbatu-său. Acum, împăcîndu-se ieri din nou, cu multe scene lăcrămoase, tot rămâne-n Bucureşti." (33)

Dar ziua nu s-a terminat pentru că Maiorescu notează în continuare, după ce s-a întors din voiajul său european de şase săptămîni:

„Marţi 28 iunie / 10 iulie 1883, la 5 ½ după amiază pe o mare zăpuşeală, plecat cu trenul pînă la Braşov, unde am sosit la 11 noaptea. Hotel Nr. 1, prost. Apoi, călătorie de vacanţă prin Sighişoara, Debreţin (băi sub salcîmi, pe o căldură extremă), Poprad (grădină tînără a parcului Huss cu ceva vedere slabă a Tatrei), Oderberg, Breslau, Weimar, Frankfurt a / M, Schaffhausen, la Wiesen, unde 8 zile, apoi pe jos Tiefenkasten, Thusis, [cu] trăsura [la] Splügen, Locarno, vapor Baveno (foarte bun hotel Bellevue), calea ferată St. Gotthard, tunelul Göschenen, Andermatt, Furca, Horpental, splendida scurta călătorie cu drumul de fier Göchenen – Brunnen, Brunnen, St. Gallen, Lindau (plăcută oprire în Bayerischer Hof), Augsburg («3 Mohren» de o nechibzuită eleganţă), Salzburg (frumosul Hôtel d 'Europe), Viena, Pesta. Mai multe amănunte de călătorie, în caietul de călătorie în 8° negru." (34)

Ajunge înapoi în Bucureşti abia în ziua de *vineri, 5 / 17 august* 1883, dar nu se duce să-l vadă pe Eminescu în spitalul doctorului Şuţu decît în ziua de *miercuri, 17 / 29* august, adică după şase săptămîni – ca la un veritabil parastas! – de la internarea poetului, răstimp în care mentorul nu s-a interesat de soarta bietului „alienat", cînd notează în jurnal: *„Astăzi vizitat un minut împreună cu Wilhelm pe M. Eminescu, alienat la Dr. Suţu. Delirare neîntreruptă. Nu m-a recunoscut, vorbind într-una, scuipînd în toate părţile. O privelişte care te întristează şi te desgustă, fără nici o atracţie. Acum 2 zile a fost la mine tatăl său (anecdote din societatea moldovenească de odinioară) şi după aceea fratele său, locotenentul, care s-a folosit de această ocazie spre a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate.*" (35)

Să fi fost Maiorescu atît de cîinios la inimă? Dimpotrivă, bănuim că, bun cunoscător al oamenilor, criticul îl ştia pe Eminescu sănătos şi fără riscul de a se îmbolnăvi mai rău decît era necesar pentru a înşela opinia publică românească şi serviciile secrete ale împărăţiei cezaro-crăieşti.

Scuipatul în toate părţile nu e cumva orientat într-o singură direcţie: Titu Maiorescu? Cuvintele „o privelişte care te întristează şi te dezgustă" probează foarte limpede că Maiorescu nu se aştepta să-l găsească pe Eminescu încă mai „evident alienat"! În locul unei discuţii sănătoase sau distractive, căci „fără nici o atracţie" consemnează o mare dezamăgire, pacientul îl întîmpină cu scuipături!!!

Şi gestul se va repeta peste curînd.

Notaţia din însemnările lui Maiorescu are importanţă documentară. În ziua de luni, 15/27 august, Sf. Maria Mare, căminarul ajunge la Bucureşti şi, dimpreună cu celălalt fecior, Matei, locotenentul, îl vizitează pe Mihai în spitalul dr. Şuţu. Nici de la căminar, nici de la Matei nu avem vreun semn asupra acestei vizite, însă *ceasornicul* face legătura dintre cei trei bărbaţi. Mihai le va fi povestit, într-un fel sau altul, întîmplarea şi grija să nu se rătăcească darul părintesc nespus de preţios, după cum îi şi mărturisea într-o scrisoare către Veronica Micle în urmă cu ceva timp:

„Şi încă să mai ştii una. Mi-am scos ceasornicul meu de aur de unde şedea cu chirie la părintele Strul Avrum şi mă fudulesc cu el. Ştii că în el e pururi posibilitatea imediată de-a te aduce la Bucureşti cu nepusă-n masă, căci el reprezintă oricând capitalul necesar pentru transportul celui mai scump odor ce-l am la Iaşi, încât eu îmi imagineze următoarea consecuţiune în prezenţa celor două odoare ale mele: când tu vei fi aici, el poate lipsi, când tu vei lipsi el va-ncerca să vie la loc. Îţi poţi tu închipui a cui prezenţă o prefer. Ce faci c-un ceasornic? Te uiţi la el. Pe când cu tine? Câte nu facem noi de par ceasurile minute şi zilele sferturi de ceas?" (36)

La Maiorescu acasă intră mai întîi căminarul „cu anecdote din societatea moldovenească de odinioară", pentru că amănuntele despre alienaţia lui Mihai le ştia de la bolnav. Ceea ce miră în rîndurile scrise de Maiorescu este chiar buna dispoziţie a tatălui care şi-a văzut băiatul atins de o boală incurabilă şi, după scrisa criticului în prefaţa volumului de ***Poezii*** din 1890, cu serioase antecedente în familia boierească de la Ipoteşti.

Luîndu-se cu vorba, căminarul uită pentru ce a venit: ceasornicul. Revenit la Matei, care-l aştepta neliniştit undeva prin apropierea casei din str. Mercur nr. 1, cei doi moldoveni îşi trag pe samă că obiectul vizitei a rămas în casa binefăcătorului amfitrion. Într-o clipită se şi înfăţişează locotenentul Matei Eminovici pentru „a-şi anexa ceasornicul alienatului său frate."

Abia atunci, forţat de împrejurări, Titu Maiorescu se înduioşează să se ducă însoţit de dr. Wilhelm Kremnitz să-l vadă pe „alienatul" Mihail Eminescu, pentru a cărui internare în ospiciu avocatul şi parlamentarul Titu Maiorescu a făcut declaraţie scrisă în ziua de marţi, 28 iunie 1883, şi pentru a cărui extrenare trebuia aşijderea scrisă o altă declaraţie de către aceeaşi persoană.

Iar scuipăturile lui Eminescu îl fac să uite toate acele „anecdote din societatea moldovenească de odinioară"...

Însă ceasornicul se afla în lada cu cărţile lui Eminescu sau în buzunarul hainelor pe care poliţia le aduce din baia Mitraşewschi şi le închide – aşa ude? – cu lacătul în odaia închiriată de poet în casa lui Ioan Slavici. De unde recuperează fratele Matei ceasornicul de aur, *„acum 2 zile"* însemnînd luni, 15/27 august 1883: din casa lui Slavici sau din lada aflată în casa lui Maiorescu? Fireşte că din lada în care criticul va găsi manuscrisele din care selectează cîteva poezii. Dar lada cu manuscrisele şi cărţile poetului era şi ea în odaia pe care poliţia a închis-o cu cheia şi a sigilat uşa pînă la revenirea celui în drept să-şi recupereze bunurile.

Ceea ce înseamnă că Maiorescu a intrat în odaia chiriaşului cu „învoire de la poliţie" înainte de plecarea bolnavului la Viena...

Marţi, 13 / 25 septembrie 1883, „la Buzău transcris actul de vînzare a [moşiei] Meteleului pentru Biserica din Braşov (ceva migrenă), noaptea la ora 2 îndărăt la Bucureşti. În acelaşi timp înscris cu hipotecă împrumutul meu şi al lui Teod. Rosetti, 7 ½ %, Bisericei din Braşov." (37)

Adică în vreme ce „amicii reci" făceau chetă pentru plata spitalizării lui Eminescu, spiritus rector al faimoasei şi protectoarei Junimi împrumuta Bisericii Sf. Nicolai din Braşov parale zdravene cu o dobîndă de 7 ½ procente. Tranzacţiile au început însă de la un procent mai mare, numai că epitropii de la Braşov nu s-au lăsat traşi pe

sfoara... binefăcătorului. Şi să mai spună cineva că pentru Eminescu s-a cruţat vreun ban!

Luni, 19 sept. / 1 octombrie 1883 – „Alaltăieri scris articol [în formă de scrisoare] către «România liberă» despre situaţia politică a României în faţa alianţei cu Austro[-Ungaria]- Germania.", care apare în numărul de duminică, 25 sept. /7 octombrie 1883 al ziarului pomenit.

Sîmbătă, 28 septembrie: –„Acum 3 zile a fost la mine ministrul-prezident Brătianu...", adică acasă la Titu Maiorescu, în ce scop şi care au fost problemele puse în discuţie nu ni se spune. Destul că peste o săptămînă găsim însemnarea din ziua de...

Marţi, 4 / 16 octombrie – „Toate ziarele pline de scrisoarea mea către «România liberă». De astă dată, mare recunoaştere a importanţei mele politice. Vorbă în lume despre intrarea mea în minister. Eu decis să nu primesc. – Lahovari a fost la mine să mă consulte" [şi două cuvinte indescrifrabile] (38)

Să fie clar însă că importanţa politică a lui Titu Maiorescu nu consta doar în textul articolului din „România liberă". Serviciile pe care conservatorul din capul partidului literar-politic Junimea le-a prestat guvernului condus de I. C. Brătianu vor fi trecut mult peste marginile manşetelor publicaţiilor „Deutsche Revue", „Timpul" şi „România liberă". Altele erau, în subtext, jocurile politice!

Miercuri, 10 octombrie 1883, ministrul cultelor Gheoreghe Chiţu, în urma hotărîrii Consiliului de miniştri prezidat de Ion C. Brătianu, prin rezoluţia „reparatorie" nr. 11866, îi oferă lui Titu Maiorescu catedra de logică, proaspăt înfiinţată la Facultatea de Litere şi Filozofie de la Universitatea din Bucureşti, cu următorul text: *„Domnul meu, deciziunea prin care aţi fost considerat demisionat în anul 1871 de la catedra de filosofie a facultăţei de litere din Iaşi, fiindcă a fost luată în afară de prescripţiunile legii şi în mod cu totul neregulat, subscrisul, auzind pe Consiliul permanent al instrucţiunii, are onoare a vă invita să binevoiţi a vă relua îndatoririle d-voastră profesionale, însă nu la Iaşi, unde catedra s-a ocupat deja, ci la facultatea de litere din Bucureşti, unde, în vederea necesităţii de mult simţită, consiliul miniştrilor, sub rezerva aprobării ulterioare a M. S. Regelui, a hotărît înfiinţarea unei catedre de Logică cu adaosul*

Istoriei filosofiei contimporane de la Kant încoace. Reintrarea d-voastră la profesură o faceți cu titlurile și drepturile ce aveți deja cîștigat[e] de profesor definitiv.

Primiți ecs, Ministru G. Chițu."

La 18 / 30 octombrie 1883 e grafiată citeț scrisoarea către Gh. Eminovici:

„*Stimate Domnule,*

Starea fiului D-voastră și amicului nostru literar M. Eminescu nu s-a îndreptat încă, și așa am hotărît cu toții, cei de aici, să-l trimitem pe cheltuiala noastră la Institutul de alienați din Viena și să-l lăsăm acolo vreme de un an. Dacă nu se va îndrepta pînă atunci, va fi timpul să-l așezăm la Golia sau la Mărcuța, ca pe un bolnav fără leac.

Cu prilejul venirii D-voastre la București, ne-ați declarat că lăsați asupra noastră toată îngrijirea materială și morală pentru nenorocitul D-voastră fiu. Cu toate aceste, m-am crezut dator a vă da de știre despre cele de mai sus.

Primiți, vă rog, încredințarea deosebitei mele stime.

T. M."

Dar scrisoarea (39) este așezată în carte (și în paginile jurnalului?) înaintea zilei de sîmbătă, 15 /27 octombrie 1883! Ceea ce arată că în caietele sale cu însemnări zilnice, Maiorescu lăsa cîte un spațiu de rezervă pe care îl folosea în caz de majoră forță... memorială! În fapt, căminarul Eminovici nu avea nevoie de nici o asigurare pentru „îngrijire materială și morală pentru nenorocitul" său fiu. Doar lui Maiorescu îi trebuiau asemenea document. Și posteritatea poetului îl are!

„*Marți, 18 / 30 oct. 83. Seara. Încheierea socotelilor despre casa pentru susținerea lui Eminescu și trimiterea lui la Viena într-un institut de boli mintale. Procesul verbal semnat la mine de T. G. Rosetti, Simțion, Slavici, Nica și Chibici. – Conferința lui Alecsandri a adus 2000 de lei [cu] bilete à 2 lei la Atheneu. [...] Seara, J. Negruzzi, Gane, Misir, Annette, Caragiali. – Mai tîrziu Lecomte și P. P. Carp, ministrul nostru la Viena, sosit acum de la Viena.*" (40)

A fost o seară bogată, căci dimineața, la Gastein s-a semnat Tratatul secret de alianță dintre România și Austro-Ungaria. Carp

sosea cu ultimele noutăți internaționale dar Maiorescu se sfieşte să le deconspire şi pentru posteritate.

Miercuri, 19 / 31 oct. 1883, Maiorescu îi scrie surorii sale Emilia Humpel „cu obişnuita judecată liniştită a minții" sale despre cazul Eminescu: „*Am găsit şi găsesc ducerea lui Eminescu la Viena cu totul nefolositoare. Nu uita, totuşi, două lucruri: mai întîi, eu l-am văzut adeseori; la mine a avut întîiul acces; toată grija lui, numai eu am avut-o şi numai eu am pus-o la cale. Nimeni altul nu s-a interesat de el – nici familia şi nici cei mai apropiați prieteni ai lui. Cine susține altfel face o nedreptate. În al doilea rînd, bolile mentale sunt specialitatea studiilor mele. Oricum m-ai privi tu, mai mult sau mai puțin stăpîn pe știința mea, asta nu o știu. Psihologia şi latura ei patologică este, o dată pentru totdeauna, specialitatea mea şi eu mă țin «au courant». Ceea ce trebuie să facem pentru demenți, diagnoza şi prognoza lor, înzestrarea caselor de nebuni şi altele, îmi sunt lucruri foarte cunoscute şi biblioteca mea este chiar foarte bogată în această materie. Tu ştii că eu nu mă laud cu ştiința mea şi nu-mi dau «des aires d'érudition», dar ceea ce ştiu – ştiu. Că tu eşti fără nici o încredere în ştiința mea, în acest caz te înțeleg, dar eu nu pot să mi-o tăgăduiesc mie însumi. Aşadar, eu ştiu că Eminescu a fost bine îngrijit la doctorul Şuțu şi mai ştiu că ducerea lui la Viena este cu totul de prisos. El a trecut din mania delirantă în aceea de demență. Dar fiindcă erai de altă părere – şi o ducere a lui Eminescu la Viena nu-i strică – ți-am îndeplinit dorința fără împotrivire, după cum ți-am spus-o deja la Iaşi...*"

Precum se vede, Maiorescu nu invocă vreo observație medicală făcută de dr. Al. Şuțu asupra bolnavului Eminescu Mihail, ci îşi arogă doar stăpînirea unei ştiințe care se rezumă la „*ceea ce trebuie să facem pentru demenți, diagnoza şi prognoza lor, înzestrarea caselor de nebuni şi altele*", frază cu efect oratoric doar în parlamentul din Dealul Mitropoliei, nu şi într-un spital şi cu atît mai puțin în cazul poetului. Or, diagnoza şi prognoza stabilite de Maiorescu sună fără echivoc: „*El a trecut din mania delirantă în aceea de demență.*"

Să înțelegem că poetul a fost internat cu „manie delirantă" şi, după un tratament de trei luni de zile, a intrat în „demență"?

Însă, în ciuda diagnozei dezastruoase, a tratamentului „bine îngrijit" dar inutil din cauza ... „eredității" și a prognozei fără perspective, Maiorescu acceptă tocmai ceea ce este *„cu totul de prisos"* și împotriva specialității sale – *„bolile mentale"* – și a grijii de soarta poetului: *„numai eu am avut-o și numai eu am pus-o la cale"*

De unde trebuie să tragem concluzia cu „ducerea lui" Eminescu la Viena nu a fost pusă la cale de către Maiorescu și o întrebare stăruie: Cine dintre „amicii reci" din cercul Junimei sau al conservatorilor avea argumente și putere să frîngă logica marelui critic? A da crezare, după cum lasă a se înțelege din ultimele rînduri ale scrisorii, că sora lui Maiorescu are asemenea idee și dorință împotriva *științei* și *specialității* fratelui său ar fi, din partea posterității – căci pentru ea va fi fost concepută scrisoarea! –, o blîndă naivitate.

Cineva mai presus de dorința Emiliei Humpel și de voința lui Titu Maiorescu a poruncit internarea ziaristului M. Eminescu într-un spital din ...Viena!

Cu precizia care îi caracterizează toată cariera, Maiorescu notează și acest moment istoric din viața lui Eminescu: *„Joi, 20 oct. / 1 noem. 1883. Astăzi, la ora 9 dimineața, am fost la gară la plecarea la Viena a lui Eminescu cu Chibici și cu un îngrijitor."* (41)

Însă a doua zi, *vineri, 21 oct. / 2 noiembrie 1883*, Lidia Maiorescu îi scrie mătușii sale, Emilia Humpel:

„Azi-dimineață am văzut la gară pe Eminescu, care a plecat la Viena cu un păzitor și cu d-l Chibici. El fusese adus în cupeu cu o oră încă înainte de plecarea trenului și, după cum ne povesti Gh. [Chibici], trecuse foarte încîntat prin străzile puternic luminate de soare, îi făcuseră mai cu seamă mare plăcere numeroasele acoperișuri noi de tinichea. Cînd ne apropiarăm de cupeu, păzitorul deschise fereastra. Eminescu întinse odată mîinile afară, se puse la fereastră și făcîndu-și un «ochean» din degetul cel gros și din arătătorul ambelor mîini ce-l ținea la ochi și rîzînd foarte înveselit spuse lui Papa: «Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspirație și acolo marea domnișoară»; apoi scuipă de cîteva ori, începu să rîdă și se așeză. Păzitorul ridică geamul și E. continuă să vorbească, scuipă apoi de două ori în geam. În momentul plecării îl neliniști fluieratul și sunatul și începu să strige «Argus»; nu se ridică însă de pe canapea. A devenit ceva mai slab, ceea ce se vede cu deosebire la mîinile lui, reduse acum la mînușițe de

copilaş, cu păstrarea însă a gropiţelor. E palid, ras ca şi mai înainte, numai mustaţa-i lungă şi sprîncenele ciudat de stufoase. Unghiurile ochilor s-au lăsat în jos, ceea ce-i dă o înfăţişare de chinez. Expresia este de om obosit, nu mai e nimic din flexibilitatea ce o avea în ziua în care, deja nebun, a fost ultima oară la noi, chiar în ziua internării lui. În total, un aspect destul de liniştitor. La drept vorbind, nu prea voiam să merg la gară, te stăpîneşte un sentiment atît de dureros pentru el, acesta însă dispare cu totul la vederea-i. Nu ştiu cum să mă exprim, la un om sănătos aş califica o asemenea atitudine drept exaltată veselie. În tot cazul, el nu suferea deloc. Vocea-i şi rîsul lui sunt exact ca mai înainte, cînd făcea mare haz de anecdote, poveşti. Sutzo crede că nu prea e speranţă de îndreptare. Acum s-a dus, fie spre a intra în Institutul de stat la Schlager, fie, de nu va fi loc acolo, la Leitersdorf, unde se află şi Cerchez. Papa i-a srcis şi lui C. Popazu, care va fi la gară spre primire." (42)

Din lectura celor două relatări despre plecarea lui Eminescu la Viena constatăm că notaţiile lui Maiorescu sunt foarte sumare, în vreme ce rîndurile fiicei sale sunt demne de toată crezarea, ba încă oferă o serie de amănunte asupra cărora merită să zăbovim:

– Bucuria poetului de a se vedea în plin soare şi într-un oraş trezindu-se la viaţă e de înţeles, după cele 113 zile de... încarcerare;

– Poetul e îngrijit îmbrăcat ca şi înainte de a fi declarat bolnav, Livia atestînd că Eminescu nu ieşea în lume neglijent, nepieptănat, neras, cu straie sărăcăcioase;

– În cele aproape patru luni de spitalizare, trupul lui Eminescu a slăbit, semn că a fost hrănit cu zgîrcenie, spre a nu-şi folosi energia în acte de violenţă;

– Unghiurile ochilor aplecate în jos şi opacitatea privirilor pot fi un efect al medicamentelor pe bază de mercur, administrate pentru tratarea presupusului lues;

– Ocheanul improvizat de Eminescu are înţelesul unei supravegheri din partea vreunei autorităţi militare îndepărtate sau chiar să sugereze acel cerc de care vorbea psihologul Titu Maiorescu în abordarea „stîmteţei cercului luminos al conştiinţei";

– Cuvintele „Dr. Robert Mayer, marele moment, o conspiraţie şi acolo marea domnişoară" rostite către Maiorescu pot fi decriptate ca numele *reprezentantului* austro-ungar la Bucureşti, *conspiraţia*

tratatului secret de alianţă a României cu Austro-Ungaria şi Germania, şi rolul pe care Livia, „marea domnişoară", îl avea în anturajul Reginei Elisabeta a României;

– Scuipăturile îndreptate în mod precis şi repetat către Maiorescu, chiar şi prin sticla geamului de la cupeu, probează că Eminescu era conştient de aranjamentele criticului pentru încarcerarea din 28 iunie şi îl trata cu dispreţul cuvenit. Gestul poate fi reperat şi în ziua de 17 / 29 august, cînd Maiorescu face o vizită în spital şi-i percepe aptitudinea – „scuipînd în toate părţile" – dar direcţia o lasă ascunsă.

– „Argus" din mitologia greco-romană avea o sută de ochi şi pomenirea acestei figuri îl arată pe Eminescu întreg la minte, capabil să reconstituie legăturile logice între Maiorescu şi supravegherea poliţienească a regimului, ba să-şi expună în mod cifrat această concluzie.

– Eminescu „nu suferă deloc" pentru că ştie două lucruri esenţiale: nu este alienat mintal dar nu se poate salva decît prefăcîndu-se ...alienat mintal.

Eminescu descinde pe peronul gării din Viena şi strigă: *„România liberată!"*

O altă însemnare din jurnalul lui Maiorescu dă seama de relaţiile politice în care se afla mentorul junimist în acel moment istoric, iar o zi importantă şi pentru înţelegerea cercului „amicilor reci" a fost în 14 /26 noiembrie 1883:

„Luni, la 5 ½ seara plecat cu trenul la Sinaia şi sosit acolo la ora 9, cu Clara, Livia, Mite şi Zizin Cantacuzène. Descins la hotel Kirchner. Cerul acoperit. A doua zi, marţi, de la ora 10 dimineaţa pînă la ora 11 seara am fost tot timpul cu regele şi regina, la Palat. Nimeni altcineva acolo decît d-rele [de onoare] Romalo, Theodori, Zoe Bălăceanu şi ofiţerul de serviciu maiorul Şoimănescu. Regina şi eu, pe rînd, citit noul roman al său (în colaborare cu Mite) «Aus zwei Welten». – Miercuri, la ora 10, iarăşi la Palat, prînzit acolo. Regina ne-a citit 3 poveşti din noua sa operă, „Handzeichnungen», eşită chiar acum de sub tipar. Lucruri slabe, lucrate în grabă. Dar romanul în scrisori, important. – Dînsa făcut încă multă muzică cu Livia, acompaniat la orgă oratorii. La 4 ½ îndărăt la hotel, acolo mîncat, ploaie torenţială toată ziua, la ora 6 la gară, doamnele aduse la gară de maiorul

Şoimănescu în landoul regal, deoarece lua de la gară pe Principele de Nassau, care venea de la Braşov în vizită de rămas-bun. La ora 10 seara, Miercuri, înapoi la Bucureşti. Şi aici ploaie.

Regele mi-a povestit despre ultima sa călători la Berlin. El şi respinsese, în ciornă, invitarea la botez, o trimisese la Bucureşti pentru copiat, de acolo însă, din cauza adresei de pe plic «Chancellerie Royale, Bucarest», fusese trimisă îndărăt la Sinaia, ca neputînd fi predată la adresă. În răstimp, depeşă de la Brătianu, căruia în acest timp îi telegrafiase D. Sturdza, din ordinul regelui, la Aix-les-Bains, despre invitarea la botez şi despre intenţia regelui de a nu se duce, ci de a fi reprezentat prin fratele său Friederich. Brătianu răspunsese: Je supplie V. M. d' aller à Berlin et d' aller au retour aussi à Vienne. – În urma acesteia, regele plecat în toată graba, cu Carp şi cu fricosul Vârnav-Liteanu. Depeşa cifrată a lui Beldimano din Berlin primită în drum: «Je viens à Breslau avec Hatzfeld». Neliniştea lui Liteanu despre Hatzfeld şi stăruinţa lui la rege să cedeze în ceva în chestiunea Dunării. Fermitatea lui Carp, pe care regele îl lăuda foarte mult pentru aceasta. – Eroare în descifrare: nu era Hatzfeld, ci «uniformă». Neliniştea lui Vârnav în privinţa primirei la Oderberg. – Primire însă ca pentru Împăratul. – Brătianu în Breslau pentru el apartament pregătit în Berlin, el se întoarse îndată la Sinaia, spre a veni mai tîrziu la Gastein, la invitarea lui Bismarck. De altminteri, Bismarck pusese la cale şi invitarea regelui la botez. [...]

Regele a trebuit să explice împăratului Wilhelm de ce i-a întins lui Grădişteanu mîna după toastul acestuia de la Iaşi, tocmai spre a nu face nici o vîlvă, fiindcă întinsese mîna şi celorlalţi vorbitori. Ceea ce împăratul a găsit lesne de înţeles." (43)

Concret, vizita lui Titu Maiorescu şi a fetei sale la Regele Carol se desfăşoară în două zile şi anume:

- *marţi, 5/27 noiembrie*, de la ora 10 dimineaţa pînă la ora 11 seara, adică nu mai puţin de ...*14 ore* în Palatul Regal;

- *miercuri, 6/28 noiembrie*, de la ora 10 dimineaţa pînă la ora 4 după amiază, adică nu mai puţin de *6 ore* în acelaşi Palat Regal din Sinaia.

În cele 20 de ore de taifas cu regele şi regina, se discută şi se face literatură, muzică, politică naţională şi internaţională, precum şi mondenităţi, ca într-o vizită mai puţin protocolară. În acest răstimp

însă nici regina şi nici regele nu-l întreabă pe Maiorescu nimic despre poetul Mihail Eminescu, în ciuda faptului că poetul tradusese în limba română ***Vîrful cu Dor*** de Carmen Sylva şi a fost internat nu mai departe decît cu trei zile în urmă într-un spital de alienaţi din Viena, cu un ajutor de 500 de franci şi din partea reginei!

Chiar nu-şi mai aminteşte nimeni nimic despre nenorocitul poet sau cele spuse despre Eminescu în zilele de marţi şi miercuri, 5-6/27-28 noiembrie 1883 în Palatul Regal din Sinaia au fost scăpate în... „noaptea uitării"?

Onoarea regală cu care a fost copleşit Maiorescu (şi familia lui) merita consemnată cu atîtea amănunte. Numai că oaspetele nu scrie şi cărui fapt i se datorează asemenea onoare. Negreşit regele, povestind pe îndelete cele întîmplate în scenariul pus la cale de cancelarul Bismarck – şi Eminescu îl aprecia superlativ pe acest geniu politic european încă în iunie 1882 – în preparativele pentru perfectarea şi semnarea Tratatului secret de Alianţă între Germania, Austro-Ungaria, România şi Italia, îi va fi mulţumit omului politic Titu Maiorescu pentru serviciile aduse cauzei orientării României către cele două imperii occidentale.

*

Dar în viaţa omului nu sunt de trecut în revistă doar marile bucurii şi peste aproape două luni de zile, Titu Maiorescu, la sfîrşit de an cu mari succese politice, trăieşte clipe cu o deznădejde greu de mascat:

„Viena, sîmbătă 31 dec. 1883 [...]

Petrecut cea din urmă oră a anului 1883 în camera mea de otel, singur, aproape trist. Săptămîna aceasta trăită la Viena a fost parte muncă, parte timp de copil de şcoală, cu ciudată suferinţă." (44)

Se prea poate ca Maiorescu să fi fost chemat la Viena pentru a-şi prezenta unor instanţe superioare temele de sfîrşit de an, unele neisprăvite încă, din cît că a fost nevoit să muncească o săptămînă întreagă şi n-a avut răgazul unei jumătăţi de ceas pentru a-l vedea pe „alienatul" Eminescu Mihail în spitalul de la Ober-Döbling.

Oricum, posteritatea, ştiind grija pe care criticul i-a purtat-o poetului, nu va desluşi în veci motivul pentru care Maiorescu aşteaptă la o zvîrlitură de băţ şi preţ de o săptămînă momentul fast al revederii lui Eminescu:

„Duminică 1 / 13 ianuarie 1884, am fost cu văru-meu C. Popazu afară [din Viena] la Oberdöbling, la Institutul de alienaţi Dr. Leidesdorf. Am vorbit cu Eminescu şi am văzut pe gen. Cherchez. Prînzul la Breying, cu Popazu şi colegul său Brăescu-Filipescu din Roman." (45)

A vorbit doar un minut, răstimp în care i-a oferit şi volumul de *Poesii*, pe care Eminescu l-a pus deoparte fără să-l deschidă. Nu era o surpriză pentru Eminescu, întrucît încă din februarie 1882 Maiorescu l-a îndemnat să-şi alcătuiască un volum cu poeziile publicate pînă atunci, după cum rezultă dintr-o scrisoare pe care poetul i-o trimite Veronicăi Micle în ziua de 8 februarie 1882: *„Titus îmi propune să-mi editeze versurile şi am luat de la el volumul 1870-71 din «Convorbiri» unde stau «Venere şi Madonă» şi «Epigonii». Vai, Muţi, ce greşeli de ritm şi rimă, câte nonsensuri, ce cuvinte stranii! E oare cu putinţă a le mai corija, a face ceva din ele? Mai nu cred, dar în sfîrşit să cercăm."*(46)

Iar acum, fără să fi corijat un cuvînt, poetul îşi vede versurile tipărite... Se putea, pentru editor, un mai dureros gest disprețuitor, după două luni de zile cu precipitata şi trudnica alcătuire a cărţii cu versurile poetului? Umilinţă mai mare nu va fi trăit Maiorescu niciodată, nici pînă în această zi de An Nou 1884 şi nici după aceea!!! Dar nici n-a lăsat vreo însemnare despre această „ciudată suferinţă" presimţită la pragul dintre ani.

Destul că, ajuns acasă, nu află ceva mai important de consemnat decît bilanţul contabil al veniturilor din anul 1883:

„Duminică 8 / 20 Ianuarie 1884 după ora 5, în Bucureşti. Dimineaţa – 5° R. Livia acasă.

Bilanţ la sfîrşitul 1883.

Încasat, una peste alta, în a. 1883, în total 63.163 de franci. Din aceştia plătit 10.000 de franci, ultimele datorii. Plasat 15.800. Cheltuit în călătorii 6.200 de fr., deci 32.000 de fr. Rămîn de cheltuit pentru casă 31.163." (47)

Contabileşte, Maiorescu a cîştigat în anul 1883:
63.163 de franci – lei, din care

10.000 au achitat datoriile pe care avocatul le va fi contractat pentru a putea împrumuta Biserica Sf. Nicolae din Braşov cu această sumă, urmînd să primească o dobîndă de peste 7 % într-un an de zile;
15.800 – plasaţi într-o bancă spre a fi sporiţi cu altă dobîndă;
6.200 au fost cheltuiţi în călătorii, masă, hotel şi transport.
32.000 totalizează cheltuielile pe întregul an şi mai rămîn disponibili
31.163 de franci pentru seiful din casa din str. Mercur 1.

Aşadar, avocatul şi parlamentarul Titus Livius Maiorescu avea de unde investi în tratamentul lui Mihail Eminescu la Viena cei *2.000 de franci*, fără să i se zdruncine balanţa financiară pe anul 1883. De ce a fost nevoie de umilitoarea cerşetorie publică în care i s-au încercat de zimţi fiecare galben? Pur şi simplu ca să ştie „duşmanii fierbinţi" că ziaristul M. Eminescu de la „Timpul" a înnebunit şi că „amicii" reci au pus la cale îngrijirea lui pe cîte zile îi va mai fi dat Dumnezeu!

„Sîmbătă 28. I. 84. Convorbire cu Carp. Brătianu de neînlocuit, din cauza Gastein-ului (de care înţelegere mai ştiu 2-3, Sturdza, Carp); prin urmare nu poate cădea. – Comedia C. A. Rosetti la Cameră, cu refuzul de a primi donaţia pentru casă de 150.000 de lei după arderea casei lui. [...]"(48)

În fapt, cei care au propus, au lucrat efectiv şi au perfectat Tratatul secret cu Austro-Ungaria au fost fruntaşii conservatori. Brătianu doar a preluat ideea, a îngrijit formele şi a semnat documentele. Succesul acestui tratat şi al politicii externe româneşti, ca şi pagubele colaterale, porneşte de la grupul P. P. Carp, D. A. Sturdza şi Titu Maiorescu. Corect ar fi fost ca Brătianu să cadă şi grupul conservator să formeze un nou guvern.

Însă un alt amănunt ar trebui corelat cu atitudinea deputaţilor români faţă de boala lui Eminescu. Pentru poet nu s-a propus nici o donaţie, în schimb, C. A. Rosetti e dăruit din partea statului cu 150.000 de lei (egal franci). Cu această sumă din partea statului, căci era de unde şi era disponibilă din moment ce i se oferă lui C. A. Rosetti, poetul Eminescu ar fi fost scutit de cheta „amicilor reci" – de la care primea cam 250 de lei pe lună – vreme de ...50 de ani!

Dar posteritatea a rămas încredinţată că pentru poet nu s-a cruţat nici un ban. Precum se vede, realitatea însă e alta şi cu mult mai tristă!

După o lună şi încă o săptămînă de la vizita în spitalul de la Ober-Döbling, Titu Maiorescu simte nevoia să-l liniştească pe Eminescu despre „diagnoza stării" de sănătate a bolnavului şi, mai cu seamă, în privinţa perspectivelor materiale care îl aşteaptă pe poet la întoarcerea în ţară.

Din scrisoarea pe care criticul i-o trimite lui Eminescu – *Vineri, 10 / 22 febr. 1884* –, copiind-o întreagă în caietul cu însemnări zilnice, reproducem doar fragmentul care vorbeşte de simptomele bolii poetului şi explicaţiile de rigoare:

„Vezi, D-le Eminescu, diagnoza stării D-tale trecute este astăzi cu putinţă şi este absolut favorabilă. Se vede că din cauza căldurilor mari, ce erau pe la noi în Iunie 1883, D-ta ai început a suferi de o meningită sau inflamare a învălitoarei creerilor, mai întîi acută, apoi chronică, din care cauză (precum se întîmplă totdeauna în asemenea cazuri, ca adese şi la typhus) ai avut un deliriu continuu de peste 5 luni, pînă cînd s-a terminat procesul inflamaţiunii. În tot timpul acestui vis îndelungat, ai fost de o veselie exuberantă, încît e păcat că nu ai păstrat nici o aducere-aminte a trecutului imediat. Was nützt die Heiterkeit, wenn sie nur im erinnerungslosem Traum verluft?

Ei, acum ai eşit din vis, precum trebuia să ieşi, şi ţi-ai recîştigat conştiinţa. De aici nu poţi lua motiv pentru atîta greutate sufletească, cu tot pesimismul D-tale obicinuit.

Nici griji materiale nu trebuie să ai.

În privinţa aceasta, iată cum stau lucrurile: Chibici pleacă poimîine, Duminică, la Viena şi va fi dar Luni pe la 4 ore la D-ta în Oberdöbling, precum ţi-am telegrafiat alaltăieri. El vine pentru ca, în înţelegere cu Dr. Obersteiner şi după sfatul lui, să te scoată din Institut şi să facă împreună cu D-ta o excursiune de vro 6 săptămîni spre sudul Alpilor, poate pînă la Venezia, Padua sau Florenţa. Are mijloacele băneşti pentru aceasta, precum şi – se-nţelege – pentru împrospătarea garderobei D-tale, care va fi stat şi ea ca în vis în aceste 6-7 luni." (49)

Cu aceste rînduri, cu cele scrise surorii, Emiliei Humpel, şi cu explicaţiile psihologice din volumul de ***Poezii*** reeditat (1890) după moartea lui Eminescu, avem cel puţin trei diagnoze aplicate bolii poetului şi, se înţelege, întemeiate pe trei feluri de simptomuri: surmenaj intelectual în redacţia ziarului „Timpul"; căldura mare în Bucureştii din vara anului 1883 şi ereditatea de la „dulcea mamă".

„Motiv pentru atîta greutate sufletească" avea Eminescu şi fără acel pretins pesimism a toate justificator în ochii criticului.

Înainte de orice, ar fi bine să observăm că abia în 10 / 22 februarie „diagnoza strării D-tale este astăzi cu putinţă", ceea ce înseamnă că Eminescu a fost internat într-o casă de nebuni într-un moment în care diagnoza pacientului nu era „cu putinţă". Un fapt e limpede în asemenea preumblări ale „cercului luminos al conştiinţei" criticului peste boala poetului şi dimensiunea lui poate fi apreciată prin încheierea pe care Titu Maiorescu o va da în 1888, în articolul *Din experienţă*, preconizînd în viitor „datoria de a aduce studiele psihologice pe calea experienţelor exacte şi a le apropia astfel prin identitatea metodei de spiritul predominant al mişcării moderne. Numai aşa vom reda cercetărilor sufleteşti locul ce li se cuvine între toate investigările ştiinţifice, adică locul cel dintîi. Căci dacă Creştinismul de la originea lui a înscris în fruntea preceptelor sale pentru regenerarea simţirilor faimoasa cerinţă: iubeşte pe deaproapele tău, ştiinţa cea mai exactă în toată dezvoltarea ei nu poate culmina pentru regenerarea gîndirilor decît în cerinţa finală: cunoaşte pe deaproapele tău." (50)

Iar cazul poetului Mihail Eminescu a dovedit diferenţa strigătoare la cer dintre cele două cerinţe...

În amintirile lui Alexandru Vlahuţă, deşi au toate şansele să fie pătrunse de o „conexiune inversă" întrucît sînt depănate după moartea lui Eminescu şi încărcate de un năduf bine temperat împotriva patronilor pentru care lucra ziaristul de la „Timpul", vom găsi o explicaţie a bolii în condiţiile extenuante ale muncii din redacţia ziarului: „Conştiincios şi muncitor peste măsură, de multe ori Eminescu ducea singur greutăţile gazetei. Cîte nopţi petrecute cu condeiul în mînă! Ş-a doua zi, palid, nepieptănat, plin de cerneală pe degete, c-un teanc mare de foi intra în tipografie, unde rînduia material, redacta informaţii, făcea corecturi şi numai sara, cînd gazeta începea să se venture la roată, atunci îşi aducea şi el aminte că e trudit şi n-a mîncat nimic în ziua aceea.

Îmi pun mîinile la ochi şi trec repede peste acest şir de ani, în cari Eminescu şi-a dat cea mai scumpă şi mai nobilă parte din viaţa şi inteligenţa lui pentru ... o mizerabilă bucăţică de pîne. Cînd veneau

căldurile nesuferite ale verii, patronii de la *Timpul* plecau toţi la băi. Eminescu stetea neclintit în Bucureşti, mistuindu-se şi luptînd pînă la jertfă pentru onoarea şi triumful altora, soldat credincios şi nefericit.

Într-o zi m-am dus la tipografie să-l iau ca să mîncăm împreună. L-am găsit făcînd corecturi. Era abătut şi foarte obosit la faţă.

– Uf, nu mai pot, nu mai pot... Aş vrea să mă duc undeva la ţară, să mă odihnesc vro două săptămîni...

– De ce nu te duci?

– Dar unde să mă duc? Cu ce să mă duc? Pe cine să las în locul meu?

Asta era pe la sfîrşitul lui mai. După o săptămînă gazetele anunţau că Eminescu a înnebunit." (51)

Rîndurile lui Vlahuţă sînt înduioşătoare în litera lor, însă la o privire mai atentă lasă impresia că se înscriu în noianul amintirilor celor care l-au înţeles şi compătimit pe Eminescu tocmai în momentele în care poetul era pîndit de necruţătoarea ieşire în decor. Pentru că „palid" a fost Eminescu totdeauna, „nepieptănat" însă niciodată; „plin de cerneală pe degete" nu va fi umblat nici prin gimnaziul cernăuţean, iar intrarea în tipografie „c-un teanc mare de foi" ţine de obişnuinţa meseriei. Apoi, sună absolut fals că Eminescu şi-a vîndut inteligenţa pentru „o mizerabilă bucăţică de pine". Asemenea „gogoaşă" romantică poate fi expusă public doar de cineva care nu l-a cunoscut cu adevărat pe Eminescu, în fibra idealului său de a se proţăpi îndărăptnic împotriva oricărui neadevăr.

Theodor Codreanu, comentînd pasajul vlahuţian e convins că acesta „descrie aici foarte exact adevărata cauză a îmbolnăvirii lui Eminescu, spulberînd fantezistele speculaţii cu privire la ereditate şi la sifilis. Numele exact al bolii lui Eminescu era criza sacrificială şi autosacrificială. Dar epuizarea nervoasă în sine nu înseamnă şi nebunie..." (52)

Or, din chiar amintirea lui Vlahuţă – aşa zdrenţuită „cronistice" pentru că ziaristul de la „Timpul" a înnebunit pe la sfîrşitul lunii iunie 1883 – se înţelege că Eminescu nu a lăsat vraişte acel „teanc mare de foi" pentru a onora invitaţia tînărului său admirator la „o mizerabilă bucăţică de pîine". Alta se măcina în morişca „Timpului"!

În privinţa direcţiei de odihnă, casa din Ipoteştii copilăriei îl aştepta oricînd; dinspre bani, îi putea împrumuta chiar Vlahuţă şi tot el putea

acoperi locul redacţional „vro două săptămîni". Dar Alexandru Vlahuţă, în marea lui grijă pentru geniul şi nefericirea lui Eminescu, nu găseşte altceva mai bun decît să-şi prezinte peste un an şi volumul de proză şi volumul de versuri pentru premiul Academiei Române! Asta da, solidaritate poeticească!

Iar ca să acceptăm ipoteza izbucnirii bolii lui Eminescu din pricina trudei sale la ziar ne-ar trebui numaidecît, pentru însăilarea discuţiei, măcar un exemplu de ziarist, în istoria presei româneşti sau europene, care a înnebunit la „locul de muncă" şi a fost recuperat în cămeşoiul de forţă pe cînd intra cu „un teanc mare de foi" în tipografie!

Cu un an în urmă, în iune 1882, poetul i se plîngea Veronicăi tocmai de munca istovitoare şi de căldura insuportabilă: *„Eu versuri nu mai scriu deloc. Dar în adevăr e şi peste putinţă de-a scrie. Zilnic câte un articol de fond, şi pe nişte călduri, drăguţa mea, pe nişte călduri cari produc dureri de cap şi te scot din fire.*" (53)

Apoi, nu există nici un temei ştiinţific, neurologic şi psihiatric pentru a trage concluzia că intelectul uman comite eforturi care îl pot distruge. Ca orice organ natural, şi creierul înzestrat cu funcţia cugetării are un sistem de autoreglare, o supapă de siguranţă, un dispozitiv autoreglator care nu îngăduie încărcarea întregului cu o povară peste puterile sale energetice. A glosa în termeni „eufemistici" că Eminescu a înnebunit din pricina muncii intelectuale împovărătoare la „Timpul", a unor înfometări prelungite şi a nenumărate nopţi nedormite din pricina corvoadei intelectuale seamănă cu a conchide că o pisică şi-a frînt gîtul încercînd să ducă în dinţi un şoarece de mărimea elefantului! Asemenea inepţii pot fi debitate doar de acei care tremurînd de frig nu pot să înţeleagă că prin asemenea tremur trupul omenesc îşi sporeşte temperatura.

Concret, Eminescu nu cobora în iunie 1883 drept de la cercul polar în zăduful Bucureştilor; organismul său era antrenat la temperaturi peste cota de inundaţie a intelectului. În fapt, ziaristul avea toate şansele să înnebunească în vara anului 1882. Nu era însă momentul politic potrivit. Balaurii din Dealul Mitropoliei, din cabinetul consiliului de miniştri şi din palatul regal din România, precum şi din cancelariile imperiale de la Berlin şi Viena vor fierbe ...mărgica abia peste un an!

Într-un cuvînt, simptomul muncii epuizante la galera „Timpului" nu intră în „cestiunea" cauzală a nebuniei poetului! Adevăratele simptomuri ale acestei îmbolnăviri din seninul unei zile de vară, oricît de caniculară, ar trebui căutate şi în afara cercului strîmt al „amicilor reci".

D. ***Cercul „duşmanilor fierbinţi"*** are destule pete albe dar nu trebuie acoperite cu fantezii care nu pot explica îmbolnăvirea subită a ziaristului de la „Timpul".

Dintre duşmanii lui Eminescu, care nu-l urau chiar într-atît ca să-i dorească moartea sau să-l nimicească fiziceşte, trebuie amintit profesorul V.A.Urechia, cel ce-i propune poetului o catedră de germană la Universitatea din Iaşi, în ciuda faptului că Eminescu nu avea un atestat de absolvire a studiilor superioare. Scopul nu era atît de umanist pe cît s-ar putea bănui, ci iarăşi unul cu tîlc politic pentru că atribuirea unui asemenea post de către liberali l-ar fi scos din ecuaţia opoziţiei combatante pe neiertătorul Eminescu.

Poetul pune condiţia libertăţii de opinie –„libertatea deplină de-a face oricînd o declaraţie în public că primind un post de profesor, nu devin liberal şi că rămîn ceea ce am fost, adversar al partidului roşu şi al ideilor lor" (54) –, ceea ce nu era de admis în cvadratura cercului politic – nici liberal şi nici conservator pentru că în acelaşi chip va proceda şi Titu Maiorescu, peste cîţiva ani, cu tînărul filosof D. Drăghicescu, solicitantul asistenţei la catedra de logică la Universitatea din Bucureşti. Semnificativ din textul eminescian este – ca să urmez în parte principiul expus de Theodor Codreanu în cartea sa ***Mitul Eminescu*** – binomul adversităţii lui Eminescu împotriva „partidului roşu" şi a „ideilor lor": aşadar, nu împotriva unor persoane!

Într-o scrisoare din august 1882, către aceeaşi răbdătoare şi înţelegătoare Veronică, poetul dă pe faţă maşinaţia liberalilor: „Tu ştii bine că pentru a primi postul din Iaşi, eu i-am pus anume condiţii; cea de căpetenie era că, oricînd un jurnal l-ar interpela cum am fost numit sub regimul roşu, eu să am dreptul a răspunde că nu mi-am schimbat deloc ideile, că rămîn ceea ce-am fost pururi, condiţie care i s-a părut lui prea grea. A mă face însă renegat politic nu-mi dă mîna şi numai cu acest preţ el m-ar fi numit." (55)

Că Eminescu reprezenta un glas autoritar în cea de-a patra putere în statul român din vremea articolelor lui din ziarul „Timpul", vom proba prin chiar vorbele celui pe care adversarii săi vroiau să-l surghiunească din opinia publică românească, într-un text publicat în ziua de 23 decembrie 1882:

„Cu toate acestea, în Bucureşti apar o sumă de foi, fie în limba română, fie mai cu seamă în limbi străine, cari discută cu toată vehemenţa limbajului opinii a căror responsabilitate nu e reprezentată de nimeni, sau prin nume atît de obscure încît sunt echivalente cu anonimul şi cu nimeni. Prezinte un om politic ideile sale în mod cît de clar şi de sincer, X sau Y, oameni ce nu reprezintă pe nimeni şi nimic, uzează de libertatea presei pentru a întortochia şi falsifica ideile omului politic, îi substituie intenţii pe cari nu le-a avut niciodată, îl iau în răspăr – şi iată, omul devine, în mîna speciei, animal scribax, ba vîndut străinilor, ba spion al cutărei puteri, ba una, ba alta. Acest lucru are mari neajunsuri. Noi suntem aproape siguri că tocmai organe de acele care au epilepsia denunţărilor şi care cu uşurinţă aruncă epitetul de «trădător al intereselor ţării» unor oameni pe cari adversarii lor politici şi cu răspundere nu îndrăznesc a-i acuza în asemenea chip, sunt organele de provocaţiune şi de turburare încurajate de străinătate în ţara noastră. Dacă vrei să ştii cine stă îndărătul lor, dacă vrei să ai responsabilitatea pipăită a cuiva, fie bărbat politic, fie grup de bărbaţi politici, pe cari să-i izolezi logic în cercul lor de idei şi să discuţi cu ei să-i constrîngi prin apel la demnitatea şi trecutul lor, ca să ţină linia dreaptă a discuţiei şi să nu spuie neadevăruri patente, nu dai de nimeni pe care să pui mîna. Vreun nume obscur ţi se prezintă ale cărui opinii pot fi preţioase pentru el însuşi, dar de cari ţara nici nu a întrebat, nici va întreba vreodată."(56)

Concret, acei vigilenţi „duşmani fierbinţi" nu urmăreau decît să-l compromită şi să-l umilească pe ziaristul Eminescu în faţa opiniei publice şi astfel să-l scoată nu numai din falanga ofensivă a conservatorilor, ci din orice direcţie în care s-ar fi înscris după ... renegaţiune!

Peste aproape jumătate de an, în 28 iunie 1883, Titu Maiorescu a găsit un alt mijloc de compromitere a ziaristului incomod de la „Timpul" şi camizolul de forţă a fost atît de subtil încît nici după mai bine de un veac nu poate fi destrămat.

În fapt au fost trei „camizoale de forţă" aruncate asupra lui Eminescu: întîiul, adus de la spitalul „Caritatea", al medicului Al. Şuţu

(asupra trupului ziaristului netratabil); al doilea, al umilitoarelor chete publice (asupra probității adevărurilor politice scrise de Eminescu în „Timpul") și al treilea, al memoriei și gîndirii creatoare a poetului (asupra manuscriselor în care Eminescu își avea tezaurizată lucrarea minții sale încă din fragedă tinerețe).

E. ***Cercul pohtei regești*** se întrezărește fastidios dintr-o însemnare zilnică făcută de Titu Maiorescu în caietul său din 1882, pe cînd criticul notează discuția avută cu poetul Vasile Alecsandri, la Iași, unde „acel rege-al poeziei veșnic tînăr și ferice" relatează despre întrevederea cu Regele Carol, care i-a mărturisit că, în urma obținerii independenței Principatelor Române și a proclamării Regatului România, și-ar îndrepta atenția spre întregirea țării cu Transilvania. Dacă Vasile Alecsandri avea îngăduința să propage printre prietenii și cunoscuții de nădejde asemenea orientare a casei regale din România, nu ar fi greu să ne închipuim că exista la acea vreme o „pohtă regească", fie stîrnită de cea a voievodului Mihai Viteazul, fie fluturată adesea prin capete încoronate din jurul românilor.

Să amintim că în ziua de 18 iunie 1883, în ziarul „Timpul" Eminescu semnează un articol referitor la *Descoperirea statuei lui Ștefan*, care a avut loc la Iași în ziua de 4 iunie 1883, la care a fost prezent și Regele Carol, căruia la banchetul de a doua zi, Petru Grădișteanu i s-a adresat în chip direct cu vorbele:

„Sunt unii cari lipsesc de la această solemnitate – nu știu pentru ce și nici voiesc să cercetez – români sunt și ei: să nu-i uităm, Maiestate... Ei te iubesc ca noi toți (de ex. ca baronul de Hahn, Candiano, Orășanu) căci ei văd în Maiestatea Ta nu pe regele României, ci pe regele românilor, cu concursul cărora Maiestatea Ta vei recăpăta pietrele prețioase ce mai lipsesc încă din coroana lui Ștefan cel Mare."

La care citat din cuvîntarea liberalului Grădișteanu, Eminescu precizează: „În adevăr lipsește Basarabia din acea coroană!" și, învocînd numele marelui domn al Moldovei, procedează la o necruțătoare critică a politicii liberale. Totuși nu face imprudența de a scrie și despre Transilvania și Bucovina, căci perlele lipsă din coroana de oțel a regelui erau trei.

Fireşte că Eminescu nu uită de aceste două ţinuturi româneşti de sub pajura împărătească, mai cu seamă că despre Transilvania poetul a scris cu îndreptăţire încă în 1870, în ziarul „Federaţiunea" de la Pesta:

„În fine, ceea ce am zis noi s-a înfăptuit. Cehii cer autonomia ţării lor. Galiţienii cer aceeaşi esenţă sub alte forme, ba chiar... «Pester Lloyd» are inspiraţiunea de a recomanda guvernului austriac o deplină îndreptăţire a naţionaliştilor. Adică, cu situaţia ce le este proprie, vor a localiza reforma Austriei şi uită intenţionat că este şi o Transilvanie care cere aceeaşi autonomie pre care o cere Boemia ori Galiţia. Opinia publică a Austriei s-a pronunţat pentru căderea constituţiunei, pentru răsturnarea complectă a dualismului, care nu are nici o raţiune de a fi. Dacă suveranul s-ar învoi să-şi cercuie fruntea cu coroana Boemiei, el ar trebui, prin consecinţă să reprimească autonomia marelui principat al Transilvaniei..." (57)

Simbolistica însă nu era nouă şi Petru Grădişteanu o preluase din fulminantul rechizitoriu al poetului Dimitrie Petrino, ţinut la Iaşi, în octombrie 1875, cu prilejul comemorării asasinării domnitorului Grigore Ghica Voievod:

„Într-o durere mare se unesc şi se leagă între dînşii oamenii de inimă mult mai strîns decît în orice moment de veselie; flindcă suferinţele ascuţesc simţurile nobile ale inimei, pe cînd norocul le adoarme.

Astăzi cele trei ţinuturi prădalnic deslipite de muma-patrie au depus prin mine pe acest altar flori şi lacrimi.

Cine ştie de este depărtată zioa cînd florile de pe mormînt vor deveni cununi de laur şi lacrimile unui secol pietre scumpe în coroana României!" (58)

Ba, dacă ne avîntăm ceva mai adînc în labirintul manuscriselor eminesciene, vom dibui aceleaşi perle şi în „coroanele" lui Ştefan cel Mare, din piesa de teatru ***Ştefan cel Tînăr***, scrisă prin anii 1869-1870:

„Moldova este mare,
De unde Tisa mîndră prin stîncele-i tresare
Pîn-unde-aruncă valuri întunecata mare
E-un popol! Numai unul! Ş-o limbă – numai una!
Pe oamenii aceştia pe toţi îi împreună,
Fă taurul Moldovei să poarte cu mîndrie

Pe frunte trei coroane... şi-o singură domnie
Să-ntindă cu putere aripile-i de fier
Din Dunărea cea caldă în Nistrul cel de ger.
De unde Tisa mîndră prin stîncile-i tresare
Pîn-unde sparge valuri mareea de ţărmul său
E un popor... o limbă... un singur Dumnezeu.
Fă taurul Moldovei pe fruntea lui să poarte
Coroane trei... şi-n duşmani să ducă crunta moarte." (59)

Un pasaj din comentariul eminescian la „perlele" lui Grădişteanu atrage însă atenţia pentru că ascunde întrezărind ideea unei acţiuni politice pregătite în taină de către adevăraţii patrioţi români şi anume:

„Poate că numai oameni răi or fi zicînd că cei ce speculează patriotismul şi moralitatea la umbra mormintelor, cei ce, pentru a stoarce aplauze, compromit poziţiunea conaţionalilor din alte ţări, ar fi agenţi provocatori ai străinătăţii, plătiţi sau plătibili, de vreme ce asemenea oameni sunt venali!

Ei, dar românii sunt păţiţi şi nu vă vor asculta. Alte mîini, mai pure, alte inimi, lămurite în flacăra durerii şi a abnegaţiunii, vor ridica semnul tainei cei mărturisite înaintea unui popor ce-şi aşteaptă mîntuirea, nu mîini de negustor de vorbe şi de principii, nu mîini de speculanţi de sentimente.

Cît despre Austria, ştim că, cu tot zgomotul gazetelor sale, ea nu va da nici o importanţă aiurărilor unor oameni uşori şi ameţiţi. Viena ne cunoaşte mai bine decît ne cunoştem noi înşine, şi n-o induc în eroare asemenea declamaţiuni goale." (60)

Dar s-au văzut ceva mai tîrziu şi alte semne pentru împodobirea coroanei regale a României cu perlele ce-i lipseau, şi anume un plan de cucerire a Transilvaniei, întocmit de Axente Sever.

Şi are următorul text:

„Dacă vreuna dată România ar voi esprinde şi ocupa Transilvania, părerea mea e să-şi concentreze trupele spre Oituz şi Olt, apoi, într-o frumuşică seară cu lună plină plecînd, să izbească cu corpul de pre Olt pre la Vîrciorova la Caransebeş, de unde să detaşeze un battalion cu o baterie şi un escadron de cavalerie spre

Haţeg; mergînd grosul corpului înainte, să ocupe Lugojul şi să-l fortifice, făcîndu-l în mod provizoriu centru de operaţiuni.

Din Lugoj să plece îndată două brigade, una la Deva şi cealaltă la Lipova, trecînd Mureşul la Maria-Rodna, să ocupe calea ferată, să se fortifice în mai multe puncte pre acea linie ca să poată rezista grosului trupelor austriece care ar încerca să vină de la Arad. Această linie era să fie ocupată mai cu samă de artilerie şi vînători buni.

Grosul brigadei are să înainteze atît pre linia ferată Arad-Deva, cît şi pre şoseaua ce duce parallel pre lîngă calea ferată pînă la Zam, de unde două batalioane să treacă în marş forţat spre Brad sau şi mai în jos, unde li se va oferi un punct oşor de fortificat şi lesne de apărat cu o baterie sau două.

De la Brad să treacă toată trupa ce va mai rămînea după ocuparea fortificaţiunii mai sus de Abrud, trimiţînd din Brad proclamaţiuni în toate părţile munţilor şi provocînd pe moţi să se alăture la armata română, care a venit să-i scape de sub jugul cel unguresc.

Pentru acest scop, acestei trupe să-i urmeze cel puţin 20–30.000 puşti cu muniţiunea lor ca să le dea în mînile moţilor, pentru a căror conducere se vor detaşa ficiori aleşi şi inteligenţi din trupele române, şi, ca să fie un fel de uniformitate, vor trebui conscrişii împărţiţi în companii, batalioane, dîndu-li-se dreptul de a-şi allege ei căpitanii şi ofiţerii inferiori, iară drept uniformă chipii sau căciuli româneşti...

Odată moţii răsculaţi şi organizaţi şi Abrudul cu Cîmpenii ocupaţi, un batalion să plece spre Turda, conscriind şi ducînd cu sine pre toţi ficiorii şi bărbaţii capaci de a purta arme pînă în apropiere de Turtda, în preajma cărei să facă un lagăr fortificat pentru 20–30.000 moţi, aşteptînd comanda ulterioară ce li se va da la timpul său.

Fortificată odată valea Arieşului şi prevăzută cu două baterii, batalionul detaşat din Cîmpeni să treacă spre la Trascău spre Aiud, unde să convină cu grosul trupei de a Abrud, care, trecînd Dealul Mare şi valea Ampoiului şi rădicînd cu sine toată populaţiunea capace de a purta arme ce e în calea sa şi trecînd pre la Şard, Ighiu, Burcedea, Cricău, Galda, Teiuş, să izbească într-o bună dimineaţă trupele din Aiud şi, cu ajutorul maselor ocupîndu-l şi supunîndu-l unei dări de 2.000.000 fl. Sau, dîndu-l pradă în ştirea lui Dumnezeu, să-l părăsească îndată, venind toată trupa asupra Alba-Iuliei de împreună cu toate trupele de la Lugoj, Haţeg şi linia Arad-Alba-Iulia, care,

după luarea Haţegului, Hunedoarei, Devei, se va concentra la Orăştie; şi dacă corpului acestuia concentrat, cum a plecat din Vîrciorova, nu i-ar succede a ocupa în 24 ore cetatea, o vor lăsa neobsidată şi, trecînd jumătate prin linia Blaj–Kiskapus, cealaltă jumătate pre linia Sebeş–Mühlbach–Miercurea, vor conveni la Sibiu, atacîndu-l din trei părţi: dinspre Guştiriţa, Dumbrava şi Şelimber, unde va fi al II-lea corp, trecut pre la Cîneni şi venit la Sibiu.

Sibiul astfel luat se va face centru de operaţiuni ulterioare şi se va proceda contra Braşovului, la care, după împrejurări, va concurge şi al III-lea corp, trecut pre la Oituz.

De cumva trupele austreice în Braşov vor fi puţine, acest al III-lea corp va trece de la Oituz spre Tîrgu-Mureşului, va... de acolo pre la Reghin în valea Someşului, ocupînd strîmtorile despre Bucovina, şi, fortificîndu-le,se va întoarce spre Cluj, unde, convenind cu unul din corpurile ce a luat Sibiul, se va decide soarta Transilvaniei.*

Toate aceste ocupaţiuni au să se facă mult în 8 zile, aşa încît războiul ulterior să se poarte cu concursul transilvănenilor, cari-i vor da un contingent de cel puţin 150.000 ficiori bravi, şi pre cîmpiile Hungariei la Oradea Mare, la Arad, Temişoara, Debreţin sau Szeghedin se va da ultima luptă.

Lagărul cel de 20–30.000 întărit şi fortificat în prejma Turdei e

a) necesar ca să atragă locuitorii de pre valea Arieşului a se înscrie, înrola şi exercita în ale armelor cu speranţa de a coprinde şi preda Turda, ceea ce va şi urma nainte de a ataca Clujul;

b) ca să jumătăţească puterea de atac a honvezilor şi armatei austriece ce ar putea concurge în apărarea Aiudului. Un asemenea lagăr se va institui şi aduna şi deasupra Clujului, la Fîntînele, ca să neodihnească pe clujani, ca să-i facă să nu mai poată lucra şi odihni noaptea şi să ţină pre loc 2, 3 brigade de oştire în apărarea Clujului din partea moţilor.

Cînd va fi să se atace Alba-Iulia, vor părăsi toate trupele poziţiunile ocupate la Lugoj, Maria-Rodna, Brad, Abrud, ridicînd cu sine toţi bărbaţii capaci de a purta arme şi toţi caii buni de călărit sau de tras, dînd respectivilor proprietari reverse de primire cu condiţiunea de rebonificare după încheierea păcii; se vor informa locuitorii rămaşi în urmă ca, venind armata împărătească în urma trupelor române, să se tragă cu tot avutul lor, boi, vaci ori bucate, la munţi şi la păduri, ca să nu afle împărăteştii de-ale mîncării, asecurînmdu-i că trupele

române, ocupînd Sibiul şi Braşovul, în curînd, mult în 7-8 zile, se vor reîntoarce şi zdrobi pre flămînzii împărăteşti.

Bine ar fi dacă chiar în timpul păcii s-ar face pre piscul Carpaţilor o linie telegrafică sau chiar telefonică cu staţiuni răspunzătoare

a) porţii de fier ce desparte valea Haţegului de confiniul militar,

b) Vulcanului spre Haţeg,

c) Orăştia,

d) Vinerea,

e) Pian,

f) Sebeş respective,

g) Poiana deasupra Miercurei,

h) Bod, Sălişte, Orlat, Răşinari,

i) Racoviţa,

k) Avrig şi alte commune pre linia Avrig şi Făgăraş,

l) Zărneşti, Bran, aşa ca în caz extreme să se poată coresponda şi da ordine de concentare în toate părţile.

Încă de timpuriu, România avea să promoveze cu o mulţime de tunuri, cu artileriştii şi muniţiunea lor, fără a cumpăra şi speria lumea cu cumpăratul cailor, carii se găsesc în abondenţă în cele 14 comune mari de cite 5, 6.000 locuitori ce se află în giurul Braşovului şi 6 în giurul Sibiului, aşa că fiecare agronom are 3, 4, 6, 8 cai mari buni, aşa că în 24 ore se pot echipa 2, 300 tunuri cu carăle lor de muniţiune fără nici un concesiu, dînd respectivilor reverse sau plătindu-i cu 200, 300 franci calul cu hamuri cu tot, ceea ce ar mulţumi pre respectivii proprietary îndestul. S-ar putea lua cite 2, 4 cai de la un proprietar de..., aşa ca să îngrijească fiecare proprietarul sau locuitorul său de cai 2, 4 cai pre toată durata rîzboiului, plătindu-li-se cite 3, 5 lei la zi întreţinerea, care aseminea s-ar putea face mai mult cu recviziţiuni de fîn, paie, ovăz, orz decît cu bani număraţi, dîndu-se reverse şi cvitanţii în regulă ca să se plătească toate acestea după punerea păcii.

Dar şi alte alimente s-ar putea recvisa: făină, fasole, unsoare, vite de tăiat, oi, berbeci, rîmători, spirt, vin, tot cu reverse şi condiţiuni de a se plăti la timpul său.

Sînt neîndatinate şi cam drastice mijloacele purtării de război ce le recomand eu, ele însă sînt practice; eu le-am pus în lucrare şi am trăit cu ele 10 luni de zile în 1848-1849.

Se preînțelege că unui rege din familia Hohenzoller, unui cap încoronat mare, înțelept și neînfricat căpitan, toate aceste nu numai să nu-i convină, și să le și condamne și vrea a le primi.

Eh, dar dacă s-ar face fără știrea și prealabila lui învoire și s-ar vedea în fața unui fapt îndeplinit, cum s-a văzut regale Victor Emanuel cînd i-a predate Garibaldi Italia de jos, respective Sicilia sa, descoperindu-și capul și zicînd:

Re d'Italie!

Cum va fi cînd al II [-lea] Garibaldi sau, cum zic românii transilvani, Carebate, i-ar striga la Oradea Mare sau Arad: Rege al românilor! Să trăiești și să domnești! Distanța de la Craiova...”

Planul a fost descoperit încă în anul 1923, căci manuscrisul are o notă cu data de 13. VI. 1923, și anume: ***„Plan strategic pentru cucerirea Transilvaniei de către România.*** Original. Autorul a fost sigur Axente Sever. Hîrtia s-a găsită într-un act nemțesc original, „Pacht-Vertrag” din 1865, iscălit de Axente Sever etc. Atît actul german, cît și aceste trei coale de hîrtie erau între actele procesului lui Lemeni din 1845; fără îndoială, numai ca planul să fie bine ascuns de ochii stăpînilor Ardealului.” Semnează: „A. L.” (61)

Axente Sever, născut la 15 aprilie 1821, în familia lui Axente Baciu din satul Frîua pe Tîrnave, face școală pe la Sibiu (1835-1836) și Blaj (1840-1846), unde îl are ca profesor pe Simion Bărnuțiu, va fi nevoit, din pricina implicării în manifestările naționale ale unor școlari, să se stabilească la București, unde ajunge profesor de limbă română și latină prin institute particulare și chiar la Colegiul Sf. Sava. În chip firesc, aici va intra în societatea „Frăția” și va participa la revoluția din Muntenia, unde va fi numit comisar de propagandă în județul Ilfov sau i se va încredința misiunea de organizator al mișcării la Craiova. În septembrie 1848 se întoarce în Transilvania și de la Orlat conduce vreo 200 de țărani la cea de-a treia adunare de pe Cîmpia Libertății, luînd parte apoi, în fruntea oastei țărănești, la confruntările armate – era prefect al Legiunii I – pînă în Munții Apuseni, alături de Avram Iancu, dovedindu-se priceput și curajos, drept pentru care a și fost poreclit Severu.

Cîțiva ani (1851-1854) are funcții administrative și apoi activează în mișcarea culturală, fiind unul dintre fondatorii „Astrei” – Asociațiunea

transilvană pentru literatura română şi cultura poporului roman, Sibiu, 1861, care, din 1870 şi-a organizat „despărţăminte" în Banat, Crişana Şi Maramureş –, pentru ca după 1890 să se retragă din viaţa publică, să se stabilească la Braşov (1897) şi apoi la Rîşnov (1897), unde şi moare.

Pentru concepţia politică a lui Axente Sever semnificativă rămâne scrisoarea trimisă lui Simion Bărnuţiu în aprilie 1848: *„Oare cînd om fi noi în stare să răsculăm pe românii din toate părţile într-o înţelegere şi un scop, n-am putea scoate toate din mina străinilor? Sau, cel puţin, nu am putea scăpa pe români şi pe alţii de robotă şi alte nedreptăţi ce suferă pînă acum? Cred cu tărie că s-ar afla mulţi tineri care s-ar pune bucuros în fruntea românilor. Cînd s-ar afla de bună răsculare, I. Molnar, care este primar în Comana, ar începe acolo, eu în districtul meu, C. Roman într-al său, Mărginean pe Valea Murăşului, Bătrînean pe cîmpie, Iancu pe Ampoi ş. a."* (62)

În 1883, după experienţa unei revoluţii şi după un război în care românii din principate şi-au dobîndit independenţa, viziunea celor de la Societatea „Carpaţii" era mult mai bine organizată şi planul strategic întocmit de Axente Sever le va fi fost de mare folos. Nu ştim dacă l-au cunoscut efectiv, dar legăturile dintre transilvănenii implicaţi în acţiunea din anii 1882-1883 şi 1885 ar presupune un schimb de informaţii şi strategii. Mai mult, manuscrisul eminescian despre ardeleni şi implicarea tacită a regelui Carol I în acceptarea gestului „garibaldian" de a primi din partea insurgenţilor Transilvania sugerează că planul lui Axente Sever a fost la îndemîna carpatinilor în anii 1882-1885.

„Planul lui Axente Sever se află în arhiva istorică a Bibliotecii Academei, Filiala Cluj, secţia manuscris, inv. Nr. 487, în 7 file format mare, nedatat şi fără semnătură. Prima filă poartă în colţul de sus stînga menţiunea: Axentie Severu: Plan strategic pentru cucerirea Transilvaniei. Documentul e scris de Axente Sever, fapt uşor controlabil prin comparaţii cu alte scrieri ale acestuia. Titlul e scris însă de altă mînă, probabil atunci cînd documentul a fost aşezat într-un pachet de diferite acte rămase de la P. P. Aron şi Timotei Cipariu." (63)

Vasile Curtipăceanu a editat pentru prima dată documentul rămas de la tribunul ardelean şi a studiat contextul în care a fost elaborat acest proiect afirmînd că: „Planul lui Axente Sever are o valoare deosebită pentru istoria modernă a României atît sub raportul

concepției sale strategice și teoretice, cît și din punct de vedere politic. Ambele laturi își au rădăcinile în ideile și tradițiile revoluției de la 1848. Bogata experiență a faptelor de arme ale revoluționarilor de la 1848 este valorificată de veteranul tribun și transmisă urmașilor prin conținutul acestui document. Chiar dacă textul a rămas necunoscut multă vreme după elaborarea lui, ideile fundamentale care îl străbat au fost discutate în cercurile intime ale militanților pentru idealul politic. Identitatea dintre conținutul planului strategic al lui Axente Sever și cele elaborate în timpul primului război mondial și în anii eliberării României de sub jugul fascist dovedește tradiția și continu-itatea în arta militară."(64)

Mai mult, ideea unei Dacii-Române a fost îmbrățișată de marile capete încoronate ale Europei și Mihai Eminescu nu pierde prilejul să arate publicului cititor de la noi, dar și peste hotarele românești, că gîndul unității poporului noastru i-a preocupat și pe principii luminați:

„Într-o scrisoare datată 17 septembrie 1782, Ecaterina II, după ce descrie starea de decadență a Împărăției otomane, face propunerea de împărțeală. În această propunere, aflăm următorul pasaj: «Va trebui, cred, de a stabili de mai nainte și pentru totdeauna ca între cele trei imperii (cel balcanic cu secondo-genitură rusească la Constantinopol, cel rusesc și cel austriac) va trebui să existe un stat autonom, totdeauna neatîrnat de cele trei împărății limitrofe. Acest stat despre care e vorba de a-l reconstitui, și care a existat altădată sub numele de Dacia, va putea cuprinde Moldova, Țara Românească și Basarabia sub guvernul unui monarh creștin, aparținînd ritului ce domnește în aceste posesiuni și asupra calităților personale și a devotamentului către cele două Curți imperiale să se poată întemeia pe deplin. E bine de-a stabili totodată că noul stat, al cărui suveran va fi ereditar, trebuie să rămîie cu totul neatîrnat și că nu va putea fi nicînd anexat nici la Austria, nici la Rusia – și asemenea că aceste două imperii nu vor permite nicicînd ca acest stat să fie supus unei alte puteri. Granițele acestui stat vor trebui să fie delimitate despre partea Poloniei și a Rusiei prin Dnipru și Marea Neagră, iar despre Austria prin linia de achiziținni pe cari le-a garantat M[ajestății] V[oastre] Im[periale] printr-o clauză secretă a tratatului nostru, și apoi prin Olt, pînă unde el se varsă în Dunăre. DespreTurcia, noul stat ar avea drept graniță Dunărea, pînă la gurile ei.»

Răspunsul lui Iosif al II-lea e din 13 noiembrie 1782, iar pasajul privitor la crearea unei Dacii e următorul: «Cît despre crearea unei noua Dacii sub guvernul unui prinț ereditar de religie greacă, cum și despre așezarea nepotului M[ajestății] V[oastre] pe tronul grecesc din Constantinopol, numai soarta armelor poate decide. În cazul cînd războiul ar reuși [...], nu voi ridica din parte-mi nici o dificultate pentru a împlini dorințele M[ajestății] V[oastre] Im[periale], dacă se acordă cu propriile mele interese și cu comoditatea mea.»"

De observat că în proiectul țarinei nu sunt incluse Bucovina și Transilvania, spre a nu atinge mîndria imperială austriacă dar Eminescu duce ideea mai departe și precizează: „La acestea cată să adăugăm că Iosif II avea de gînd a uni acestui stat și Ardealul, a da în el preponderența elementului românesc și de-a-l ținea întreg în atîrnare de Austria. Singurul punct care-l supăra era confesia greco-orientală a românilor; de acolo, încercări de-a cultiva repede poporul și de-al apropia de Catolicism." (65)

F. ***Cercul bezmetic al neamului românesc de sub pajura cu două capete*** prinde să pîlpîie încă din 18 iunie 1881, cînd se parafează pactul celor trei împărați, prin care s-a proiectat o politică europeană unitară a marilor imperii împotriva statelor mici. Să nu uităm că după proclamarea Regatului România, în 10 mai 1881, românii puteau fi bănuiți – și marile cancelarii au profesioniști în asemenea domeniu – că pregătesc o unitate politică destul de periculoasă pentru vecinii lor.

Societatea „Carpații", înființată la 24 ianuarie 1882, a pornit inițial cu numele „Iredenta română", ceea ce n-a fost acceptat de guvernul liberal, în ciuda faptului că deviza societății – „Noi prin noi" – nu încălca principiile liberalismului; fondatorii societății „Carpații" au fost Gh. Secășanu, Gh. Ocășanu, studenți transilvăneni; Vasile Maniu, avocat originar din Banat; Al. Ciurcu, directorul ziarului „L'Independence roumaine", venit din Brașov; lîngă aceștia s-au alăturat Ioan Slavici, din Șiria Arădeană, D. A. Laurian, N. Densusianu, N. Făgărășanu, N. Droc-Barcianu, Constantin Simțion, Nicolae Oncu, Teodor Nica, și în răstimpul unui an gruparea întrunește aproximativ 20.000 de membri.

Membrii societății erau activi, onorifici și asociați. Cei activi erau primiți sub condiția să fie *„născuți în: Transilvania, Banat, Bucovina,*

Maramureş şi Crişana, stabiliţi în permanenţă sau pentru un timp trecător în România liberă". Diploma de membru activ ordinar a lui M. Eminescu o fost semnată de preşedintele societăţii George Secăşanu şi de secretarul August P. Crainic şi rămîne o probă că poetul se ştia şi se prezenta născut în afara hotarelor României libere iar fruntaşii Societăţii „Carpaţii" îl primiseră în virtutea adevărului că solicitantul M. Eminescu era născut în Bucovina. Calitatea de membru *activ ordinar* a lui M. Eminescu nu i s-a conferit printr-o excepţie sau derogare, după cum presupun unii biografi ai poetului, ci de drept şi în conformitate cu statutele Societăţii „Carpaţii", pentru că Mihail Eminovici s-a născut într-o provincie românească aflată, prin raptul istoric din 1775, sub administraţia austriacă. Iar numele acestei provincii era Bucovina.

Cît interes a manifestat Mihail Eminescu pentru acest ţinut românesc – cel mai frecvent, bogat şi expresiv înfăţişat în versurile şi articolele sale politice – nu mai trebuie demonstrat.

Proiectul de activitate culturală a Societăţii „Carpaţii" pe anul 1882 e întocmit de Ioan Slavici şi Mihail Eminescu şi are următoarele puncte:

„1. Să se constituie un comitet compus din bărbaţi capabili şi serioşi, care publică fie la Braşov, fie la Arad o foaie literară ilustrată sub redacţiunea unui scriitor de acolo, bogată şi variată, ferită de orişice tendinţă politică, cu desăvîrşire ieftină şi răspîndită cu preţ mai mare şi în România, iar după ce foaia va fi prins sigur rădăcini peste Carpaţi, publicarea să se continue în România.

2. Să se înfiinţeze o bibliotecă universală română, scrieri alese cu îngrijire din literatura română şi traduse bine din literaturile streine, tot ceea ce e mai bun şi mai interesant şi să se vîndă cu preţuri reduse cît mai multe exemplare din biblioteca aceasta.

3. Să se pună toată stăruinţa ca cărţile bisericeşti să fie revizuite mai înainte de a se tipări de o comisie de scrietori români.

4. Să se pună la cale reprezentaţiuni teatrale de diletanţi, numai piese clasice traduse în româneşte, în care rolurile principale sunt jucate de cei mai buni actori şi de cele mai bune actriţe.

Să fie ajutate reuniunile de cîntări din Braşov, Sibiu şi Lugoj a da în deosebite localităţi concerte, la care iau parte celebrităţile noastre muzicale." (66)

Precum se ştie dar nu prea se pune în directă legătură, punctul 1 din acest proiect de activitate va fi tradus în faptă, ceva mai tîrziu dar în directă legătură cu orientarea României spre alianţa cu Austro-Ungaria, prin plecarea lui Ioan Slavici la Sibiu şi prin redactarea revistei „Tribuna". Cu ce fonduri se vor întreba curioşii? Cu fonduri din partea guvernului României şi a unor politicieni, între care şi junimiştii, pentru a-şi îndulci remuşcările în urma orientării politicii externe româneşti spre imperiile german şi austro-ungar, cu consecinţa abandonării susţinerii culturale şi politice a românilor din Transilvania.

Dar, dincolo de preocupările culturale făţişe, Societatea „Carpaţii" avea un scop bine precizat în ascuns şi ceva din secretul membrilor activi a fost aşternut într-o pagină din manuscrisul 2263, 44 r, unde sînt însemnate în grabă rîndurile:

„Ardelenii să nu se facă cetăţeni români, ci să rămînă supuşi austriaci ca să se poată-ntoarce cu toate drepturile în Austria. Să ceară numai consul special la Bucureşti. Eu sunt născut în Bucovina. Tată meu e bucovinean. Un grec ca Vogoride n-a fost nefiind a..* l al f..*. cetăţean.*

în caz

Nu pun[em] guvernul decît dacă ne dă un act formal de abdicaţie în mână.

-- Nu mai putem lăsa soarta istorică a ţării pe asemenea mâni. --

Societăţi: Carpaţii şi Balcanii, societăţi a tuturor Românilor, veniţi în ţară."

(Semnul * marchează o lecţiune nesigură după copia Ms. 2263, ce ne-a pus-o la dispoziţie d-l Valentin Coşereanu, de la Memorialul Ipoteşti, pentru care amabilitate îi mulţumim şi pe această cale.)

Sublinierile aparţin poetului: prima, cu două linii, cea de a două cu trei linii, şi corelează în mod evident abdicarea Regelui Carol – ale cărui nume, rang şi reacţie la acţiunea politică a iredentiştilor, Eminescu s-a ferit să le scrie după cuvintele „în caz..." – de activitatea celor două societăţi ale românilor veniţi în ţară. (67)

Cum între aceste file scrise în prima jumătate a anului 1883, sub titlul ***Noua Romă,*** consemnînd idei şi perspective în direcţia luptei de

emancipare națională, pentru unirea tuturor românilor într-un singur stat, fila 44 r face mențiune clară asupra societății „Carpații", ca și asupra unei alte societăți „Balcanii" (pentru că pluralul „societăți" exclude lectura unui singular „societatea" cu numele „Carpații și Balcanii"), avem un document hotărîtor pentru a corela cîteva elemente importante din biografia poetului, și anume:

a) Mihail Eminescu s-a născut în Bucovina și acest fapt a marcat constant și iremediabil atitudinea sa cultural-politică față de Imperiul Austro-Ungar;

b) Societatea „Carpații" avea toate șansele să producă o schimbare radicală în politica României față de românii din teritoriile aflate sub administrație străină, pricină pentru care, din ordinul guvernului, societatea a și fost desființată oficial în ziua de 28 iunie 1883;

c) Proaspătul Regat al României își orientase acțiunile diplomatice spre Puterile Centrale și spre Imperiul Austro-Ungar, cu care se negociază în acele zile un tratat secret;

d) Mihail Eminescu, redactor la ziarul „Timpul" și membru al Societății „Carpații" reacționează violent în fața mașinațiilor politicianiste ce nu țineau seamă de soarta românilor aflați sub stăpînire străină;

e) Cine cunoștea articolele lui Eminescu în legătură cu cedarea teritoriilor basarabene în condițiile războiului din 1877-1878 își putea lesne închipui ce atacuri va desfășura poetul în urma tratatului (dacă nu rămînea) secret dintre Regatul României și Imperiul Austro-Ungar;

f) Punerea poetului în cămașă de forță traduce perfect și la timp – în ziua de 28 iunie 1883 – ordinul transmis de P. P. Carp de la Viena: *„Și mai potoliți-l pe Eminescu!"*;

g) Materialele tipărite în presa vremii despre nebunia poetului Mihail Eminescu constituie documente ... oficiale pentru convingerea Vienei că ziaristul Eminescu a fost eliminat din riscurile dezvăluirii și incriminării tratatului secret dintre Regatul România și Imperiul Austro-Ungar;

h) Internarea lui Mihail Eminescu la sanatoriul vienez din Ober-Döbling nu a fost un gest de caritate din partea prietenilor poetului, ci o garanție din partea politicienilor români către curtea imperială austro-ungară că ziaristul de la cotidianul „Timpul" din București nu mai are cunoscuta și temuta autoritate publicistică;

i) Atît medicul prof. dr. Obersteiner de la Sanatoriul din Döbling (vezi scrisoarea din 10 fevruar 1884, către Titu Maiorescu, unde întoarcerea lui Eminescu „*în țară din felurite puncte de vedere nu se poate încă recomanda*") cît și pacientul său Mihail Eminescu (care-i spunea lui P. Misir, în mai 1884 că el este „*ein aufgegebener Mensch*" – un om sacrificat) aveau cunoscute clar motivele politice pentru care ziaristul de la „Timpul" a fost scos din scena publicistică românească și, sub pretextul nebuniei, ținut departe de capitala României;

j) Cel ce l-a însoțit pe Eminescu la sanatoriul de lîngă Viena, precum și în călătoria prin Italia, bun prieten încă din vremea studiilor de la Cernăuți și Viena, Alexandru Chibici-Revneanu, cunoștea în amănunt dedesubturile acestui scenariu al nebuniei poetului și a refuzat să-și aștearnă pe hîrtie amintirile dintr-o pricină foarte serioasă: „*Europa dorește să trăiască în liniște.*"

k) Eliminarea din ediția de ***Poezii***, 1883, a celor trei strofe din poema *Luceafărul*, care în versiunea din Almanachul Societății Socialu-Literare „România Junâ" din Viena, 1883, întruchipau geniul *filosofic* „Să-ți dau înțelepciune?", geniul *poetic* – „Vrei să dau glas acelei guri...?" și geniul *politic* – „Vrei poate-n faptă să arăți...?", îi permitea criticului Titu Maiorescu să restrîngă genialitatea lui Eminescu din cele trei domenii – filosofic, politic și poetic – doar la poezie; or, poetul avea o viziune foarte clară asupra acestor trei forme de expresie a adevărului:

„*Martirul, eroul și înțeleptul sunt numai trei forme ale unei și aceleiași substanțe: adevărul. Dar un erou cît de mărginit în privirea înteligenței, dar un martir ignorant, dar un înțelept și puțin viteaz – cîteși trei cunosc același stări – vedem suma lor. Pentru cîteși trei există un sacrificiu pentru un lucru care nu sunt ei înșiși și care se răsfrînge asupra semenilor lor. De aceea la martir și la erou poate subsista un transitus per filium medium, o trecere a tendinței lor în [ilizibil] adevărate prin un principiu aparent fals, dar ceea ce ei au simțit este adevărat.*

În sfîrșit, adevărul e stăpînul nostru, nu noi stăpînii adevărului." (68)

l) Intervenția lui Maiorescu nu s-a limitat numai la modificarea unui text – capodoperă totuși! – a cărui formă definitivă a fost încredințată tiparului de către poet, ci se va prelungi și asupra manuscriselor rămase de la Eminescu, din care criticul, în răstimpul celor peste cinsprezece ani cît le-a păstrat pînă la donația către Academia Română

(1902), a înlăturat orice element referitor la momentul politic din vara anului 1883;

m) Grija pe care i-a purtat-o Titu Maiorescu şi bolnavului Eminescu şi poetului Eminescu are toate şansele să fie expresia remuşcării de a-l fi sacrificat („*Cînd l-oi ştie pe Eminescu plecat, ajuns cu bine şi aşezat în Iaşi, atunci abia îmi voi permite să mă gîndesc la ale mele.*", în „Vinerea Mare seara, 1884" – de ce tocmai aceste cuvinte exact în ziua în care a fost răstignit Iisus Hristos?) pe cel mai mare poet al tuturor românilor pe altarul politicii. (69)

Că Societatea „Carpaţii" îngrijora Împărăţia Austriacă avem următorul document, între atîtea altele, emise de serviciile secrete austro-ungare, ce poate sugera şi măsurile luate din vreme dar netrecute în nici un act cezaro-crăiesc: Din Bucureşti, baronul Mayr transmite, în 23 mai 1883, stil nou, la Viena, către Kálnoky, o notiţă privitore la nou înfiinţata secţie din Ploieşti a Socităţii „Carpaţii" precum şi lista membrilor acestei societăţi din principalele oraşe din România. Aceşti membrii sunt:

Bukarest
1. Vasile Maniu, Deputierter
2. I. Maniu, Profesor
3. Dimitr. Laurian, Redakteur der „Romînia liberă"
4. M. Eminescu, Redakteur des „Timpul"
5. Gr. H. Grandea, Redakteur des „Resbelul"
6. Al. Ciurcu, Journalist
7. Juga, Sekretär bei der rum. Akademie
8. Gr. Tocilesco, Custos des Museums
9. Circa, Profesor
10. N. Densuşianu, Advokat
11. B. P. Hasdeu, Staatsdirektor
12. Theodor Nica, Advokat
13. Mihail Berariu, Sektionschef bei den rum, Eisenbahnen
14. A. Chibici, Beamter bei den rum. Eisenbahnen
15. I. Brătianu, Beamter bei den rum. Eisenbahnen
16. Valerian, Advokat
17. Nic. Droc Barcian, Profesor
18. Dumitru Preda, Profesor
19. Orgidan, Advokat
20. I. Iososf, Intendent der Palais Dacia

21. Andrieş, Beamter bei dem Telegraphenamte
22. I. A. Ciura, Apotheker
23. I. O. Vesa, Droghis
24. Titu Maiorescu, Deputierter
25. Cg. I. Maitanu, Advokat
26. Mincu, Beamter bei dem Tabakmonpol
27. Paul, Beamter bei dem Tabakmonopol
28. Comşa, Beamter bei dem Tabakmonopol
29. I. Frâncu, Komissionär und Publizist in Predeal
30. I. Slavici, Profesor
31. Ovid Buteano, Administrator im Bezirke Babadag
32. Dr. Drăgescu, Adminstrator im Bezirke Küstendje (Dobroudsha)
33. Andrei Dan, Administrator im Bezirke Tulcea
34. Nae Rucăreano, Grossgrundbesitzer, Publizist in Câmpulung
35. N. Colceag, Beamter der Ass „Dacia Romania"
36. I. Comşa, Beamter bei dem Târgovişter Bahnhof
37. Bediţeanu, Kaufmann str. Luterana
38. I. R. Boroş, Kaufmann
39. Petru Boroş, Kaufmann
40. Cepescu, Ingineur
41. Aug. Frăţilă, Profesor
42. Nic. Borliu, Profesor
43. Nitza Mann, Kaufmann str. Baratiei
44. Stan Constantinesco – Kaufmann – str. Baratiei
45. I. Bobesch, Kaufmann – str. Baratiei
46. Theodor Ciurcu, Bankier
47. Pascu, Bankier
48. Petruţ, Beamter beum Staatsarchiv
49. I. Gologan, Kaufmann, str. Victoriei
50. V. Gologan, Kaufmann str. Victoriei
51. Munteanu, Kaufmann str. Colţea
53. Ţepeneag, Beamter am Bahnhof
54. Vasile Gheorghiu, Beamter bei G. Mortinovici
55. Furnică, Beamter bei G. Mortinovici
56. Borzea, Beamter bei G. Mortinovici
57. D. Moroianu, Kaufmann
58. Al. Moroianu, Bankier
59. G. Moroianu, Grosshändler str. Smârdan
60. Voicu Corneanu, Beamter bei G. Popesco, str. Baratiei
61. Vasile Lupan, Buchhalter im Hotel Dacia
62. I. N. Radovici, Kaufmann

63. F. Iunde, Kaufmann bei G. Popescu
64. D. Iuga, Chef des Tabakmonopols
65. Ioan Găitan, Grossgrundbesitzer
66. Alex. Eremia, Arendator
67. A. M. Belgaroghi, Kaufmann
68. Radu Pititi, Beamter bei der „Dacia Romana"
69. Iosif Popescu, Inginieur
70. A. Nasta, Beamter bei der Nationalbank

Craiova
71. Gh. Chițu, Advokat
72. Faur, Professor
73. M. Străjan, Professor
74. A. Bodescu, Schulaufscher des Galatzer Distriktes

Piteşti
75. I. I. Rădulescu, Advokat
76. M. Dimancea, Deputierter, Advokat

Giurgiu
77. D. Droc Barcianu, Direktor des Gymnasiums
78. B. Constantinesco, Domänendirecktor

Ploieşti
79. Rosnoveano, Subprefeckt
80. Vasile Rocneanu, Professor
81. Petru Belu, Kaufmann
82. Z. Ovesa, Buchhalter beim F. H. Radovice
83. Stănescu, Kaufmann

Buzău
84. Dan, Magistrat

Râmnicu-Sărat
85. Popesco, Deputierter

Focşani
86. Caian, Direktor des Gymnasiums

Brăila
87. T. Tacit, Direktor des Gymnasiums
88. Bandinschi, Advokat
89. Dr. Grigoresco, Apotheker
90. Dr. Arsenie, Primararzt
91. Nicolae Perlea, Kaufmann

92. Emil silvian, Kaufman

Galaţi
93. A. Radu, Professor
94. Cetăţenu, Gymnasialdirektor
95. I. Mihăilesco, Redakteur und Professor
96. Bărbescu, Professor und Journalist
97. Popescu, Advokat
98. Nica, Gutsbesitzer
99. M-me Constantinesco, Erzieherin

Botoşani
101. Dr. I. Radu
102. Gh. Rusu, Grundbesitzer
103. I. Niculesco, Professor

Piatra
104. Gridov, Senator
105. Nicolesco, Inginieur

Roman
106. S. Stan, Richter
107. Melchisedec, Bischop

Bacău
108. Manoliu, Advokat

Bârlad
109. Popesco, Professor
110. Neagoe, Professor
111. Pane, Professor

Vaslui
112. V. Cata, Richter

Iassy
113. P. Suciu, Universitätsrektor
114. I. Simionescu, Staatsanwalt beim Appellhof
115. M. Pompiliu, Professor
116. I. Pop Florentin, Direktor des Lyzeums
117. Emilian, Universitätsprofessor
118. M-me Veronica Micle, Schriftstellerin
119. Dr. S. Conga, Apotheker
120. I. Creangă, Professor
121. Groza, Maior in Galatz
122. Ignat, Maior in Giurgeo" (70)

Am reprodus această nu prea lungă listă (prea puțin cunoscută de literați) cu membrii Societății „Carpații" pentru că informațiile din notița serviciului secret nu se opreau la Viena, ci erau transime în destul de scurtă vreme către autoritățile admnistrativ-politice din ținuturile românești de sub coroana cezaro-crăiască. Astfel, în Cernăuți, pe adresa președintelui Bucovinei, Alesani, ajunge următorul document:

„Notiță dată în București, 16 mai 1883. Ieri Societatea „Carpaților" a sărbătorit în sala Orfeu cea de-a 35-a aniversare a revoluției din Transilvania, la care au participat 77 de persoane... Sala era împodobită, ca și la ultimul bal al Societății, cu stemele tuturor provinciilor românești, numai că de astă dată în locul tricolorului flutura drapelul roșu al revoluției.

Pe pereți se puteau vedea transparente cu numele conducătorilor revoluției și cu apeluri care cereau unirea provinciilor ungurești cu patria-mamă. La banchet nu au participat nimeni din activiștii importanți, afară de Laurean, proprietarul «României libere», mulți redactori, secretarul Academiei, Bariț, 4 ofițeri în termen și o grupă de români din Transilvania care erau ca oaspeți.

Laurean a ținut un toast despre unirea românilor din Transilvania cu români din regat. Bariț a vorbit despre regimentele militare române, despre dorobanți și despre muzica de regiment.

Pînă aproape de ora două s-au interpretat cîntece naționale ca «Deșteaptă-te, române», «La arme» ș. a.

Azi «România liberă» a publicat un articol consacrat special acestei comemorări care s-a terminat cu următoarea frază: «Înainte! Victoria definitivă și viitorul aparțin cauzei naționale» (71)

Mai interesantă, pentru discuția noastră, este adresa din 25 mai 1883, de la Ministerul de interne din Vinea către președintele Bucovinei, Alesani, în care de iznov se face referință la Societatea „Carpații" din Ploiești:

„Din izvoare confidențiale aflăm că în București, Ploiești, precum și în alte orașe mai mari ce sunt mai aproape de granițele noastre se constituie filiale ale Societății «Carpaților».

Membrii titulari în mare majoritate sunt foști cetățeni din teritoriile răsăritene ungare din Transilvania, din Banat și din Bucovina.

Cît priveşte societatea din Ploieşti, ea are peste tot în oraşele de lîngă frontieră Cîmpina, Urlaţi, Mizil, Vălenii de Munte oamenii lor, care contribuie la dezvoltarea societăţii.

Aceşti agenţi vin de peste tot la Ploieşti, unde asistă la adunări, fac rapoarte, sacrificîndu-se orbeşte ideilor naţionale. Aceste întruniri se ţin în mare taină şi despre cele văzute acolo nu se vorbeşte nimic.

Societatea dispune de bani, care se acumulează din teritoriile noastre, precum şi de la membrii societăţii care plătesc cotizaţii.

Toată corespondenţa, exceptînd poşta, se poartă numai la cererea membrilor de încredere ai societăţii.

Referindu-ne la ordonanţa din 26 mai a. C. Nr. 2753 / M. I., avem onoarea să Vă trimitem lista celor mai activi membrii ai societăţii, care trăiesc în principalul oraş al României, precum şi în oraşele din provincie.

Viena, în 25 iunie 1883." (72)

Şi funcţionarul reproduce întocmai lista pe care Viena o primea de la Bucureşti în data de 23 mai 1883.

După episodul cu carpatinii din iunie 1883 şi după semnarea de către România a Tratatului secret cu Tripla Alianţă, Societatea „Carpaţii" şi-a continuat activitatea şi i se cunosc bine manifestările din rapoartele serviciilor secrete austro-ungare, iar cel mai semnificativ document rămâne *Proclamaţia revoluţionară a Iredentei Române* din 18 august 1885 adresată transilvănenilor:

„*Ceea ce ni se impune astăzi, e starea de revoluţie într-ascuns, la adăpostul nopţii, în umbra pădurilor... Nu ştiţi ce lesne se poate preface în cenuşă toată bogăţia unui grof, unui baron, care de la voi o ia, pentru ca spre ruina şi pieirea voastră să o îndrepteze...*

Şi mai vîrtos încetaţi de a vă gîndi la împărat. E un tiran care vă cere punga şi sîngle scump al copiilor voştri şi nu vă dă în schimb decît urgia şi dispreţul. Cine caută să mai întreţie în voi cultul acestui fetiş e duşmanul nostru, e inamicul progresului nostru." (73)

*

În concluzie, mărturisirea olografă „*Eu sunt născut în Bucovina. Tată meu e bucovinean.*" nu poate fi suspectată de fals tocmai fiindcă nu are nici un mobil oficial. Însă poate stîrni mai multe explicaţii:

- Mihail Eminescu, fiul cetăţeanului austriac „sudit nemţesc" Gheorghe Eminovici din Bucovina, a fost născut în Bucovina, însă părinţii au ascuns public acest fapt pentru a nu-l expune pe băiat legilor Imperiului Habsburgic, legi de care tocmai a scăpat Gheorghe Eminovici trecînd „cordunul" în Moldova;

- Toate declaraţiile oficiale făcute în scris de Mihail Eminescu – la şcolile din Cernăuţi, la universităţile din Viena şi Berlin, în registrul Societăţii „Junimea" din Iaşi, în actele de stare civilă – conţin în chip expres oraşul Botoşani sau, la modul general, ţinutul Botoşani tocmai spre a nu trăda adevăratul loc de naştere, în Bucovina, aflat sub administraţia austriacă;

- Abia la Bucureşti, în momentul în care se înfiinţează Societatea „Carpaţii", poetul îşi declară deschis adevăratul loc al naşterii sale spre a se consacra luptei pentru eliberarea românilor de sub administraţiile străine.

- Naşterea lui Eminescu în Bucovina întemeiază în mod logic expresia literar-poetică a admiraţiei şi dragostei sale pentru această provincie românească, ataşamentul său perpetuu pentru românii din provinciile aflate în afara hotarelor României libere şi neobosita rîvnă cu care a condamnat în scris puterile străine pentru politica lor de detrunchiere a românilor.

Într-un cuvînt, pentru restabilirea adevăratei zile de naştere şi a locului naşterii pruncului soţilor Eminovici, botezat la Biserica Uspenia din Botoşani în ziua de sîmbătă, 21 ianuarie 1850, cu numele *Mihail,* nu sînt suficiente doar documentele de arhivă – întrucît adesea aceste documente mai degrabă au fost menite să ascundă un adevăr, decît să-l arate lumii ca pe un păcat – şi biograful poetului nostru naţional va trebui să-i citească ora naşterii după cel puţin patru ceasornice: al timpului cosmic, al timpului cultual-ritualic din calendarul creştin ortodox, al timpului biologic din trupurile celor doi părinţi şi al timpului poetic din ceea ce ne-a lăsat scris Mihail Eminescu.

Dar toate aceste cercuri alcătuiesc un ghem destul de încîlcit...

G. ***Cercul tripticului împărătesc*** se perfectează prin Tratatul secret al României cu Tripla Alianţă, considerat un mare succes politic al guvernanţilor români în plan european, însă, concret, nu a rodit decît o

amînare a prăbuşirii cu mare hurăt a împărăţiei cezaro-crăieşti. Ceea ce ne-a interesat pe noi în aceste pagini a fost doar paguba colaterală purtînd numele Mihail Eminescu.

Sînt însă cîteva amănunte bizare în asemenea scenariu:

1. Ziua plecării lui M. Eminescu la Viena se întîmplă să fie la două zile după semnarea tratatului secret de Alianţă dintre Regatul Român, Împărăţia Austro-Ungară şi Germania,

2. Aflat în tren, cu cîteva minute înainte de plecarea spre Viena, în Gara de Nord, într-un cupeu cu fereastra lăsată în jos pentru convorbiri cu grupul – Maiorescu, Livia, fiica mentorului junimist, – care ţinea să-i ureze drum bun şi grabnică însănătoşire, Eminescu nu încetează să scuipe „abundant", peste pervazul ferestrei, în direcţia celor de pe peron, şi îşi va continua lucrarea dispreţuitoare chiar şi după ce fereastra a fost închisă;

3. Bolnavului cetăţean român, Mihail Eminescu nu i se eliberează un document obişnuit pentru trecerea frontierei, un paşaport cum a primit la vremea trecerii cordunului bucovinean pentru a merge la şcoala din Cernăuţi, sau precum avea Titu Maiorescu sau Ioan Slavici pentru călătoria prin statele împărăţiei austriece;

4. Păzitorul, însoţitor oficial (sanitar, administrativ, militar, diplomatic?) al bolnavului nu are identitate naţională, civilă sau militară (guardian spitalicesc, poliţist, emisar diplomatic, agent secret?);

5. Alexandru Chibici-Revneanu, prietenul lui Eminescu, jurist la Căile Ferate Române, posesorul unui permis de călătorie gratuită pe drumurile ferate româneşti şi europene, a refuzat să vorbească ulterior despre modul în care au decurs călătoria pînă la Ober-Döbling, instalarea bolnavului în sanatoriul ales, externarea poetului însănătoşit şi excursia lui întremătoare prin Italia, sub un motiv enigmatic: *„Europa vrea să trăiască în pace!"*

Ceea ce ne îndreptăţeşte să vedem ce se întîmpla la acel ceas în Europa, întrucît, cu un an înainte de a fi capturat în baia lui Mitraşewschi, Eminescu scria în „Timpul" din 17 iunie 1882:

„Vorbind, într-unul din numerele precedente, de scăderea prestigiului diplomaţiei franceze, am emis opiniunea că ceea ce domină astăzi Europa este voinţa atotputernică a cancelarului de fer. /

Pentru oricine a urmărit cu puţină atenţie politica esterioară a ultimilor ani, acest adevăr nu mai poate suferi nici o discuţiune. Prinţul de Bismarck este arbitrul situaţiei actuale, nimic nu se face fără ştirea şi consimţământul lui.

Graţie geniului politic cu care l-a înzestrat natura şi pe care înşişi adversarii săi cei mai înverşunaţi au fost siliţi să i-l recunoască, Germania, şi în special Prusia, a căpătat de la războiul din 1866 şi, mai cu seamă de la colosalul duel franco-german din 1870, o vază şi o preponderenţă necunoscute în istoria ei naţională. De atunci Berlinul a devenit centrul Europei. Soarta popoarelor nu s-a mai hotărît la Paris sau la Londra, ci pe malurile Spreei şi, ori de cîte ori o cestiune importantă a fost pusă în joc, diplomaţia s-a adresat primului ministru al împăratului Wilhelm spre a o rezolva. Cine nu ştie, bunăoară, ca să dăm decît acest exemplu, că francezii nu s-au decis să întreprindă campania Tunisiei decît după ce s-au asigurat mai întîi de aprobarea ermitului de la Varzin?

Cititorii noştri îşi aduc aminte negreşit că fostul ministru de externe al Franţei, onorabilul d. Barthelemy Saint-Hilaire, s-a crezut dator, în naivitatea sa, să mulţumească public prinţului de Bismarck printr-o scrisoare apărută într-un ziar german pentru această condescendenţă abilă şi să-l trateze de «cel mai bun amic al Franţei!»

Oricare va fi aprecierea istoriei nepărtinitoare asupra conduitei acestui «amic» faţă cu naţiunea franceză şi ori în ce mod o va califica, este de netăgăduit că Germania trebuie să fie mîndră de autoritatea incontestabilă pe care patria lor a dobîndit-o astăzi în concernul european.

Fără a fi o putere maritimă de prima linie şi fără a avea decît nişte interese foarte problematice în Egipt, Germania, numai prin cancelarul ei, a reuşit să neutralizeze influenţa franco-engleză în această ţară, să ţie în eşec [şah] flotele combinate ale celor două mari puteri şi să facă ca influenţa ei să predomine la Cair.

Victoria strălucită pe care prinţul de Bismarck a repurtat-o cu această ocaziune este fără precedent în istoria diplomatică a Europei. Anglia şi Franţa, înţelegînd prea tîrziu cursa ce li s-a întins cu acea nenorocită demonstraţiune navală, destinată să rămînă fără sancţiune încă de la început, s-au văzut nevoite să recurgă la o conferinţă internaţională spre a-şi ascunde retragerea din acţiunea imprudentă ce-au

întreprins. Protocolul de dezinteresare ce au subscris împreună cu celelalte puteri şi mănţinerea statului quo în valea Nilului, statut quo primit să serve de bază deliberărilor conferinţei, dovedeşte cu prisos dorinţa lor de a scăpa din încurcătura diplomatică în care s-au aruncat. Este învederat însă pentru toată lumea că prestigiul acestor ţări, în ochii popoarelor musulmane, a suferit o gravă atingere şi va trebui vreme la mijloc spre a-i reda aureola pe care au avut-o în trecut. O zi întreagă populaţiunea europeană a Alexandriei a fost măcelărită de arabi fanatici, fără să-i sară nimeni în ajutor, deşi se aflau în port şaisprezece cuirasate de primul rang conţinînd aproape opt mii de marinari. Acest singur fapt este de ajuns spre a dovedi desăvîrşita lipsă de prevedere a celor două puteri aliate şi inteligenţa superioară cu care prinţul de Bismarck a lucrat în afacerile Egiptului.

Dacă din acest punct de vedere suntem obligaţi să admirăm activitatea colosală a puternicului cancelar şi geniul fără seamăn cu care ştie să conducă destinele ţării sale, nu ne putem împiedica însă să ne exprimăm adîncile noastre temeri în privinţa politicei sale faţă cu celelalte mici naţionalităţi ale Europei.

Prinţul de Bismarck este reprezentantul cel mai convins şi cel mai autorizat astăzi al ideii pangermanice. Idealul său, realizat în mare parte în urma războiului din 1870, ideal care nu mai e un mister pentru nimeni, este de-a reuni într-un singur mănunchi membrele desfăcute ale marii familii germane şi de-a le pune sub sceptrul puternic al Habsburgilor. Aceasta explică pentru ce el împinge necontenit Austria spre sud. Ocupaţiunea militară a Bosniei şi Herţegovinei, devenite astăzi provincii austriece, este primul pas către confederaţiunea balcanică pe care voieşte a o pune sub dominaţiunea coroanei habsburgice. Dîndu-i compensaţiuni în Orient, el va putea mai uşor să-şi atingă scopul, care este de a atrage la sine elementele germane ale monarhiei dualiste.

O broşură apărută de curînd la Paris sub titlul: *Scopurile d-lui de Bismarck în Orient* învederează cu suficiente aceste tendinţe ale Germaniei. Vorbind de înţelegerea ce ar fi avut loc între comitele Andrassy şi prinţul de Bismarck în urma războiului ruso-turc, iată cum se exprimă autorii acestei broşuri:

«Planul conceput, fixat şi adaptat de cei doi cancelari a fost următorul: a face din Austria, sub sceptrul Habsburgilor, miezul unei

confederaţiuni dunărene şi balcanice, în care să intre: Ungaria, Boemia, Croaţia, Styria, Slovenia, partea slavă a Dalmaţiei, Bosnia şi Serbia, România, Muntenegrul, Albania şi toată Macedonia pînă la ţărmul Salonicului, cu porturile Kavalla şi Dedegaci. Acest imperiu va fi mărginit la sud cu Grecia şi cu marea Archipelagului, şi la sud-est cu vilaetul Adrianopolui, care ar rămînea provizoriu sub dependenţa Turciei.

Cum vedem, cabinetul vienez abandona Germaniei, în schimbul concursului său în Orinet, populaţiuni germanice şi italice ale Alpilor, care se întind din sudul Bavariei pînă la Adriatica, cuprinzînd Styria, Tirolul, Carintia, Carniolia şi Tretinul, cu porturile Triestului şi ale Polei, cari populaţiuni sunt evaluate între şase şi şapte milioane de locuitori.

Cu ajutorul acestei combinaţiuni, prinţul de Bismarck va intra în curînd în posesiunea provinciilor germane ale Austriei.»

Aşadară, pericolul este real. Înglobarea României în mijlocul elementelor eterogene din care se compune Peninsula Balcanică ar fi o adevărată nimicire a elementului latin de la Dunăre. Dacă soluţiunea admisă de cei doi cancelari poate fi privită cu favoare de utopiştii şcoalei demagogice, care preconizează de atîta timp la noi această idee a confederaţiunii, ea trebuie să îngrijoreze toate spiritile serioase, cari ţin la vitalitatea şi la viitorul neamului românesc.

Destăinuirile autorilor broşurei de care am vorbit mai sus sunt confirmate de cele ce se petrec în fiecare zi şi nu pot fi luate ca o simplă ipoteză. Ocuparea Bosniei şi Herţegovinei, înrîurirea atotputernicei Austrii în afacerile interioare ale Serbiei, persistenţa neobosită a acelei puteri de a pune mîna pe Dunăre, artera de viaţă a României, sunt probe netăgăduite de scopul ce urmăreşte puternicul cancelar.

Ne mărginim a atrage cea mai serioasă atenţie a românilor asupra acestor revelaţiuni ameninţătoare. Dacă pericolul nu este încă astăzi la porţile cetăţii, nu se ştie ce ne va aduce ziua de mîne. Caveant consules!" (74)

După investigaţiile lui N. Georgescu, textul din „Timpul" a fost semnalat de „România liberă", în nr. din 19 iunie 1882, rezumat, comentat – „Noi, românii, trebuie să fim mai atenţi, căci pericolul este mare. Cine ştie ce ne va aduce ziua de mîne.", de „Binele public", în

nr. din data de 19 iunie 1882, de „L'Indépendence roumaine", şi chiar de „Românul", dat fiind faptul că textul eminescian viza aliaţele balcanice vînturate de C. A. Rosetti, care îl comentează în nr. din ziua de 20 iunie 1882:

„Prin urmare, conservatorii, care pînă mai ieri ziceau că nu fac politică externă pe cînd sunt în opoziţiune, astăzi văd un pericol ivindu-se pentru România şi dau strigătul de alarmă. Pînă aici nu putem decît să fim foarte satisfăcuţi de redeşteptarea politicilor de la *Timpul* din letargia în care îi aruncase faimoasa lor campanie contra anti-autohtonilor. E bine, e necesar ca opoziţiunea să exprime ideile ei asupra politicei exterioare, căci poate veni momentul în care le va aplica şi ţara are dreptul să cunoască intenţiunile celor care vor fi chemaţi a conduce destinele ei. Dacă, dar, *Timpul* s-ar fi mărginit a aprecia politica esternă şi-a indica credinţele amicilor săi în privinţa ei, n-am fi avut nimic de zis; dar foaia conservatoire nu se poate opri d-a denatura istoria noastră contimporană spre a putea s-o atace. Dînsa ne acuză c-am fi favorabili planului atribuit principelui de Bismarck d-a forma o confederaţiune sub sceptrul Habsburgilor şi, spre a proba această imputare, zice că noi preconizăm de-atîta timp idea confederaţiunii. Aci, confraţii noştri se-nşeală în bună cunoştinţă de cauză. În adevăr, am susţinut mulţi ani idea confederaţiunii popoarelor balcanice, dar ce fel de confede-raţiune era aceea pe care o propuneam noi? Aceea care avea ca deviză: Oriintele să aparţină popoarelor Oriintului. În această confederaţiune nu era nici cestiune de preponderenţa sau egemonia austriacă sau rusească. Eram noi, popoarele Oriintului, dar numai noi şi prin noi înşine. Noi doream să vedem pe cei mici unindu-se spre a rezista la poftele celor mari. Ce asemă-nare are însă o confederaţiune în asemenea condiţii cu aceea de care vorbeşte *Timpul*?"

Comentatorul de la „Românul" nu pierde prilejul spre a le aduce aminte conservatorilor de „direcţiunea" către Occidentele German pentru care pleda în „Deutsche Revue" însuşi Titu Maiorescu în 1880:

„Conservatorii noştri nu se pot deprinde d-a nu crede în străini şi le vine greu d-a crede că alţii au voit şi voiesc ca naţiunea română să existe prin ea însăşi, să trăiască propria sa viaţă. Ei nu vor să ştie, nu vor să înţeleagă că confederaţiunea balcanică pe care o doream şi am susţinut-o atîţia ani era esenţialmente de conservaţiune naţională. Spre

a putea lovi în cei pe care îi numeşte demagogi, *Timpul* nu se sfieşte d-a imputa unor bărbaţi care toată viaţa lor au luptat pentru naţionalitate şi libertate, intenţiunea d-a lucra pentru înglobarea României în mijlocul unor elemente eterogene.

Şi cine ne face o imputare atît de gravă? Cei care anul trecut publicaseră în foile germane şi-n *Timpul* articole-programe prin care susţineau că singura atitudine ce convine României este d-a se alipi politicei austro-germane. Aici inconsistenţa protivnicilor noştri s-arată în toată goliciunea ei. Cum, onorabili confraţi, acum un an politica austro-ungară era idealul vostru, unul dintre şefii dumneavoastră şi ilustru orator al partidei conservatoire desvolta în *Deutsche Revue* o întreagă programă a junilor conservatori („jungconservativen") în ceea ce priveşte politica externă. Această programă conţinea o adevărată înglobare a României în complexul politicei Europene Centrale..."

Aceste comentarii probează că articolul din „Timpul" era un semnal grav, că ţintea o ţesătură diplomatică în care era prinsă şi România şi că ziaristul de la organul conservatorilor dibuise expresia limpede şi concisă pentru exprimarea unui adevăr îngrijorător pentru neamul românesc. Ironia editorialistului din „Românul" este sarcastică dar şi cu un sugestiv accent ameninţător: „Ei! Onorabili protivnici! Cheile cetăţii sunt în mînile naţiunii şi, dacă vom judeca după experianţa trecutului, suntem autorizaţi a zice că steaua României a voit ca în împrejurări atît de grave aceste chei să nu fie în mînile d-voastră!" (75)

Dar să nu uităm că articolul lui Eminescu şi comentariul din „Românul" apar cu aproape un an înaintea încorsetării ziaristului de la „Timpul" în cămeşoiul de forţă din ziua de marţi, 28 iunie 1883, şi cu doar cinsprezece luni înaintea semnării Tratatului secret de alinaţă a Regatului România cu Austro-Ungaria şi Germania!!!

De aceea simptomurile bolii lui Eminescu trebuie căutate într-un cerc mai larg, pe care l-am numi *cercul tripticului împărătesc* întrucît cuprinde interesele Germaniei, ale Austriei şi ale Rusiei faţă de proaspătul regat al României. Asemenea interese aveau însă rădăcini mult mai vechi în politica europeană încă din vremea cînd cătanele împărăteşti de la Viena rup o parte bună din Ţara Moldovei şi o numesc Bucovina.

Marţi, 18 / 30 octombrie 1883, exact în ziua în care se semna la Gastein Tratatul secret dintre România şi Austro-Ungaria, Anastasie Stolojan interpelează, în Camera Deputaţilor din România, guvernul în ce priveşte politica externă, iar seara se face, la Maiorescu în salon *„încheiarea socotelilor despre casa pentru susţinerea lui Eminescu şi trimiterea lui la Viena"*.

Interpelarea va fi dezvoltată în Adunarea Deputaţilor din ziua de vineri, 29 octombrie 1883, şi neutralitatea lui Anastasie Stolojan – *„Prin urmare, de la început fac o rezervă: responsabilitatea opiniunilor şi ideilor ce voi dezvolta, declar că-mi aparţin mie şi că nu sunt organul nici al majorităţii, nici al vreunui grup din această Cameră."* – trebuie privită ca un scut sub care se ascunde lucrătura ministrului I. C. Brătianu.

„Europa e în prefacere. Astfel, am văzut pe unul dintre miniştrii cei mai eminenţi ai Austro-Ungariei, pe D. Kallay, că a găsit de cuviinţă să meargă la Academia maghiară şi acolo, dezbrăcîndu-se de caracterul său oficial, să spună neamului său: *«Noi, ungurii, avem o misiune de îndeplinit în Orient, să fim conducătorii culturii occidentale în Peninsula Balcanică.»* Nu voi să discut dacă poate fi folositoare şi ungurilor această direcţie nouă ce voieşte a se da aspiraţiunilor lor, nici dacă înlocuirea turcilor cu ungurii în Orient ar fi rezolvarea cea mai nimerită a dificultăţilor balcanice. Voiesc numai, amintind acest discurs, să mă întemeiez pe exemplul său ca să vă aduc aminte că şi noi, românii, avem o misiune de îndeplinit în acest Orient atît de rîvnit, şi că noi, din acest parlament, avem datoria nu numai de a provoca explicaţiuni din partea guvernului, dar şi de a da direcţiunea spiritului public în aceste chestiuni."

Aşa cum observă Nicolae Georgescu, explicaţiunile provocate din partea guvernului sînt congruente cu „direcţiunea spiritului public" pe care acelaşi guvern urmează să o imprime poporului prin acţiuni diplomatice şi discursuri parlamentare. Or, fostul ziarist de la „Timpul" era, în urmă cu cîteva luni, în stare să atragă atenţia şi să probeze cu argumente logice că „direcţiunea", în care puterea politică din România împinge poporul român către Austria şi Germania *„trebuie să îngrijoreze toate spiritile serioase, cari ţin la vitalitatea şi la viitorul neamului românesc"*.

Peroraţia lui Stolojan are de scop să abată privirile opiniei publice româneşti de la Transilvania şi Bucovina, rămase pe mai departe în mîinile cesaro-crăieşti, şi să le îndrepte către românii de peste Dunăre: „...apoi, noi, români, care singurii suntem mai numeroşi dintre toate naţionalităţile din Orient, ce, nu trebuie să ne gîndin noi la rolul ce suntem chemaţi să îndeplinim în Orient cînd avem numărul pentru noi? Sîrbii şi bulgarii se urăsc. De la Vidin în jos, în Bulgaria, în Serbia occidentală, e o populaţiune deasă, neamestecată, de români, care desparte pe sîrbi şi pe bulgari. Prin Macedonia, Tesalia, Epir – numai români, în dese şi compacte colonii, despart pe bulgari de greci, pe arnăuţi de greci; cu limba română voiajezi toată peninsula; tradiţiunile, suvenirurile istorice sunt pentru noi; am făcut un stat politic cu bulgarii, sîrbii recunosc cu plăcere că numai cu românii nu au avut în toată istoria lor vreun război, arnăuţii în rivalitate cu grecii trăiesc în înţelegere cu românii. Avem aceeaşi religiune cu marea majoritate a creştinilor din Orient. Nu avem pretenţiunea să le ducem cultura noastră, deşi e mai veche decît a tuturor. De cînd cu drumurile de fer ştim că fiecare şi-o poate căpăta în Occident, fără să fie silit a împrumuta de la alţii o cultură de contra-facere. Nu cerem nimănui să-şi nege naţionalitatea căci pe drapelul nostru e scris govern popular, la noi, ca şi la popoarele din Orient, nu există aristocraţie; tot pe drapelul nostru e scris toleranţă religioasă, dar şi toleranţă naţională. Idealul nostru, o declarăm sus şi tare, e Elveţia, Belgia, unde statul politic protejează deopotrivă toate naţionalităţile; în fine, am dovedit că ştim să guvernăm neamuri străine cu mulţumirea lor. *[Aplauze]*

Să ridicăm dară drapelul nostru, drapelul înfrăţirii orientale. Avem români acolo şi vă mărturisesc că soarta oricărei suflări româneşti nu ne poate lăsa indiferenţi. Imitînd versul ilustrului poet latin, voi zice: *Romanus sum et nihil romani a me alienum puto.*" [Aplauze]

Fireşte că nu s-au rostit vorbele *Transilvania* şi *Bucovina*, pentru că aceste „perle oratorice" ar fi supărat de iznov împărăţia cezaro-crăiască. I. C. Brătianu laudă cele spuse de Anastase Stolojan şi mărturiseşte că România urmează o direcţiune impusă din exterior, fără a destăinui şi promotorii acestei linii – în fapt atît atragerea României către Puterile Centrale cît şi orientarea grijii guvernului român către Orient (cu precizarea directă *„nu înspre Transilvania trebuie să se îndrepteze privirea voastră"*) aparţineau cancelarului

Bismarck – în care guvernul a fost nevoit să se înscrie: Mai pe scurt şi direct la întrebarea cu care a fost interpelat în Camera deputaţilor despre rezultatul călătoriei sale la Viena şi Gastein, ministrul prezident răspunde că „*a adus pacea şi apropierea de Puterile care se unesc pentru menţinerea ei.*"

Cu o explicaţie pe care nu a mai comentat-o nimeni: „Domnilor, mai întâi de toate nu trebuie să pierdeţi din vedere că guvernul român este guvernul unui stat mic şi statele mici nu pot să facă politică europeană, căci ele nici nu crează evenimente, nici nu le pot provoca; nici nu le pot suprima sau amâna. Evenimentele vin create de puterile cele mari şi nouă ni se impun. De aceea politica noastră este modestă, fiindcă ne este impusă..." (76)

Ceea ce se poate spune şi despre cazul ziaristului Eminescu: Evenimentele vin create de puterile cele mari şi nouă ni se impun în aşa măsură încît este păcat să ne consumăm energia imaginaţiei pentru a inventa boli minciunoase asupra celor ce nu pot rosti decît adevărul...

*

În sfîrşit, drept corolar la simptomurile politice din boala lui Eminescu, vom invoca un caz în mare parte asemănător petrecut în chiar vremea convalensenţei poetului cu un ziarist avînd ca pricină incriminatoare acuza publică împotriva regelui că ar fi îngenuncheat ţara într-un tratat secret de alianţă cu cele două imperii occidentale: Austro-Ungaria şi Germania, în chiar săptămîna în care jurnalistul de la „Timpul" era internat la sanatoriul din Ober-Döbling, de lîngă Vinea.

E vorba de Gh. Panu, care în articolul ***Omul periculos***, publicat în ziarul „Lupta", an IV, nr. 218, din ziua de miercuri, 1 / 13 aprilie 1887, scria fără menajamente ... eufemistice:

„Ieri seară o nelegiuire şi o trădare a intereselor ţării s-a comis de guvern şi de Cameră în condiţiile cele mai nedemne. S-a votat autorizarea ca guvernul să poată încheia convenţia provizorie cu Austro-Ungaria. Instigatorul acestei manopere, omul care a impus voinţa sa străină ministerului şi Camerei este acea fiinţă care de ani este la noi instrumentul străin, este acelaşi personaj egoist şi neiubitor de ţară care se numeşte rege şi care în realitate nu este decît cînd o cătană nemţească, cînd un ulan prusian.

De îndată ce am văzut că acest instrument străin pe teritoriul nostru pleacă din ţară am şi spus că el se duce ca să prepare ceva rău pentru ţară. / Într-adevăr, regele a fost la Viena pe cînd erau delegaţii noştri acolo, el a avut o întrevedere cu Kalnoky şi în acea întrevedere a făgăduit că va da convenţia comercială, că va vinde interesele economice ale ţării.

Pe cînd delegaţii români se întorceau fără rezultat, el acordase nemţilor tot ce ceruse, el făgăduise convenţia comercială.

Întors în ţară, regele a impus ministerului său această trădare, iar servilii de la guvern au impus aceasta celorlalţi servili din Cameră.

Iată cum se explică repeziciunea cu care, prin surprindere şi în mod brutal, Camera a votat ieri provizoratul.

Astăzi, mai mult ca oricînd, este constatat că izvorul tuturor relelor, omul care comite abuzuri şi permite guvernului să facă totul este regele. El este samsarul tuturor trădărilor intereselor naţionale, el este sufletul blestemat al regimului ce ne guvernează.

Călătoriile acestui om sinistru sunt totdeauna fatale ţării, totdeauna el vine aducînd în poalele mantalei sale, umilinţa şi înjosirea.

Fiecare îşi aduce aminte că acum patru ani regele a îngenuncheat ţara Austriei; după serbarea inaugurării statuii lui Ştefan cel Mare el s-a dus la Viena şi acolo ne-a umilit; venind în ţară, imediat s-a inaugurat acea politică economică care durează şi pînă astăzi. // Culpabilul cel mai mare este el; el trebuie lovit fără cruţare, el trebuie arătat cu degetul.

Pericolul cel mare este acest om, trebuie pus deci la rezon. Trebuie ca ţara în picioare să-i zică cuvintele care s-ar părea că pentru dînsul au fost inventate: Il faut se soumettre ou se démettre. A mai tolera în condiţiile actuale influenţa sa nefastă este a voi să vedem ţara subjugată şi politiceşte şi economiceşte.

Trebuie deci ca opoziţia să agite şi să lumineze ţara asupra provizoratului cu Austria, trebuie să înfierăm procedurile infame ale colectiviştilor şi să arătăm pe rege cine este şi ce voeşte.

Dacă opoziţia nu are curajul să facă aceasta, îi vom zice că este nedemnă de sarcina ce şi-a luat." (77)

Pamfletul nu poartă vreo semnătură, însă Gheorghe Panu, ca director al ziarului „Lupta" şi l-a asumat şi consecinţele n-au întîrziat. A doua zi, joi, 2 / 14 aprilie 1887, procurorii intră în sediul redacţiei

din Strada Nouă din Bucureşti şi fac percheziţie spre a descoperi manuscriptul. Gheorghe Panu se afla în Iaşi, dar se prezintă a doua zi în faţa judecătorului de instrucţie şi îşi asumă răspunderea. Peste două săptămîni dosarul este instrumentat, trimis în instanţă şi judecat, în conformitate cu art. 24 şi 105 din Constituţia modificată în anul 1884, unde sub precizarea „delictele de presă se judecă de juriu" se introduce adăuşagul: „afară de cele ce s-ar comite în contra persoanei regelui şi a familiei regale sau a suveranilor statelor străine. Aceste delicte se vor judeca de tribunalele ordinare, după dreptul comun".

Propriu-zis, amendamentul nu era menit să apere familia regală din România, ci mai degrabă să pună stavilă incriminărilor aduse de jurnaliştii români „suveranilor statelor străine" şi în această sintagmă grăitoare se poate constata efectul ascuns dar sigur al Tratatului Secret de Alianţă între România, Austro-Ungaria şi Germania din ziua de marţi, 18 / 30 octombrie 1883, din care ministrul român I. C. Brătianu tocmai a reuşit să înlăture articolul II, cu următorul conţinut: „*Le gouvernement roumaine ne tolérera point de menées politiques ou autres qui prenant son teritoire pour point de depart se dirigeraient contre la Monarchie Austro-Hungroise. Le gouvernement d'Autriche-Hongrie assume sa même obligation à l'egard de la Roumanie.*"

Pedeapsa prevăzută în noua Constituţiune pentru cel ce „va ataca autoritatea constituţională a Domnitorului sau inviolabilitatea persoanei sale, sau drepturile constituţionale ale dinastiei lui, precum şi cel ce va imputa Domnitorului actele guvernului său, pentru care numai miniştri sunt responsabili" era cu închisoare de la 6 luni la 2 ani şi cu amendă de la 2.000 la 10.000 de lei. (78)

Condamnat în ziua de miercuri, 15 / 27 aprilie 1887, la 2 ani de închisoare corecţională şi 5.000 de lei amendă, Gheorghe Panu face recurs şi după alte două şedinţe, în zilele de luni, 27 aprilie / 9 mai şi marţi, 28 aprilie / 10 mai, Tribunalul de Ilfov, Secţia II, menţine pedeapsa, în ciuda unei apărări îndelungi şi stăruitoare din partea avocaţilor N. Blaremberg, N. Fleva, Gr. Păucescu, I. Lahovary şi Constantin Mille.

Urmînd sfaturile înţelepte ale unui bun cunoscător al condiţiilor din închisorile din România, convins chiar de cuvintele măgulitaore ale omului politic Emanoil Porumbaru – „*Detenţiunea e întotdeauna deprimantă; o inteligenţă ca a ta, Panule, se va resimţi adînc. Să nu*

faci greşeala să rămîi. A rămîne ar însemna să-ţi minezi frumoasa ta inteligenţă." –, condamnatul părăseşte ţara trecînd frontiera, în ziua de marţi, 19 / 31 mai 1887, pe la Iţcani, şi lăsînd pentru ziarul „*Lupta*" o scurtă explicaţie: „*De ce părăsesc ţara? O părăsesc că nu mai am nici o nădejde în justiţia colectivistă, fiindcă eu nu am fost judecat şi condamnat, ci am suferit o condamnare ordonată de guvern şi îndeplinită de nişte judecători servili, nedemni de a purta o robă de magistaţi, ci potriviţi a purta o livreua de lachei... Mă duc în exil, nu fug. Exilul înseamnă cînd fugi sau eşti alungat de o forţă brutală; eu fug, dacă fug, pentru a nu mă supune unei forţe brutale şi arbitrare.*"(79)

Să nu fi avut Eminescu ştire de existenţa şi rostul acestor „forţe brutale şi arbitrare" în România anului 1883 şi nu numai atunci...? Din sfatul prietenesc al avocatului Porumbaru se poate lesne înţelege că la acea vreme, într-o închisoare din România, celor condamnaţi pentru delicte de presă, adică intelectualilor, li se aplicau tratamente „specifice" în urma cărora la ispăşirea pedepsei nu mai ieşeau din penetenciar cu inteligenţa cu care au intrat. Or, dacă asemenea tratamente se aplicau deţinuţilor incomozi din punct de vedere politic, ne putem închipui că într-un spital de alienaţi şi ... pe motive politice tratamentul era şi mai operativ.

Şansa ziaristului M. Eminescu din ziua de marţi, 28 iunie 1883, cu aproape patru ani înaintea lui Gheorghe Panu, ar fi fost să plece „după cum mergea vorba" la Botoşani sau la Ipoteşti şi să se ascundă o vreme de represiunile „unei forţe brutale şi arbitrare". Putea să treacă liniştit cordunul pe la Iţcani şi să stea adăpostit, o bună bucată de vreme, la sora Aglae din Cernăuţi. Dar cine să-l sfătuiască prieteneşte că „o inteligenţa ca a sa se va resimţi adînc" dacă rămîne în Bucureşti?

Gheorghe Panu a găsit adăpost în Paris, de unde trimitea frecvent articole pentru ziarul „Lupta" iar la întoarcere în ţară, tot pe la Iţcani, e arestat în gara Vereşti, în ziua de marţi, 16 / 28 februarie 1888, pentru a-şi ispăşi condamnarea din urmă cu aproape un an. A doua zi, miercuri 17 / 29 februarie (căci anul 1888 era bisect!), Camera Deputaţilor propune suspendarea sentinţei iar peste zece zile, în 27 februarie / 10 martie, regele îl grațiază cu mărinimie. În mare măsură pentru că ziaristul din exilul său parisian nu atentase la secretul tratatului de alinaţă a României cu Austro-Ungaria şi Germania. Probabil că va fi

avut doar o vagă intuiție și nu o informație precisă cum va fi dobîndit Eminescu de la Slavici sau chiar de la Titu Maiorescu.

Negreșit că promptitudinea cu care Camera deputaților propune suspendarea sentinței care îl aștepta pe Gh. Panu se datorează amicilor săi „fierbinți" dar nu trebuie uitat cît timp va amîna aceeași cameră votarea pensiei viagere propuse pentru poetul Mihail Eminescu!

În sfîrșit, în ziua de marți, 28 iunie 1883, s-a pus în lucrare o mare și trainică minciună despre Mihail Eminescu și partea ciudată din această întîmplare bine articulată, de vreme ce nici după un veac și jumătate adevărul încă nu se dă scos în lumină, este că poetul își mărturisea spaima de minciună încă în urmă cu șapte ani (25 noimbrie 1876), într-o scrisoare către prietenul său Samson Bodnărescu:

*„Cînd vei fi interogat, te rog spune **adevărul**. Nu evaziv, nu încurcat, căci toată responsa-bilitatea civilă e o copilărie alături cu urmările ce le-ar avea pentru mine un singur neadevăr ce l-ai spune. Un neadevăr ar fi în stare să mă nenorocească pe toată viața și să-mi răpească onoarea..."* (80)

*

Cercul cugetării eminescene cuprinde în sine celelalte multe cercuri în care oamenii politici, gînditorii și popoarele Europei își viețuiau zilele și idealurile în ultimul sfert de veac XIX. În orice caz, observația lui Théophile Gautier, pe care Eminescu avea să o strecoare încă din tinerețe în paginile nuvelei ***Sărmanul Dionis***, i se va potrivi „cu asupra de măsură" poetului nostru și după un veac de la stingerea din viața publică a românilor și din viața lui pămînteană chiar: *„Nu totdeauna sîntem din țara ce ne-a văzut născînd și de aceea căutăm adevărata noastră patrie. Acei cari sînt făcuți în felul acesta se simt ca esilați în orașul lor, străini lîngă căminul lor și munciți de-o nostalgie inversă... Ar fi ușor a însemna nu numai țara dar chiar și secolul în care ar trebui să se petreacă esistența lor cea adevărată..."*(81)

Întrebarea ce persistă de peste un veac este de ce n-a vrut Eminescu să plece în ziua de *sîmbătă, 25 iunie 1883*, la Botoșani, după cum „era vorba" în cele puse la cale cu Maiorescu și Slavici, spre a se salva de nenorocirea care sta la pîndă în cămeșoiul de forță?

Nu putem ști și doar fantezia dă tîrcoale unui răspuns. Probabil că Eminescu avea destule trăsături de caracter din personajul *Ieronim*,

călugărul cu *„nume sfînt"*, care îi scrie iubitei sale *Cezara*: *„Nu! Nu mă voi face comediantul acelui rău care stăpîneşte lumea; mie milă de tine, de mine, mi-e milă de lumea-ntreagă. [...] eu voi trece prin această viaţă, ca un exilat, ca un paria, ca un nebun! ... numai nu ca ei. Sîmburele vieţei este egoismul şi haina lui minciuna. Nu sunt nici egoit, nici minciunos. Adesea, cînd mă sui pe o piatră naltă, îmi pare că în creţii mantalei aruncate peste umăr am încremenit şi am devenit o statuă de bronz, pe lîngă care trece o lume ce nu ştie că acest bronz nu are nici o simţire comună cu ea... Lasă-mă în mîndria şi răceala mea. Dacă lumea ar trebui să piară şi eu aş putea s-o scap printr-o minciună, eu n-aş spune-o, ci aş lăsa lumea să piară."* (82)

Şi, parcă pentru a ne avertiza în privinţa enigmelor din viaţa lui şi a societăţii în care a trăit, Eminescu afirma cu tărie şi îndrerptăţire, în primăvara anului 1883: *„Un adevăr rămîne un adevăr chiar atunci cînd legătura lui cu altă serie de adevăruri nu este descoperită încă..."* (83)

Iar în ziua de marţi, 28 iunie 1883, „strîmtul cerc" al cugetării lui Mihail Eminescu a fost ferecat, în numele unor raţiuni de stat şi de conjunctură politică internaţională, prin mîna blînd supusă a lui Titu Maiorescu, despre care un apropiat se va exprima sibilinic: „E o întreagă parte din înrâurirea d-lui Maiorescu asupra evenimentelor care va rămâne tăinuită obştei, căci n-a exercitat-o decât în intimitate. Numai noi, prietenii, o putem preţui..." (84)

Cheia de la acest cerc fatal a fost trecută din mînă în mînă şi, după un timp, roasă de cocleală prin cele sertare burduşite cu fiare şi otrăvuri, nu se mai potrivea să deschidă cercul în care a fost înţărcată inteligenţa gînditorului M. Eminescu.

Şi cercul se strîmtase într-atît încît s-a ghemuit într-un punct, iar punctul s-a pierdut în universul fără de timp şi loc ...

NOTE ŞI COMENTARII

1. Augustin Z. N. Pop, ***Caleidosop eminescian***, Ed. Eminescu, Bucureşti,1987, p. 36
2. ***Din experienţă***, în Almanahul Societăţii Academice social-literare „România Junã" din Viena, II, 1888, p. 49-67
3. ***Dulcea mea Doamnă / Eminul meu iubit***, Corespondenţă inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle, Scrisori din arhiva familiei Graziella şi Vasile Grigorcea, Ediţie îngrijită, transcriere, note şi prefaţă de Christina Zarifopol-Illias, Polirom, [Iaşi], 2000, p. 92
4. Călin Cernăianu, ***Recurs Eminescu, suprimarea gazetarului***, Semnele timpului, Tamaşi, 2000, p. 248-249; traducere din germană, după Dr. Ion Grămadă, ***Mihail Eminescu***, Heidelberg, Carl Winter, 1914, p. 38:
   „12 Iänner. Von der Isolierabteilung weg. Singt nicht mehr, eher deprimier, giebt nicht mehr die falschen Namen, liest. Besuch Maiorescu's ohne nachhaltigen Einfluss.
   24 Iänner. Anscheinend recht gut, giebt über alles passende Antwort, erinnert sich nicht an den Begian seiner Krankheit, teilnehmend, ernst, freun dich, wünscht Auskunft über seine Verhätnisse.
   8 Februar. Recht gut, aber ziemlich verschlossen, kümmert sich sehr viel um das Essen, kann sich nicht recht beschäftigen, liest wenig.
   26 Februar. Reist mit Herrn Chibici nach Florenz. Dauer des hiesigenb Aufenthaltes: 2 November 1883 – 26. Februar 1884." (18)
5. Emilia Humpel, Scrisoare din 3 sept. 1883, în limba germană, trad. în G. Muntean, ***101 documente noi***, Ediţie îngrijită de..., Ed. Eminescu, Bucureşti, 2000, p. 87
6. C. Popasu, Scrisoare din Viena, 8 oct. 1883, după G. Muntean, op. cit., p. 93
7. Ibidem, p. 94
8. Ibidem, p. 97
9. Liviu Papuc, ***Despre Eminescu***, în „Convorbiri literare", Iaşi, an CXXXII, serie nouă, nr. 7(31), iulie 1998, p. 2 şi 9
10. Ovidiu Vuia, ***Sigmund Freud despre sanatoriul de la Ober-Doebling***, în vol. „Itinerare lirice", Ed. „Făt-Frumos", Bucureşti, 1997, p. 69
11. Ibidem, p. 69
12. Ibidem, p. 70
13. Ibidem, p. 72
14. Sigmund Freud, ***Brife 1873-1939***, Zweite, erweiterte auflage ausgewählt und herausgegeben von Ernst und Lucie Freud, a fost editat la S.

Fischer Verlag, Frankfurt am Main, 1968, Wien, Donnerstag, 25 Junie 1885, p. 160:

„Du hast ja recht, von Schönberg und Minna anstatt von uns zu schreiben. Es geht mir ebenso, nur dass mir der direkte Eindruck fehlt. Wenn Du richtig geschaut hast, Marthchen ich kann leider nicht daran zweifeln – so haben wir nicht ihm zu rechnen und unsere Kraft für die Zeit aufzusparen, da Minna zu trösten sein wird. Er ist verloren, ein braver Mann, eines innigen Andenkens wert. Ich würde mich nicht getrauen, das einem Patienten oder seinen Angehörigen zu sagen, denn es gibt Treffer under Nieten, aber wie wenige! Für mein Urteil wäre doch die Prognose fertig. [...] Nicht die Krankeheit ist unheilbar, der Stand und seine Pflichten wird zur unheilbaren Krankheit. Halt Dich aufrecht, Liebchen, Du wirst Minna die ältere, einzige Schwester sein müssen und dabei mir nicht abziehen dürfen..."

16. Ibidem, p. 152:

„Eine Scheinprüfung, gaube ich, weitwr nichts. Was es aber dabei zu tun gibt! Zylinder und Handschuhe kaufen, und dann was für [einen] Rock soll ich anziehen? Ich muss im Frack erscheinen – soll ich den ausleihen oder machen lassen? Nun war ich bei Tischer und habe mir einen Schlussrock bestellt, ich bin aber noch gar nicht entschlossen, bei der Bestellung zu bleiben. Den dann muss ich mir fürs Kolloquium und für die Probevorlesung einen Frack ausleihen, einen schwarzen Rock brauche ich aber auch, ich brauche eben beides. Wie wird sich das lösen? Ich bin ganz ratlos, und die vielen Schulden!

Mein Urlaub ist bewilligt, von Paneth habe ich eine Reisetasche entlehnt und erhalte eben einen Brief von Obersteiner, mich so einzurichten, dass ich bis Donnerstag nicht dort schlafe. Das erleichtert mir das Überziehen, da ich meine Sachen zu mehreren Malen hinbringen kann. Ich nehme Bücher mit und Hirnpräparate."

17. Ibidem, p. 152:

„Es ist so schauderhaft, wenn man kein Geld hat, Liebchenn. Ich weiss nicht, wer es den Frauen aufgebracht hat, dass ihre Kleider so kostspielig sind, dass man sich nicht getrauen darf, eine zu heiraten. Mir graut vor meiner Schneiderrechnung!

Die für die beiden mächsten Samstage bestimmten Vorgänge werden mich über die warhrscheinliche Langeweile in Döbling in Atem halten."

18. Ibidem, p. 153-156:

„Montag, 8. Juni 1885
Heilanstalt in Oberdöbling
Mein süsses Lienchen

Man erlebt doch etwas. Gestern war ein höchst amüsanter Tag, heute ist es erst halb elf Uhr, ich finde es auch recht merkwürdig und lustig. Erzählen könnte ich Dir leichter als beschreiben, doch will ich gerne versuchen, was ich da leisten kann. Hast Su einmel die Heilanstalt gesehen? Erinnerst Du Dich an den schönen Park am Ende der Hirschenstrasse, der sich dann gegen Grinzing, wo die Strasse den Bogen macht, fortsetzt? In dem Park liegt auf einer kleinen Anhöhe die Heilanstalt, bestehend aus dem zweistöckigen, grossen «Haus», dem kleinen Haus und einem Neubau, gegenüber liegt noch das sogenannte Pflegehaus für ganz abgelagerte Fälle. Um acht Uhr kam ich gestern mit einem Spazierstock als Gepäck an und wurde Mitglied dieser höchst zusammengesetzten Gemainde. Ich muss Dir die Personen etwas näher beschreiben. Da ist zuerst Professor N. N., der Oberherrscher, den ich bisher nur vom Ruf und Gesicht gekannt habe. Ein alter Herr, getaufter Jude, mit vertrackten Gesichtszügen, einer kleinen Perücke und steifem Gang, entweder infolge von Gicht oder einer Nervenkrankheit. Er ist ausserordentlicher Professor der Psychiatrie, Primararzt an der Irrenanstalt, war der Lehrer von Meynert, aber der Schüler hat den Lehrer aus jeder wissenschaftlichen Position verdtängt, nur in der Praxis hat er ihm wenig anhaben können. Er ist kaum sehr begabt, aber was man sehr gescheut heisst, ein alter Praktikus und von zweifelhaftestem Charakter, nur egoistisch, völlig unzuverlässig und trotz seiner fünfundsechzig Jahre oder mehr keinem Genuss abgeneigt. Die Heilanstalt hat er in Gemeinschaft mit einem Dr. Obersteiner, der ein Stiefbruder vom Minister Haymerle ist. Da nun N. N. eine einzige Tochter und Obersteiner einen einzigen Sohn hatte, haben die beiden einander geheiratet und der junge Professor Obersteiner, der Schwiegersohn von N. N., ist der eigentliche Leiter der Anstalt. Obersteiner ist ein Freund von Breuer, Fleischl, Exner und dergleichen, Schüler von BBrücke und mir daher seit langem bekannt. Ichwar oft bei ihm draussen, um mir die Bücher, die ich für meine Publikationen brauchte, auszuleihen. Er ist klein, dünn und unansehnlich, von sehr liebenswürdiger Gemütsart, grosser Gewissenhaftigkeit und Anständingkeit. In der Wissenschaft ein fleissiger Arbeiter ohne besondere Leistungen, als Arzt zaghaft und bescheiden. Die Frau ist lang, blass, von angenenhmen Gesichtszügen, unverkennbarer Ähnlichkeit mit ihrem Vater, sie hat die wirtschaftliche Herrschaft der Anstalt, ist früh au fund arbeitet an allem mit. Zwei Kinder habe ich auch zu Gesicht bekommen. Das ältere, ein Knabe, leider infolge einer Hirnerkrakung halb gelähmt. Bei Tische lernte ich auch den Assistenten Dr. K. kennen, der schon zwölf Jahre im Hause ist, ein schöner und schrecklich

langweiliger Germane. Er ist verheiratet, wohnt mit Familie in Hause, seine Frau sieht meiner Nichte Pauline frappant ähnlich. Beide sind heute verreist. Das Hauspersonal besteht noch aus einem imposanten Kerl von Inspektor, einem Fräulein Toni in der Küche, einem Fräulein Marie als Gesellschaftsdame für die Frauen, beide ehrwürdige, feste Matronen, ungezählten Wärtern uns Stubenmädchen, letztere sehr hübsch, wahrscheinlich des alten Professors Auswahl. Sechzig Kranke werden im Haus verpflegt, Geisteskranke in allen Abstufungen von leichtem Schwachsinn, den der Laie nicht bemerkt, bis zum tiefsten Grad psychischer Versunkenheit. Die ärztliche Behandlung ist natürlich geringfügig, beschränkt sich auf die nebenbei eruierten internen und chirurgischen Beschwerden, sonst ist alles Überwachung, Pflege, Kost und Gewährenlassen. Die Küche ist natürlich im Haus. Die mildestem der Kranken speisen mittags mit der Direktion, dem Arz tund Inspektor gemeinsam. Es sind natürlich lauter reiche Leute, Grafen, Comtessen, Barone und dergleichen. Pièces de résistance sind die zwei Durchläuchte, Fürst S. und Fürst M Letzterer, wie Du Dich erinnern wirst, ein Sohn von Marie Luise, der Frau Napoleons, und so wie unser Kaiser ein Enkel von Kaiser Franz. Du glaubst nicht, wie schäbig diese Fürsten und Grafen aussehen, obwohl sie nicht eigentlich schwachsinnig, sondern nur so ein Gemisch von schwachsinnig und exzentrisch sind.

Jetzt komme ich zu mir. Ich habe alle Ursache, mit dem Empfang zufrieden zu sein. Der alte Professor behandelte mich sehr freundlich, erkundigte sich nach Kolloquium und Reisestipendium, für welches er mir Aussichten machte. Zum Frühstück gestern und heute und zum schwarzen Kaffee war ich mit den Professoren allein. Obersteiner naurlich hat mich in alle die Gebarungen eingeführt und ist so gut, wie er immer war. Durch etwas Diagnostizieren habe ichi hm sehr imponiert, scheint es, und er lobt meine Brauchbarkeit zum Verkehr mit einem Amerikaner, der vorgestern angekommen ist, und mein Geschick, die Krankennamen und Gesichter zu behalten, obwohl er da noch viele Verwechslungen von mir erleben wird. Man wird sehr gut genährt, um halb zwölf Uhr ein Gabelfrühstück, um drei Uhr Mittag, gestern bin ich vor dem Nachtmahl in die Stadt gegangen. Da ich eigentlich noch obdachlos bin, ist mir seine Bibliothek zum Aufenthalt eingeräumt, ein kühles Zimmer mit Aussicht auf alle Hügel um Wien, in deme in Mikroskop steht und an den Wänden ein Schatz von Literatur des Nervensystems, mit dem man sich schwer langweilen kann. Ausserdem haben sie mir eine Ecke in N. N. Salon zum Essen und Schreiben hergerichtet. Es wird eben drin aufgedeckt, ich schreibe

aber in der Bibliothek. Donnerstag wird ein Zimmer fürmich frei, wo ich auch allein die Mahlzeiten nehmen werde. Die Arbeit ist nun die, dass man morgens von halb neun bis zehn Uhr Visite macht – zusammen, dann fährt Obersteiner in die Stadt und kommt am Nachmittag zwischen zwei und vier Uhr zurück, das ist die Zeit meiner eigentlichen Verantwortlichkeit, in welcher auch einmal was Ärztliches zu tun ist, etwa ein Fräulein mir der Schlundsonde zu füttern wie heute, sonst Auskunft zu gegen, wenn Besucher oder amtliche Kommissionen kommen. Ich habe freie Zeit von der Morgenvisite bis Mittag drei Uhr, von solchen etwaigen Unterbrechungen abgesehen, und dann von drei bis sieben Uhr, wo man wieder druch die Krankenzimmer geht. Im Ganzen ist sehr wenig zu tun, wenn man nicht Direktor oder Köchin ist, und man könnte hier wirklich idyllisch mit Frau und Kinder leben, wenn nicht das fördernde und belebende Element des Kampfes ums Dasein fehlen würde. Es ist ja eigentlich eine Beamtenstellung. Wenn's aber deaussen nicht geht, und ich durchaus Hirnanatomie arbeiten will, frage ich bei meinem Weibchen an, obs o eine Existenz, wo sie nicht einmal für die Küche zu soergen braucht, ihr behagen würde. Es hat sein pro und contra, nur lass mich jetzt nicht daran denken.

Ich kann die drei Wochen, abgesehen von dre Faulenzerei, dem guten Essen, auch sonst ausnützen, ich schreibe eine Krankengeschichte und sammale die Literatur für eine neue Publikation, zu welcher dann noch anatomische Untersu-chungen hinzukommen. Auch werde ich die Präparate studieren, die ich im vorigen Monat gemacht habe.

Schreibe mir nur hierher, Dr. S. F., Arzt in der Heilanstalt Oberdöbling, Hirschengasse 71, ich will so viel Zeit als möglich hier zubringen, damit die Leute für die gute Behandlung auch was von mir haben. Meine Ordination halte ich nur Mittwoch und Freitag, an den Tagen, wo mein Amerikaner kommt, sonst habe ich ja in der Stadt nicht viel zu besorgen.

Es grüsst Dic herzlicg

Dein Sigmund"

19. Ovidiu Vuia, op. cit., p. 72
20. Ibidem, p.73
21. Sigmund Freud, op. cit., p. 161;
22. Anghel Demetriescu, ***Mihail Eminescu***, în vol. *Opere*, Ediţie îngrijită de Ovidiu Papadima, cu 4 planşe afară din text, Fundaţia pentru literatură şi artă „Regele Carol II", Bucureşti, 1937, p.269-270; studiu publicat iniţial în „Literatură şi artă română"; Bucureşti, an VII, 1903, p. 359-396

23. Constantin Meissner către C. Săteanu, după Ioana Pârvulescu, ***Mai avem azi un Maiorescu?***, în „România literară", Bucureşti, nr. 20, 22 mai 2009, p. 5
24. Titu Maiorescu, ***Critice***, Antologie şi prefaţă de Paul Georgescu, text stabilit de Domnica Stoenescu, Ed. pentru literatură, [Bucureşti], 1966, p. 463
25. ***Dulcea mea Doamnă***..., ed. cit., p. 39.
26. Titu Maiorescu, op. cit., p. 56
27. Titu Maiorescu, ***Însemnări zilnice***, vol. II, publicate cu o introducere, note, facsimile şi portrete de I. Rădulescu-Pogoneanu, Editura Librăriei Socec, Bucureşti, 1936, p. 187
28. ***Dulcea mea Doamnă***..., ed. cit., p. 124
29. Titu Maiorescu, op. cit., p. 189
30. Ibidem, p. 189-190
31. Ibidem, p. 191
32. ***Dulcea mea Doamnă***..., ed. cit., p. 126
33. Ibidem, p. 133
34. Titu Maiorescu, op. cit., p. 191-192
35. Ibidem, p. 192-193
36. ***Dulcea mea Doamnă***..., ed. cit., p. 116
37. Titu Maiorescu, op. cit., p. 198
38. Ibidem, p. 200
39. Ibidem, p. 201
40. Ibidem, p. 201-203
41. Ibidem, p. 202
42. După Dr. Ion Nica, ***Mihai Eminescu, structura somato-psihică***, Cu un cuvînt înainte de: Const. Ciopraga, Editura Eminescu, Bucureşti, 1972, p. 200-201
43. Titu Maiorescu, op. cit., p. 204-207
44. Ibidem, p. 221
45. Ibidem, p. 222
46. ***Dulcea mea Doamnă***..., ed. cit., p. 110
47. Titu Maiorescu, op. cit., p. 224. Trebuie de consemnat aplombul cu care răspundea unei întrebări – *Există un punct de vedere, după care, Eminescu fiind foarte incomod ca jurnalist, în mediile politice, aciditatea, poziţia lui ca jurnalist i-ar fi atras moartea. E unul din palidele scenarii ale morţii lui dramatice.* – puse de Constantin Iftime, scriitorul Al. Paleologul: „Este o dobitocie. Dacă citim textele din perioada aceea, dacă citim scrisoarea lui Maiorescu către sora lui, apropo de boala lui Eminescu şi trimiterea lui în Italia, şi apropo de declaraţia lui Maiorescu către doctorul Şuţu, pentru Eminescu, se spune acolo nu se va cruţa nici un ban, totul pentru a-l trata pe Eminescu. Cine

spune acest lucru, pe care îl precizaţi dvs. este ignar, incult şi idiot." (*„Pentru Eminescu nu se va cruţa nici un ban"*, interviu cu senatorul Alexandru Paleologu, în „Hiperion", Caiete botoşănene, Botoşani, nr. 2-3 (136-137), 1999, p. 19.

48. Ibidem, p. 226-227
49. Ibidem, p. 229-230
50. Titu Maiorescu, ***Din experienţă***, ed. cit., p. 67
51. ***Amintiri despre Eminescu***, Selecţie, prefaţă şi îngrijirea ediţiei de Ileana Ene, Ed. Viitorul românesc, Bucureşti, 2000, p. 138-139
52. Theodor Codreanu, ***Mitul Eminescu***, Editura Junimea, Iaşi, 2004, p. 104
53. ***Dulcea mea Doamnă***, p. 156
54. Scrisoarea din 24-25 martie 1882, ***Dulcea mea Doamnă***, ed. cit., p. 249
55. Ibidem, p. 362
56. M. Eminescu, ***Opere***, vol. XII, p. 450
57. M. Eminescu, ***Opere***, vol. IX, p. 92
58. ***Discursul D-lui D. Petrino***, în „Convorbiri literare", an IX, nr. 7, 1 oct. 1875, p. 299
59. M. Eminescu, ***Opere***, vol VIII, Studiu ntroductiv de Petru Creţia, d. Academei R. S. R, Bucureşti, 1988, p.156
60. M. Eminescu, ***Serbarea guvernamentală***, „Timpul", 15 iunie 1883, în ***Opere***, vol XIII, Publicistică, Ed. Academiei R. S. R., Bucureşti, 1985, p. 317-318
61. Documnetul a fost comentat şi transcris de către V. Curtipăceanu în studiul ***Planul strategic de eliberare a Transilvaniei întocmit de Axente Sever***, publicat în „Acta Musei Apulensis, Apulum VII / II, Arheologie, istorie, etnografie, Semicentenarul Unirii, 1918-1986", Alba Iulia, MCMLXIX, p. 149-175, cu facsimile şi hartă, iar cel care mi l-a semnalat a fost prof. Cornel Cotuţiu din Beclean. Ştiind că îi poate fi de folos, i-am trimis o copie xerox a textului prof. Theodor Codreanu din Huşi, care invocă şi el planul lui Axente Sever în discuţia despre Societatea „Carpaţi". Cf. ***Mitul Eminescu***, Editura Junimea, Iaşi, 2005.
62. După V. Curtipăceanu, op. cit., p. 150
63. Ibidem, p. 155
64. Ibidem, p. 159
65. ***O Daco-Românie pusă la cale de străini***, 1880 [trimitere rătăcită]
66. D. Vatamaniuc, ***Eminescu şi Transilvania***, Ed. „Dacia", Cluj-Napoca, 1995, p. 137
67. De menţionat că editorii textelor eminesciene, în seria volumelor *Opere*, I-XVI, 1939-1996, au ocolit, din motive greu de justificat, să semnaleze această pagină precum şi cele care o încadrează (file 42-46), căci în *Lista manuscriselor lui M. Eminescu din Biblioteca Academiei R. S.*

România, în ***Opere***, vol VII, Proza literară, Ediție critică îngrijită de un colectiv de cercetători de la Muzeul Literaturii Române, Petru Creția, Dimitrie Vatamaniuc, Anca Costa-Foru și Eugenia Oprescu, Ed. Academiei R. S. R., București, 1977, p.87, ms. 2263 (ff. 79) are următoarea descriere: „caiet solid, legătură originală în pînză, bună hîrtie velină. Note istorice contemporane, poate, cu traducerea Fragmentelor Hurmuzachi.

Tabla de materii proprie: Comitatul Unedoarei (p. 1); Sinoptica (p. 2); Uniad Ioan (p. 3); Uniad Matei (p. 5); Polonia (p. 6); Timur-Lenk (p. 11); Ungaria istorică (p. 12); Ungaria geografică (p. 15); Scanderbeg (p. 17); Osmanii (p. 20); Transilvania (p. 27); Făgăraș, Maramureș (p. 28) etc.; tăietură dintr-un ziar a unui studiu istoric despre Hunedoara, povestea corbului din sigiliul Țării Românești, tendințe de maghiarizare (pp. 36 și urm.)." Nimic despre... filele 42-46 !!!

De asemenea, vol. M. Eminescu, ***Fragmentarium***, Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, Ed. șt. și enciclopedică, București, 1981, trece sub tăcere foile 42-46 din ms. 2263, celelalte file de la 1 la 36, fiind reproduse și menționate în Sinopsa manuscriselor, p.730. Din cuprinsul celor 7 pagini cu titlul ***Noua Romă,*** editorii au reprodus la p.75 doar fila 43 v, în care poetul nota cuvintele:

„Iar ție îți zic
Mult iubit, popor românesc
Există un secret -- Dumnezeul lumii mecanica Universului.",

în deplină concordanță cu cele scrise în alte pagini.

Vol. XV din ***Opere***, Fragmentarium. Addenda ediției, Coordonatori Dimitrie Vatamaniuc și Petru Creția, Ed. Academiei Române, 1993, sub titlul „Istorie națională" adaugă la vol. XIV, din manuscrisul 2263, paginile despre Transilvania, Făgăraș, Comitatul Unedoarei, Maramurăș, [Georgi] Fejer, Cod[ex] Dipl[omaticus], p.1098-1100, un tabel sinoptic, p.1105-1106 și „Istorie universală" - Polonia, Timur Lenk, Ungaria, Skander-beg, [Excurs despre Albania], Osmanii, p. 1111-1122. Nimic însă din... filele 42-46 !!!

68. Ms. 2275 B, 75, după Mihai Eminescu, *Fragmentarium*, Ediție după manuscrise, cu variante, note, addenda și indici de Magdalena D. Vatamaniuc, Ed. științifică și enciclopedică, București, 1981, p. 87.
69. Teodor Pavel, ***Mișcarea Românilor pentru unitate națională și diplomația Puterilor Centrale*** *(1878-1895)*, Editura Facla, Timișoara, 1979, p.193-197. Volumul cuprinde documente de urmărire „specială" a Societății „Carpații" de la înființarea (cf. doc. XXXIII, 2 aprilie 1882, p. 161) ei pînă după 16 mai 1886 (doc. LXXVI, p. 212); un corpus de documente

privind supravegherea ziaristului Mihail Eminescu pregăteşte pentru tipar Constantin Barbu, ***Codul invers***, în 7 volume, pe care le aşteptăm cu mare interes pentru a lămuri cu adevărat cele întîmplate în 1883.

70. Dragoş Olaru, ***Poetul faţă în faţă cu „piticia" politicienilor români***, în „Septentrion", Rădăuţi, An XVI, nr. 23-24, din 2005, p. 7-8
71. Ibidem, Dosar 4618, f. 20-21
72. Ibidem, Arhiva de Stat a Regiunii Cernăuţi, F-3, inv. 1, dosar 4007, f. 1-38
73. Alexandru Lăpedatu, ***Un episod revoluţionar în luptele naţionale ale românilor de peste munţi acum o jumătate de veac***, în Academia Română, Memoriile Secţiei de Istorie, seria III, tom. XVIII, p. 235-238
74. Apărut nesemnat în „Timpul", an VII, nr. 131, 18 iunie 1882, p. 1, necuprins în ediţia academică iniţiată de Perpessicius, M. Eminescu, Opere, I-XVII, 1939-1999, recuperat şi atribuit de Nicolae Georgescu, în vol. ***Cercul strâmt***, Arta de a trăi pe vremea lui Eminescu, Editura Floare Albastră, Bucureşti, 1995, p.126-129.
75. Nicolae Georgescu, ***Cercul strâmt***, ed. cit., p. 135-137.
76. „Monitorul oficial", nr. 27, din 30 oct. / 11 nov. 1883, p. 268 ş. u. C. Gane, *P. P. Carp şi locul său*, vol. I, p. 299, după Nicolae Georgescu, ***Moartea antumă a lui Eminescu***, 1883-1889, Cartier, Chişinău, 2002, p. 277-279
77. Ibidem.
78. Mircea Duţu, ***Regele Carol I îl vîră la închisoare pe ziaristul Gheorghe Panu***, în „Historia", Bucureşti, an I, nr. 8, iunie 2002, p. 28
79. Ibidem, p. 30. Gheorghe Panu s-a născut la Iaşi, în 9 martie 1848, în familia maiorului Vasile Panu; cu studii gimnaziale în Iaşi, de drept la Paris şi doctoratul la Bruxelles, procuror la Tribunalul de Iaşi, şef de cabinet al ministrului C. A. Rosetti, deputat liberal în 1884, adversar al lui I. C. Brătianu, director fondator al ziarului „Lupta", deputat în 1888, în 1897 devine conservator, apoi se întoarce la liberali în 1901, conduce revista „Săptămâna", face parte din redacţia revistelor „Cronica" şi „Ziua" şi colaborează la „Convorbiri literare"; moare în ziua de 6 noiembrie 1910, la Bucureşti.
80. M. Eminescu. ***Opere***, vol. XVI, Corespondenţă, Documentar, Ed. Academiei R. S. R., 1989, p. 182
81. M. Eminescu, ***Sărmanul Dionis***, în ***Opere***, VII, Proza literară, Studiu introductiv de Perpessicius, Ed. Academiei R. S. R., Bucureşti, 1977, p. 113
82. Ibidem, ***Cezara***, nuvelă originală, p. 125
83. M. Eminescu, ***Opere***, XV, Fragmetarium. Addenda ediţiei, Ed. Academiei R omâne, Bucureşti, 1993, p. 44
83. N. Filipescu, în 1910, după Ioana Pârvulescu, ***Mai avem azi un Maiorescu?***, în „România literară", Bucureşti, nr. 20, din 22 mai 2009, p. 5